

Nr 349.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln, m. m.; given Stockholms slott den 5 juni 1942.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1. arbetstidslag för detaljhandeln,
2. lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning samt
3. butikstängningslag.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Förslag
till
Arbetstidslag för detaljhandeln.

Härigenom förordnas som följer.

Lagens tillämpningsområde.

1 §.

Denna lag äger tillämpning å rörelse, som avser detaljhandel och i omedelbar anslutning därtill bedriven verksamhet eller som drives å rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning, för såvitt i rörelsen arbetstagare användes för arbetsgivares räkning till arbete av annat slag än i andra stycket under a)—g) avses.

Från lagens tillämpning undantagas:

- a) arbete, som utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande;
- b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider;
- c) arbete såsom handelsresande eller platsförsäljare;
- d) arbete, som bedrivs av staten;
- e) husligt arbete;
- f) sådant arbete i samband med hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, under förutsättning att arbetstagaren uteslutande sysselsättes med nämnda arbete eller endast undantagsvis deltagar i arbete, å vilket lagen äger tillämpning; samt
- g) arbete, varå sjöarbetstidslagen äger tillämpning.

2 §.

Vad nedan i denna lag stadgas äger icke tillämpning å arbetstagare, som är

- a) medlem av arbetsgivarens familj;
- b) företagsledare eller annan befattningshavare i överordnad ställning; eller
- c) anställd å apotek såsom farmaceut.

3 §.

På begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, om eller i vad mån lagen äger tillämpning å visst arbete eller viss arbetstagare.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmäles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt, och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning än som i första stycket avses har arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare, yrkesinspektör eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

Ordinarie arbetstid.**4 §.**

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 48 timmar i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 10 timmar.

Å arbetsställe, där i regel icke användas flera än en arbetstagare, må dock, därest den i första stycket stadgade begränsningen av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under högst två av veckans dygn utsträckas till 11 timmar.

Beträffande arbetstagare å försäljningsställe, som i regel hålles öppet såväl söckendag som sön- och helgdag, skall i stället för vad i första och andra styckena stadgas gälla, att arbetstiden icke må överstiga för dygn 10 timmar och för två veckor i följd 96 timmar.

5 §.

1 mom. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva, att den i 4 § angivna arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i nämnda paragraf sägs.

2 mom. Finnes i visst fall av särskilda skäl påkallat, att arbetstiden utsträcket längre än i 4 § sägs, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

3 mom. Undantag från de i 4 § angivna begränsningarna må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetstagarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetstagare, som skulle beröras av undantaget, finner detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

Arbete å övertid.**6 §.**

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetstagare, i den mån det är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete å övertid. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbetsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till posten.

7 §.

1 mom. Till betjäning av kunder, som vid stängning av försäljningslokal, rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning befinna sig i lokalen, samt till sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens

ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetstagare användas å övertid under högst sju timmar i veckan, dock icke något dygn mer än en och en halv timme. Ordinarie arbetstid och övertid enligt detta moment må tillhoppa icke utan tillstånd av arbetsrådet något dygn överstiga 10 timmar.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 6 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetstagare till arbete å övertid, vare därtill berättigad för högst 48 timmar under loppet av fyra kalenderveckor och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 150 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. I fråga om arbetstagares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet, men åligger det arbetsgivaren tillse, att icke arbetstagaren genom användande till dylikt arbete utsättes för överansträngning eller ohälsa.

8 §.

För arbete å övertid är arbetsgivare pliktig att utgiva särskild ersättning. Sådan ersättning må utbytas mot ledighet å ordinarie arbetstid, såframt arbetsgivare och arbetstagare äro ense därom.

Vill arbetstagare fordra särskild ersättning för arbete å övertid, skall han dels inom två månader från det att arbetet utförts eller inom den kortare tid, som genom kollektivavtal må vara bestämd, underrätta arbetsgivaren om sitt anspråk, dels ock inom ett år från tiden för arbetets utförande anhängiggöra sin talan. Underlåtes det, vare arbetstagaren sin rätt förlustig.

Raster.

9 §.

1 mom. Med rast förstås i denna lag sådant avbrott i arbetstiden, vars varaktighet är på förhand bestämd och under vilket arbetstagaren fritt föfogar över sin tid och icke är skyldig att kvarstanna på arbetsplatsen.

Utför arbetstagare arbete under minst sex timmar av dygnet, skall, såframt ej är fråga om arbete, varom i 6 § förmåles, eller sjukdomsfall eller annan oförutsedd händelse tillfälligtvis föranleder till undantag, arbetet avbrytas av en sammanhängande rast om minst en timme. Sådan rast må, om arbetsgivare och arbetstagare äro ense därom, utbytas mot två raster om sammanlagt minst en timme 15 minuter.

Från vad i andra stycket stadgas må dock följande avvikelser göras:

a) å dag före sön- eller helgdag, under vilken tiden för öppethållande av försäljningsställe, rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning uppgår till högst åtta timmar, samt å dag, som infaller omedelbart före två på varandra följande sön- eller helgdagar eller som omedelbart föregås och efterföljes av sön- eller helgdag, må rast inskränkas till 30 minuter;

b) å arbetsställe, där i regel icke användas flera än en arbetstagare, må rast

inskränkas till 30 minuter eller ock utbytas mot ledighet för intagande av förtäring å arbetsplatsen eller i dess omedelbara närhet, och skall, därest rast utbytes mot sådan ledighet, tiden för ledigheten icke frånräknas arbetstiden.

2 mom. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva undantag från föreskrifterna i 1 mom.

Anteckning om arbetstid m. m.

10 §.

Arbetsgivare bör anskaffa och å arbetsstället förvara övertidsjournal, upprättad enligt formulär, som fastställles av arbetsrådet.

Har övertid uttagits, skall anteckning härom göras i sådan övertidsjournal senast den första söckendagen i näst därpå följande kalendervecka eller därest då icke kan avgöras, huruvida övertid uttagits, så snart sådant kan bedömas. Arbetsrådet äger dock föreskriva, att anteckning om arbete å övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. I fråga om sådant arbete å övertid, som avses i 7 § 1 mom., är arbetsgivaren icke pliktig att göra dylik anteckning, där övertiden finnes behörigen upptagen å arbetstidsschema, anslaget å arbetsstället och angivande tiden för det dagliga arbetets början och slut samt längden av raster, som avbryta arbetstiden.

Arbetsstagare äge rätt att själv eller genom utsedd representant på anfordran erhålla del av övertidsjournalen såvitt honom rör.

Beslut av arbetsrådet enligt 6 eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt andra stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammes datum.

Allmänna bestämmelser.

11 §.

För tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärende, som avses i denna lag, utser Konungen för viss tid två med detaljhandelns förhållanden förtrogna ledamöter. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, och vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetsgivarsammanslutningar; en ledamot skall utses bland personer, föreslagna av landsorganisationen i Sverige, samt vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetarsammanslutningar. För var och en av ledamöterna utses i enahanda ordning minst två suppleanter, förtrogna med förhållandena inom detaljhandel eller annan verksamhet, som avses i denna lag.

Vid arbetsrådets behandling av ärende, som avses i denna lag, skola, med iakttagande av vad i 9 § 6 mom. lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning stadgas, närvara båda de ledamöter, vilka utsetts i här nämnd ordning, eller för dem utsedda suppleanter. I övrigt skola bestämmelserna i nämnda paragraf i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

12 §.

1 mom. Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetstagare, som kunna anses företräda flertalet arbetsgivare och arbetstagare inom visst verksamhetsområde, som i denna lag avses, ense om viss eftergift i något avseende, varom stadgas i 5 § eller 7 § 3 mom., må Konungen på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande förordna, att eftergiften må inom verksamhetsområdet i fråga allmänt tillgodonjutas.

2 mom. Skulle tillämpningen av denna lag medföra särskilda svårigheter inom viss del av riket eller ock sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

13 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionen. Därvid skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

14 §.

Använder arbetsgivare arbetstagare till arbete i strid mot vad i denna lag är stadgat eller mot föreskrift, som meddelats med stöd av lagen, straffes med dagsböter. Var arbetstagaren under 18 år, vare den, som har vårdnaden om arbetstagaren, där användandet skett med hans vetskap och vilja, förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

15 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 6 §, eller att iakttaga vad enligt 10 § andra, tredje eller fjärde stycket åligger honom, straffes med dagsböter.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i anteckning, som avses i 10 § andra stycket, straffes med dagsböter ej under fem.

16 §.

Förseelse mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

17 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

Lag samma vare, där arbetsrådet efter framställning av arbetsgivare godtagit viss person såsom arbetsföreståndare i arbetsgivarens ställe.

18 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft, såvitt den avser arbetsrådets befogenhet och verksamhet, den 1 augusti 1942 och i övrigt den 1 januari 1943 samt gäller till och med den 31 december 1945. Beträffande förseelse mot lagen, som begåtts under tiden för dess giltighet, skall vad i lagen är stadgat fortfarande att gälla efter sistnämnda dag.

Förslag

till

**Lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138)
om arbetstidens begränsning.**

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning skall under tiden från och med den 1 januari 1943 till och med den 31 december 1945 hava ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

Denna lag — — — här nedan.

Från lagens tillämpning undantagas:

- a) arbete, som — — — allmän trafik,
- j) arbete, varå arbetstidslagen för detaljhandeln äger tillämpning,
- k) sådant arbete — — — hans bostad.

Förslag

till

Butikstängningslag.

Härigenom förordnas som följer.

Lagens tillämpningsområde m. m.

1 §.

1 mom. Med butik förstås i denna lag försäljningsställe, där detaljhandel idkas. Såsom butik betraktas i denna lag även rakstuga, frisersalong och fotografiateljé.

2 mom. Butik må hållas öppen för allmänheten endast under tid, då det enligt denna lag är medgivet (affärstid).

Utan hinder av bestämmelserna i lagen må dock kund betjänas, som inkommit i försäljningslokal, rakstuga, frisersalong eller fotografiateljé å affärstid, samt vara utlämnas eller försändas, som sålts i butik under affärstid eller till kund, som nyss sagts.

3 mom. Yrkesmässig försäljning till allmänheten av viss vara annorstädes än i butik må ske endast å affärstid för handel med dylik vara.

2 §.

Denna lag äger icke tillämpning å:

1) försäljning, som bedrivs under utövning av eller i samband med ordnad restaurang-, kafé- eller konditorirörelse, såframt därvid till avhämtning eller försändning icke försäljas andra varor än lagad mat, bageri- och konditorivaror, alkoholfria drycker eller tryckta skrifter;

2) försäljning å apotek;

3) försäljning av motor- eller smörjoljor eller andra för framförande av motorfordon nödvändiga varor, såframt försäljningen sker från upplagsställe, där andra varor ej saluföras;

4) försäljning i järnvägsvagn eller å annat trafikmedel till resande;

5) försäljning av program eller liknande trycksaker, konfektyrer, färsk frukt eller levande blommor i teatrar, biografier och andra nöjeslokaler;

6) försäljning av konfektyrer i förpackning eller färsk frukt från automatapparat, som är uppsatt utanför butik, där sådana varor saluföras, och som handhaves av butiksinnehavaren;

7) försäljning, som lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare i ringa omfattning och utan samband med annan handel bedriver med egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller fisk av egen fångst;

8) försäljning av leksaksballonger eller andra smärre leksaker, om försäljningen sker utomhus och i ringa omfattning samt utan samband med annan handel;

9) försäljning, utan samband med annan handel, dels av periodiska skrifter och dels utomhus jämväl av andra tryckta skrifter;

10) försäljning av kataloger, fotografier, minnessaker eller dylikt i museer eller utställningslokaler eller å andra sådana platser;

11) tillfällig försäljning för välgörande eller annat ideellt ändamål; samt

12) öppethållande av lokal, där utställningar av verk av bildande konst ävensom alster av konsthantverk och konstindustri, avsedda för försäljning, anordnas, för visning av dessa konstverk.

3 §.

På begäran av domstol, allmän åklagare eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida denna lag äger tillämpning å viss försäljning eller visst öppethållande av butik.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmäles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt, och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning än som i första stycket avses har arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

Den vanliga affärstiden.

4 §.

Å söckendag må butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Under tiden från och med den 10 till och med den 23 december må dock tiden för öppethållandet utsträckas till klockan 20.

Butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin eller bageri- och konditorivaror, må å söckendag hållas öppen för allmänheten jämväl mellan klockan 7.30 och klockan 8.

Å påskafton, pingstafton, midsommarafton, julafton och nyårsafton må butik ej hållas öppen för allmänheten efter klockan 16.

5 §.

Å sön- eller helgdag må butik ej hållas öppen för allmänheten. Butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin, bageri- och konditorivaror, pilsnerdricka, alkoholfria drycker, färsk frukt eller levande blommor, må dock hållas öppen för allmänheten mellan klockan 8 och klockan 10.

Inträffa sön- eller helgdagar i följd, må rakstuga eller frisersalong hållas öppen för allmänheten en av dessa dagar mellan klockan 8 och klockan 10.

Kommunala avvikelser.

6 §.

I kommun må, där det finnes lämpligt ur allmän synpunkt och prövas kunna ske utan otillbörligt förfång för företag inom kommunen, som driva rörelse i butik, eller för företag, som driva sådan rörelse av visst slag, bestämmas, att den vanliga affärstiden skall inskränkas eller att densamma må, utan att förlängas för vecka räknat, helt eller delvis förläggas å annan tid än den i 4 eller 5 § medgivna, å sön- eller helgdag dock ej under högmässogudstjänst.

Där det inom viss kommun kan anses erforderligt för att möjliggöra för skogs- och flottningsarbetare samt andra långt från hemmet sysselsatta personer att göra inköp å fritid, må bestämmas, att butik å sön- eller helgdag får hållas öppen under högst två timmar, dock ej under högmässogudstjänst.

Bestämmelse, varom i denna paragraf förmäles, skall gälla hela kommunen, där ej synnerliga skäl till annat föranleda. Olika bestämmelser må meddelas för butiker av skilda slag. Bestämmelser må även meddelas för endast butiker av visst slag men må däremot icke begränsas till en eller flera angivna butiker.

7 §.

Om bestämmelse enligt 6 § beslutar den myndighet, som utövar kommunens beslutanderätt.

När fråga om sådan bestämmelse uppkommit hos den kommunala myndigheten, skall tillfälle beredas näringsidkare, arbetstagare och andra, som skulle beröras av bestämmelsen, att genom sina sammanslutningar eller på annat sätt uttala sig i ärendet.

8 §.

Beslut om bestämmelse enligt 6 § skall underställas länsstyrelsen och för

sådant ändamål överlämnas, där det avser annan stad än Stockholm, till magistraten eller kommunalborgmästaren och beträffande kommun å landet till landsfiskalen i orten. Magistraten, kommunalborgmästaren eller landsfiskalen skall insända beslutet till länsstyrelsen med eget utlåtande.

9 §.

Länsstyrelsen äger att helt eller delvis fastställa eller ock ogilla beslut om bestämmelse enligt 6 §. Fastställt beslut skall på vederbörande kommuns bekostnad ofördröjligen kungöras genom dess införande i länskungörelserna. Därjämte skall genom vederbörande kommunala myndighets försorg tillkännagivande om kungörelsen med angivande av dess huvudsakliga innehåll införas i minst en tidning inom orten.

10 §.

Med avseende å ändring eller upphävande av beslut om bestämmelse enligt 6 § skall gälla vad i 6—9 §§ är stadgat.

Särskilt tillstånd till annan affärstid än den vanliga.

11 §.

1 mom. Länsstyrelsen må under nedan i denna paragraf angivna förutsättningar meddela näringsidkare tillstånd att hålla butik öppen för allmänheten eller att annorstädes idka försäljning till allmänheten å tid, då sådant eljest icke är förenligt med bestämmelserna i denna lag.

Ansökning om tillstånd skall innehålla uppgift om den tid och de varuslag, som framställningen avser, samt de närmare omständigheter, under vilka öppethållandet eller försäljningen avses skola äga rum.

Tillfälle att avgiva yttrande över gjord ansökning skall, där ej fråga är om öppethållande eller försäljning under allenast kort tid, av länsstyrelsen beredas stads- eller kommunalfullmäktige eller, där kommunalfullmäktige ej finnas, kommunalnämnden. Kommunens beslutande myndighet må uppdraga åt kommunal nämnd, beredning eller styrelse att avgiva sådant yttrande.

2 mom. Tillstånd, varom i 1 mom. förmäles, må ej medgivas, om sökanden icke uppfyller de villkor, som gälla för idkande av handel i allmänhet, eller anledning finnes till antagande, att han icke är lämplig att utöva verksamheten, så ock om hinder prövas föreligga ur hälsovårds-, ordnings-, säkerhets- eller liknande synpunkt.

3 mom. Föreligger ej hinder enligt 2 mom., skola vid prövning av ansökning följande regler lända till efterrättelse, därvid hänsyn bland annat skall tagas å ena sidan till det gagn för allmänheten och å andra sidan till de olägenheter för annan handel, som skulle uppkomma vid bifall till framställningen:

1) försäljning av konfektyrer, alkoholfria drycker, färsk frukt, produkter av svensk frukt, levande blommor, tryckta skrifter, vykort och tändstickor, vilken bedrives från kiosk, stånd, bord eller annat sådant försäljningsställe, där under hela försäljningsdagen endast dessa varor saluhållas, må medgivas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, i allmänhet dock icke någon

veckodag längre än till klockan 22; sådant medgivande må ock lämnas för försäljning av dessa varor annorledes än från särskilt försäljningsställe, om försäljningen icke är förbunden med handel med andra varor och i övrigt skäl därtill anses föreligga;

2) försäljning av konfektyrer, alkoholfria drycker, färsk frukt och produkter av svensk frukt ävensom periodiska skrifter från annan butik än under 1) sägs, där under hela försäljningsdagen endast dessa varor saluhållas, må medgivas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till klockan 22;

3) försäljning i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt må medgivas under den utsträckta tid, som med hänsyn till förhållandena anses erforderlig; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat och tobaksvaror;

4) försäljning i direkt anslutning till station för järnvägs- eller lufttrafik eller för mer betydande sjö-, spårvägs- eller busstrafik må medgivas under den utsträckta tid, som kan anses betingad av de resandes behov; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt tobaksvaror och mindre pappersartiklar;

5) försäljning utomhus av varm korv eller varm fisk samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband därmed, må medgivas i den utsträckning, som anses lämplig, dock endast från fastställd plats;

6) försäljning av levande blommor samt konfektyrer, färsk frukt och produkter av svensk frukt från annan butik än under 1) sägs, där under den vanliga affärstiden endast dessa varor saluhållas, ävensom öppethållande av fotografiateljé må medgivas under högst två timmar under sön- eller helgdag, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda;

7) öppethållande eller försäljning i andra fall må medgivas, då synnerliga skäl därtill äro.

4 mom. Tillstånd meddelas för viss tid eller tills vidare och må återkallas, när skäl därtill äro.

I tillståndet skall angivas den tid på dygnet, under vilken öppethållande eller försäljning får äga rum, samt de varuslag, som därunder få försäljas. Länsstyrelsen äger meddela de ytterligare föreskrifter rörande försäljningens anordnande, som finnas erforderliga.

Länsstyrelsen skall till den, som erhåller tillstånd, utfärda bevis härom, vari villkoren för tillståndet skola angivas. Detta bevis skall, om rörelsen drives å särskilt försäljningsställe, vara uppsatt å väl synlig plats därstädes, samt i annat fall ständigt vara tillgängligt hos den, som bedriver försäljningen.

12 §.

Är eftergift från vad i denna lag är stadgat påkallad av särskilt trängande behov, äger Konungen förordna, att sådan eftergift må tillgodonjutas för visst tillfälle, viss plats eller visst slag av rörelse. I förordnandet skola meddelas de närmare föreskrifter, som i samband med eftergiften finnas erforderliga.

Allmänna bestämmelser.

13 §.

För tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärende, som avses i denna lag, utser Konungen för viss tid två med förhållandena inom lagens tillämpningsområde förtrogna ledamöter. En ledamot skall utses bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, och vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetsgivarsammanslutningar; en ledamot skall utses bland personer, föreslagna av landsorganisationen i Sverige, samt vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetarsammanslutningar. För var och en av ledamöterna utses i enahanda ordning minst två suppleanter.

Vid arbetsrådets behandling av ärende, som avses i denna lag, skola, med iakttagande av vad i 9 § 6 mom. lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning stadgas, närvara båda de ledamöter, vilka utsetts i här nämnd ordning, eller för dem utsedda suppleanter. I övrigt skola bestämmelserna i nämnda paragraf i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

14 §.

Hålles butik öppen för allmänheten eller idkas försäljning till allmänheten i fall, då sådant enligt denna lag eller enligt föreskrift, som meddelats med stöd av lagen, icke är tillåtet, straffes näringsidkaren med dagsböter.

Har näringsidkare tidigare, dock ej mer än två år före det stämning delgivits, dömts för förseelse mot denna lag, må antalet dagsböter ej sättas under fem.

Avskrift av utslag, varigenom den, som erhållit tillstånd enligt 11 §, dömts för förseelse mot denna lag, skall utan dröjsmål översändas till länsstyrelsen.

15 §.

Förseelse mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

16 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av staten eller kommun, skall vad i 14 § är stadgat angående näringsidkare gälla verksamhetens föreståndare.

Lag samma vare, där länsstyrelsen efter framställning av näringsidkare godtagit viss person såsom verksamhetens föreståndare i näringsidkarens ställe.

17 §.

I fråga om köping, som icke utgör egen kommun, samt municipalsamhälle skall vad i denna lag sägs om kommun äga motsvarande tillämpning; och må förty av kommunen enligt denna lag fattat beslut ej gälla köpingen eller samhället.

18 §.

Klagan över beslut av länsstyrelse enligt denna lag må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

Beslut, varigenom meddelas tillstånd, som i 11 § 1 mom. sägs, skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda kan vara förordnat.

19 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande öppethållande eller försäljningstid, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft, såvitt den avser arbetsrådets befogenhet och verksamhet, den 1 oktober 1942 och i övrigt den 1 januari 1943 samt gäller till och med den 31 december 1945. Beträffande förseelse mot lagen, som begåtts under tiden för dess giltighet, skall dock vad i lagen är stadgat fortfara att gälla efter sistnämnda dag.

Beslut, varigenom i kommun med stöd av lagen den 30 maj 1919 om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse eller med stöd av butikstängningslagen den 22 juni 1939 fastställts kortare affärstid än den i 4 eller 5 § av denna lag medgivna, förbliver i denna del giltigt till dess det upphävs i den ordning, som denna lag föreskriver.

Tillstånd jämlikt 11 § butikstängningslagen den 22 juni 1939, vilket avser viss tid efter den 31 december 1942 eller som meddelats att gälla tills vidare, förbliver giltigt intill den bestämda tidens utgång eller till dess att tillståndet återkallats.

Beslut enligt 3, 6, 9, 11, 12 och 16 §§ av denna lag må meddelas efter den 1 oktober 1942, dock med verkan tidigast från denna lags ikraftträdande.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 30 april 1942.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och handelsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, frågor angående *ny arbetstidslag för detaljhandeln* och *ny butikstängningslag* samt anför:

Inledning.

Särskilda år 1935 tillkallade sakkunniga, den s. k. *arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda*, avgåvo den 31 december 1937 betänkande med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln och butikstängningslag (statens off. utredn. 1937: 55).

På grundval av nämnda betänkande samt däröver avgivna yttranden upprättade förslag till lagar i ämnet framlades genom proposition nr 96 för 1939 års lagtima riksdag, som med vissa mindre jämkningar antog desamma. Därefter utfärdades *den 22 juni 1939 arbetstidslag för detaljhandeln, lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning* samt *butikstängningslag*. Samtliga författningar erhöilo tre års giltighetstid. Denna tid utgår den 31 december 1942.

Med hänsyn härtill torde statsmakterna innevarande år böra taga ståndpunkt till spörsmålen, huruvida och i så fall i vilken form arbetstidslagen för detaljhandeln och butikstängningslagen skola förnyas.

Med stöd av Kungl. Maj:ts den 26 september 1941 givna bemyndigande tillkallade jag samma dag åtta sakkunniga¹⁾ med uppdrag att verkställa skyndsamt undersökning, huruvida och i vad mån ändringar borde vidtagas i de rättsregler, som gällande arbetstidslag för detaljhandeln och butikstängningslag innehålla, ävensom framlägga de förslag, till vilka denna undersökning kunde föranleda. De sakkunniga hava antagit benämningen »1941 års arbetstids- och butikstängningssakkunniga».

¹⁾ De sakkunniga hava varit chefen för arbetsrådet J. V. Nordin, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare fru Ebon Andersson, ombudsmannen i Sveriges kioskidkares riksförbund advokaten T. Backe, vice verkställande direktören i Sveriges köpmannaförbund G. Borgström, ordföranden i svenska handelsarbetareförbundet O. Friman, verkställande direktören i aktiebolaget svenska pressbyrån majoren S. Wijkman, revisionschefen hos kooperativa förbundet E. Wingård och ombudsmannen i tobakshandlarnas riksförbund A. Östlund.

De sakkunniga hava, i syfte att erhålla allsidig kännedom om verkningarna av nu gällande arbetstidslag för detaljhandeln och butikstängningslag samt om förefintliga önskemål i fråga om ny lagstiftning, berett ett stort antal organisationer på de områden, som beröras av nämnda lagar, tillfälle att inkomma med yttrande till de sakkunniga. De hörda organisationerna hava utgjorts av centrala arbetsgivar- och arbetstagersammanslutningar, köpmanna- och företagarsammanslutningar, kvinnoföreningar och husmodersföreningar samt såsom representanter för det kommunala intresset på området svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund. Sedan därtöver viss annan utredning införskaffats, hava de sakkunniga med skrivelse den 24 februari 1942 överlämnat av motiv åtföljda, på gällande lagar i ämnet byggda förslag till arbetstidslag för detaljhandeln¹⁾, lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning samt butikstängningslag.

Över de sakkunnigas förslag hava, efter remiss, *yttranden* avgivits av socialstyrelsen, kommerskollegium, riksförsäkringsanstalten, medicinalstyrelsen, arbetsrådet samt överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser ävensom ett stort antal sammanslutningar med intressen på förevarande verksamhetsområden. Överståthållarämbetet har bifogat yttranden från Stockholms stads slakthus- och saluhallsstyrelse samt kanslipolisintendenten i Stockholm. Vid yttrandena från länsstyrelserna hava i åtskilliga fall fogats yttranden av magistrater, kommunalmyndigheter, köpmannasammanslutningar m. fl. Kommerskollegium har bifogat yttranden från handelskamrarna i riket.

Av det anförda framgår, att *de sakkunniga* funnit fortsatt lagstiftning på förevarande områden erforderlig.

En av de sakkunniga, herr Borgström, har såvitt angår arbetstidslagen för detaljhandeln i princip gjort en annan mening gällande samt i särskilt yttrande anfört följande:

Efter krigsutbrottet på hösten 1939 har svensk handel haft att kämpa med ständigt växande svårigheter. De statliga ransoneringsåtgärderna ha undan för undan utvidgats och skärpts och dessa i förening med omsättningsskatternas införande ha kraftigt bidragit till att inskränka detaljhandels försäljningsvolym. Omkostnaderna ha emellertid icke tillnärmelsevis i motsvarande mån kunnat reduceras utan tvärtom i en mängd fall stigit. Bland annat må uppmärksamheten fästas på, att detaljhandeln icke alls eller endast i obetydlig utsträckning har möjlighet att på sätt som sker inom industrien permittera sina anställda vid sjunkande konjunktur. Överhuvud är handeln bunden vid fasta kostnader, vilka icke utan avsevärda olägenheter kunna nedbringas.

De principer, som följts av den statliga priskontrollen, hava vidare gjort det ogörligt för detaljhandeln att kompensera sig för den starkt försämrade detaljhandelsmarginalen.

Samtidigt har detaljaffärernas arbetsböda undergått en oroväckande ökning efter ransoneringarnas och omsättningsskatternas genomförande. För detta merarbete, som självfallet driver omkostnaderna ytterligare i höjden, får detaljhandeln själv ingen som helst ersättning.

¹⁾ De sakkunniga hava upplyst, att direktören i handels arbetsgivareorganisation G. Nordholm för samråd med de sakkunniga närvarit vid de sammanträden, då frågor rörande arbetstidslagen för detaljhandeln varit föremål för behandling.

Det torde räcka med dessa korta påpekanden för att klargöra, att den sedan 1 januari 1940 gällande arbetstidslagen för detaljhandeln kommit i tillämpning vid en från köpmännens synpunkt ytterligt olämplig tidpunkt. Denna lag har blivit en extra tunga till alla de andra bördor, som krisen medfört för detaljhandeln.

Det viktigaste hade i angivna läge varit, att arbetstidslagen för detaljhandeln tillsvidare hade blivit försatt ur kraft.

I det överväldigande flertalet *yttranden* har vitsordats, att lagstiftning på nu förevarande områden är behövlig samt att de nu gällande lagarna, då deras giltighetstid utgår, böra avlösas av nya lagar. I ett antal *yttranden*, avgivna i huvudsak av *handelskamrar* och vissa *köpmannasammanslutningar*, bland andra *Sveriges köpmannaförbund* och *handelns arbetsgivareorganisation*, har dock givits uttryck åt samma synpunkter, för vilka herr Borgström inom de sakkunniga gjort sig till tolk. — En kortare tids förlängning av gällande lagstiftning i oförändrat skick föreslås i några *yttranden*, bland annat av *länsstyrelsen i Skaraborgs län*.

Departement-
chefen.

Till de sakkunnigas i remissvaren allmänt understödda uppfattning, att fortsatt lagstiftning på förevarande område är erforderlig, giver jag oförbehållsamt min anslutning. Såsom av det följande närmare framgår har jag emellertid, liksom de sakkunniga, funnit jämkningar i vissa hänseenden böra vidtagas i nu gällande bestämmelser.

På grundval av de sakkunnigas förslag och de däröver avgivna *yttrandena* har inom socialdepartementet upprättats förslag till *dels* ny arbetstidslag för detaljhandeln och i samband därmed förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen om arbetstidens begränsning, *dels ock* ny butikstängningslag.

Jag har nu för avsikt att var för sig behandla de två lagstiftningskomplex, om vilka här är fråga. Vid behandlingen av de spörsmål, som därvid möta, kommer redogörelse att lämnas för innehållet i de sakkunnigas utredning och i de däröver avgivna *yttrandena*. Redan nu må emellertid anmärkas, att i fråga om de olika spörsmålen i huvudsak endast sådana *yttranden* omnämnas, i vilka spörsmålen i fråga uttryckligen behandlats.

Förslaget till arbetstidslag för detaljhandeln.

Inledningsvis må i korthet redogöras för de viktigaste ändringar i förhållande till gällande lag, som föreslås av de sakkunniga.

Det nu i 1 § första stycket föreskrivna undantaget för vissa småföretag skall utgå och lagen göras tillämplig på varje i lagen avsedd rörelse oberoende av det däri anställda antalet arbetstagare. Då laglig arbetstidsreglering inom de minsta företagen kan medföra vissa svårigheter, införs vissa modifierade bestämmelser för sådana företag dels i 4 § beträffande längsta dygnsarbetstiden och dels i 9 § rörande inskränkning eller utbyte av rastetid. Be- träffande undantaget i 2 § f) för visst arbete i samband med hotell-, restaurang- eller kaféerörelse vidtages en omformulering för att bringa ordalydelsen i överensstämmelse med rådande praxis. För arbetstagare, som äro sysselsatta vid sådana försäljningsställen, vilka på grund av butikstängningslagens

bestämmelser få hållas öppna kortare eller längre tid på sön- och helgdagar, införes i 4 § bestämmelse, att den ordinarie arbetstiden skall få beräknas i genomsnitt på två veckor. I 8 § införes dels bestämmelse, att arbetsgivare och arbetstagare skola äga rätt att överenskomma om att ersättning för övertidsarbete skall utgå i form av ledighet under ordinarie arbetstid, dels ock föreskrift, att underrättelse om utfört övertidsarbete skall lämnas arbetsgivaren inom två månader från det att arbetet utförts eller inom den kortare tid därefter, som bestämts genom kollektivavtal. I 9 § har, utöver vad förut omnämnts, stadgats rätt till inskränkning av rastetid under vissa särskilt brådskande dagar vid de stora helgerna samt under dag före sön- eller helgdag, då butik stänges kl. 16. I lagtexten intages definition å rast samt angives, att annan ledighet icke skall frånräknas arbetstiden. I 10 § införes stadgande om skyldighet för arbetsgivare att anskaffa övertidsjournal. Straff föreslås dock icke för överträdelse av detta stadgande. Lagen skall gälla för en tid av tre år.

Innan departementsförslaget nu upptages till behandling paragrafvis må omnämnas, att de i gällande lag förefintliga underrubrikerna oförändrade upptagits i departementsförslaget, nämligen »Lagens tillämpningsområde» (1—3 §§), »Ordinarie arbetstid» (4 och 5 §§), »Arbete å övertid» (6—8 §§), »Raster» (9 §), »Anteckning om arbetstid m. m.» (10 §) samt »Allmänna bestämmelser» (11—18 §§).

1 §.

Huvudregeln i första stycket.

Gällande bestämmelser.

Enligt första stycket äger lagen tillämpning å rörelse, som avser detaljhandel och i omedelbar anslutning därtill bedriven verksamhet eller som drives å rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning, för såvitt i rörelsen till arbete av annat slag än i andra stycket under a)—g) avses för arbetsgivares räkning i regel användas flera än en arbetstagare. Under a)—g) uppräknas vissa slag av arbeten, som äro helt undantagna från lagens tillämpning. Vid beräkning av arbetstagarantalet skall hänsyn däremot tagas även till arbetstagare, som enligt 2 § är undantagen från lagen, d. v. s. medlem av arbetsgivarens familj, företagsledare eller annan befattningshavare i överordnad ställning samt den, som är anställd å apotek såsom farmaceut.

Vid tillkomsten av gällande lag erinrades (propositionen 96/1939 L., sid 68) därom, att svensk lagstiftning om begränsning av arbetstiden endast omfattade företag, som i regel sysselsatte visst minimiantal arbetstagare. Detta antal vore i allmänna arbetstidslagen bestämt till »flera än fyra», i lantarbetstidslagen beträffande jordbruksarbete till »minst tre» och såvitt anginge trädgårdsarbete till »minst en». Den svenska ståndpunkten att medgiva undantag för mindre företag avveke från den i andra länder i allmänhet gällande och som regel även från de internationella konventionerna på området. — Föredragande departementschefen påpekade (sid. 84), att skäl talade såväl för som emot undantag beträffande de minsta företagen. Under hänvisning till att lagen avsäges skola erhålla provisorisk karaktär, föreslogs, att i densamma skulle — liksom i allmänna arbetstidslagen och lantarbetstidslagen — införas sådant undantag. Slutligen betonades emellertid, att, sedan erfarenhet under

lagens treåriga giltighetstid vunnits rörande lämpligheten av den gränsdragning, som därvid infördes mellan företag som fölle inom och utanför lagen, mera bestämd ståndpunkt borde kunna intagas i frågan.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hade ansett det vara av stort värde att få kännedom om hur arbetstagarna inom detaljhandel och därmed i arbetstidslagen för detaljhandeln jämställd rörelse fördelade sig på företag av olika storleksordning; detta framför allt för att få uppgift om det antal arbetstagare, som för närvarande fölle utom arbetstidsregleringen på grund av gällande undantag för småföretag. 1931 års företagsräkning hade visserligen lämnat en del siffror, som vore av intresse ur förevarande synpunkt, men då vid företagsräkningen grupperingen av företagen gjorts bland annat med hänsyn till hela antalet i respektive företag sysselsatta personer, alltså inbegripet även arbetsgivaren och dennes familjemedlemmar, vore denna undersökning icke tillräcklig för att bedöma i vilken omfattning inom detaljhandeln anställda på grund av det nu gällande undantaget för småföretag fölle utanför laglig arbetstidsreglering.

Med hänsyn till sist nämnda omständighet ävensom med hänsyn till att företagsräkningen avsåge förhållanden, som låge tio år tillbaka i tiden, hade de sakkunniga funnit påkallat att företaga en *undersökning* i förut angivna hänseenden. I sådant syfte hade de sakkunniga genom medverkan av yrkesinspektionen från landets samtliga kommuner infordrat uppgifter om antalet detaljhandelsställen och övriga i arbetstidslagen för detaljhandeln avsedda företag samt om antalet i varje företag sysselsatta personer — arbetsgivare, dennes familjemedlemmar eller andra arbetstagare. Resultatet av denna undersökning hade sammanställts i en vid utredningen fogad bilaga (II C), i det följande intagen såsom *Bilaga B*.

I åtskilliga av *de till de sakkunniga inkomna yttrandena* har föreslagits, att undantaget för vissa småföretag borde utgå och att lagen skulle göras tillämplig på varje i lagen avsedd rörelse, oberoende av det däri anställda antalet arbetstagare.

De sakkunniga hava beträffande de skäl, som tala för och emot införandet av laglig arbetstidsreglering även för de minsta företagen, anfört:

Införandet av laglig arbetstidsreglering även för arbetstagarna i de minsta företagen är utan tvivel önskvärt, och enligt de sakkunnigas mening tala flera skäl härför. Sett ur arbetarskyddssynpunkt lär en arbetstidsreglering inom de minsta företagen ej vara mindre motiverad än inom de större. Ett undantagande av småföretagen från arbetstidslagen innebär vidare, att dessa ur konkurrenssynpunkt komma i ett gynnsammare läge än större företag. Den i lagen dragna gränsen mellan företag, som falla under lagen, och sådana, som icke omfattas av arbetstidsregleringen — »flera än en arbetstagare» — synes, enligt vad som under hand inhämtats från arbetsrådet, medföra svårigheter vid tolkningen och i praktiken giva anledning till tveksamhet vid tillämpningen. Den av de sakkunniga företagna utredningen angående fördelningen av arbetstagarna på företag av olika storleksordning har givit vid handen, att det är ett avsevärt antal företag, som befinna sig i det gränsområde, där det föreligger svårighet att avgöra, om lagen är tillämplig eller icke. Det är givet, att detta

förhållande både för ifrågavarande näringsidkare och för myndighet, som utövar tillsyn över lagens efterlevnad, måste medföra ett icke önskvärt osäkerhetstillstånd.

Som skäl mot ett inordnande av de minsta företagen under lagen har icke utan fog anförts, dels att det för dessa skulle medföra särskilda olägenheter att följa en i lag bestämd arbetstidsreglering, dels att en utökning av lagens tillämpningsområde genom borttagande av undantaget för småföretag skulle innebära svårigheter ur kontrollsynpunkt.

De sakkunniga hava för sin del ansett, att övervägande skäl talade för att lagen gjordes tillämplig på alla företag oavsett arbetstagarantalet. Ur kontrollsynpunkt torde sålunda de olägenheter, som utvidgningen av lagens tillämpningsområde medförde, i avsevärd omfattning uppvägas av den lättnad, som vunnes därigenom, att gränsdragningen mellan företag, som fölle under lagen, och sådana, som vore därifrån undantagna, med de sakkunnigas förslag helt bortfölle. Det förtjänade vidare omnämnas, att lantarbetstidslagen beträffande självständigt bedriven trädgårdsskötsel omfattade alla företag med minst en arbetare. Då emellertid ett införande av laglig arbetstidsreglering inom de minsta företagen i vissa hänseenden komme att medföra svårigheter, hade de sakkunniga i 4 och 9 §§ föreslagit vissa modifierade bestämmelser för sådana företag.

Slutligen hava de sakkunniga påpekat, att en följd av att lagen komme att omfatta alla företag vore, att arbetsgivare, som endast använde tillfällig arbetskraft — t. ex. någon eller några dagar i veckan eller viss tid på året — måste iakttaga lagens bestämmelser om arbetstid m. m.

De sakkunniga hava, i anslutning till vad i det föregående anförts, föreslagit, att första stycket i 1 § skulle erhålla följande lydelse:

Denna lag äger tillämpning å rörelse, som avser detaljhandel och i omedelbar anslutning därtill bedriven verksamhet eller som drives å rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

I det övervägande flertalet yttranden tillstyrkes förslaget. *Kommerskollegium* betonar, att detsamma såväl ur arbetarskydds- som konkurrensregleringssynpunkt är rättvist och rimligt. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* framhåller, att förslaget med hänsyn till de anställdas intressen är logiskt och rättvist. Vad företagarna själva anginge kunde man hoppas, att de jämkningar i fråga om arbetstid och raster, vilka de sakkunniga funnit sig böra föreslå, skulle mildra de ogynnsamma verkningar, som bleve en följd av förslagets genomförande.

I detta sammanhang uttalas i många yttranden tillfredsställelse med de uppmjukningar i 4 och 9 §§, vilka föreslagits skola utgöra kompenstation till arbetsgivarna i småföretagen för lagens utsträckning till dem. *Svenska stadsförbundet* påpekar i detta sammanhang, att med den vidsträckt omfattning, som givits det i 2 § under a) upptagna undantaget för medlem av arbetsgivarens familj, det trots lagens utsträckande till småföretagare dock

kunde befaras, att antalet personer, på vilka lagen icke skulle bliva tillämplig, likväl kunde bliva rätt betydande.

På grund av svårigheterna för de små företagen att tillämpa lagen ställer sig *länsstyrelsen i Jämtlands län* tveksam till förslaget. Med hänsyn till de föreslagna uppmjukningarna i 4 och 9 §§ samt därtill, att lagen avses skola erhålla endast tre års giltighetstid, efter vars utgång frågan ånyo kan prövas, vill *länsstyrelsen* dock ej motsätta sig ändring.

Ändringsförslaget avstyrkes av *länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands och Skaraborgs län, kommunalborgmästaren i Kumla* ävensom *tre handelskamrar. Östergötlands och Södermanlands handelskammare* framhåller, att åtgärden att under nuvarande förhållanden, då småföretagen vore synnerligen hårt belastade, skapa ytterligare svårigheter, icke visade någon förståelse för omfattningen av den tunga, som detaljhandeln för närvarande buri i folkhushällets tjänst. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* instämmer häri men påpekar dock, att invändning mot förslaget måhända icke skulle kunna göras under normala tider. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anför, att, ehuru vissa sociala skäl talade för likformighet, *länsstyrelsen* dock icke vore övertygad om att skärpningen av gällande bestämmelser vore lämplig, då densamma, speciellt under nuvarande förhållanden, torde kunna skapa en viss irritation.

Ur formell synpunkt har mot förslaget i några yttranden anmärkts, att uttrycket att arbetstagare användes i rörelsen »för arbetsgivarens räkning» bortfallit. *Riksförsäkringsanstalten* framhåller, att lagen enligt ordalydelsen i de sakkunnigas förslag skulle vara tillämplig jämväl å rörelse, som utövades av rörelsens innehavare ensam eller med biträde allenast av sådan person, som omfattades av undantagen i 1 § andra stycket. Att så ej vore avsett framginge av föreskrifterna i lagen i övrigt. Bestämmelsen borde därför kompletteras i anslutning till avfattningen av gällande lag. Att nyssnämnda bestämmelse — »för arbetsgivarens räkning» — bör inskrivas i lagtexten tillstyrkes ävert av *handels arbetsgivareorganisation, Skånes handelskammare* och *svenska frisörföreningen*.

**Departement-
chefen.**

Vid tillkomsten av nu gällande lag betonades, att erfarenhet under lagens giltighetstid borde kunna vinnas rörande frågan om den rätta gränsdragningen mellan å ena sidan rörelser, å vilka lagen skulle vara tillämplig, samt å andra sidan rörelser, som skulle falla utanför lagen. De sakkunniga hava nu efter övervägande av vunna erfarenheter enhälligt funnit sig kunna föreslå, att lagen skall bliva tillämplig å varje rörelse, i vilken överhuvud användes arbetstagare, som icke är undantagen från lagens tillämpning. De sakkunnigas förslag har tillstyrkts i det stora flertalet remissyttranden.

För en utvidgning av lagens tillämpningsområde av nyss angiven innebörd tala åtskilliga skäl, i första hand sådana av arbetarskydds- och konkurrensregleringsnatur. Mot densamma har främst anförts, att småföretagen hava särskilda svårigheter att anpassa sig efter arbetstidslagens bestämmelser. För denna invändning finnes otvivelaktigt fog, men den mister avsevärd del av sin vikt, om, på sätt de sakkunniga föreslagit och jag är beredd att tillstyrka, vissa lätt-

nader för de små företagen beredas. Då fördelarna vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag enligt min mening vida överväga nackdelarna, tillstyrker jag detsamma. Lagen skall sålunda givas tillämplighet i princip i fråga om all detaljhandel och därmed jämställd rörelse, i vilken arbetstagare användes.

I överensstämmelse med förslag i några yttranden anser jag, att — i viss anslutning till gällande lag — i den nya lagen uttryckligen bör angivas, att den är tillämplig å rörelse, varom i lagen är fråga, »för såvitt i rörelsen arbetstagare användes för arbetsgivares räkning till arbete av annat slag än i andra stycket under a)—g) avses».

Undantaget under f) i andra stycket.

Gällande bestämmelser.

I 1 § andra stycket uppräknas, såsom förut nämnts, under a)—g) vissa arbeten, som äro helt undantagna från lagens tillämpning, därav under f) sådant arbete i samband med hotell-, restaurang- eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande, under förutsättning att arbetstagaren uteslutande sysselsättes med nämnda arbete.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava anfört, att arbetsrådet ansett sig böra tolka gällande bestämmelser under f) så, att exempelvis en i en konditorirörelse anställd servitris, som endast vid särskilda tillfällen, t. ex. någon timme om dagen under butiksbiträdes måltidsrast, sysselsattes med försäljning av varor till allmänheten, vore undtagen från lagens tillämpning. Då de sakkunniga funnit en dylik tolkning ur praktisk synpunkt vara tillfredsställande, hade föreslagits en omformulering av bestämmelsen i syfte att bringa ordalydelsen i överensstämmelse med rådande praxis. Enligt de sakkunnigas förslag skulle förutsättningen för undantag av det under f) omförmälda arbetet vara, att »arbetstagaren uteslutande sysselsättes med nämnda arbete eller endast undantagsvis deltagar i annat arbete».

Den omformulering av undantaget i 1 § andra stycket under f), som föreslagits för att vinna överensstämmelse mellan lag och nu tillämpad praxis, synes mig böra med allenast viss formell jämkning vidtagas.

**Departements-
chefen.**

Fråga om särskilt undantag för arbete, som har till ändamål att bereda undervisning m. m.

Gällande bestämmelser.

Från tillämpning av allmänna arbetstidslagen undantages, bland annat, arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov.

Något motsvarande undantag finnes för närvarande icke i arbetstidslagen för detaljhandeln.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava omnämnt, att det ifrågasatts, om icke ett undantag av nyss angivna innebörd borde upptagas i detaljhandelslagen. Framför allt syntes man hava avsett sådan inom detaljhandeln förekommande undervisning, som bestode i att de anställda efter den egentliga arbetstidens slut för egen utbildning finge deltaga i skyltning och dyligt eller att de vid av arbetsgivaren ordnade s. k. butikssamtal erhöle undervisning i försäljningsteknik m. m.

De sakkunniga hava icke funnit någon särskild undantagsbestämmelse i förevarande hänseende erforderlig. Enligt de sakkunnigas uppfattning vore dylik undervisning, i den mån den vore av teoretisk natur, icke att betrakta som arbete för arbetsgivarens räkning och syntes på den grund icke omfattas av lagens regler. Inginge emellertid produktivt arbete för arbetsgivarens räkning som ett avsevärt moment i undervisningen, syntes lagens bestämmelser böra gälla. I tveksamma fall kunde utlåtande inhämtas från arbetsrådet.

Departements-
chefen.

I likhet med de sakkunniga anser jag icke någon undantagsbestämmelse av angiven innebörd erforderlig.

Fråga om tillämpning av den s. k. delprincipen.**De sakkunnigas utredning.**

De sakkunniga hava i sammanhang med behandlingen av 1 § anfört:

Ett spörsmål rörande lagens tillämpningsområde, som — mera ur teoretisk än praktisk synpunkt — tilldragit sig visst intresse, är huruvida en arbetstagar, som huvudsakligen är sysselsatt inom en av en arbetsgivare driven rörelse, som faller under den allmänna arbetstidslagen, men vid vissa tillfällen användes i ett samme arbetsgivare tillhörigt företag, fallande under arbetstidslagen för detaljhandeln, skall hava hela sin arbetstid reglerad enligt den allmänna arbetstidslagen eller om hans arbetstid inom den förra rörelsen bör regleras av den allmänna lagen och hans arbetstid inom den senare rörelsen av arbetstidslagen för detaljhandeln. Frågan sammanhänger i viss mån med det vid tolkningen av den allmänna arbetstidslagen uppkomna spörsmålet, hur lagen skall tillämpas beträffande arbetstagar, som hos en och samme arbetsgivare har att utföra dels arbete, som faller under lagen, och dels arbete, som enligt särskild bestämmelse är därifrån undantaget. Arbetsrådet har i sistnämnda hänseende sedan många år följt den s. k. delprincipen, som innebär, att lagen skall tillämpas å den förra delen av arbetet men icke å den senare delen därav. — De sakkunniga, som hysa den uppfattningen, att jämväl beträffande nu ifrågavarande spörsmål delprincipen i regel bör vinna tillämpning, anser emellertid, att det bör få ankomma på arbetsrådet att, då fråga därom uppstår, i det enskilda fallet träffa avgörande härutinnan.

Departements-
chefen.

Jag ansluter mig till den av de sakkunniga uttalade åsikten om tillämpningen av den s. k. delprincipen.

2 §.

Gällande bestämmelser.

I 2 § föreskrives, att vad i följande paragrafer i lagen stadgas icke äger tillämpning å arbetstagar, som är a) medlem av arbetsgivarens familj, b) företagsledare eller annan befattningshavare i överordnad ställning eller c) anställd å apotek som farmaceut.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava, utan särskild motivering, upptagit gällande bestämmelser oförändrade i sitt lagförslag.

I *särskilt yttrande av herr Borgström* har behandlats det under b) omförmälda undantaget.

I nu förevarande sammanhang må emellertid först nämnas, att herr Borgström inledningsvis framhållit, att, då man ej velat vara med om att tills vidare sätta arbetstidslagen för detaljhandeln ur kraft, med desto större skäl måste hävdas det berättigade i att lagen i varje fall till sina verkningar väsentligt mildrades och anpassades efter rådande förhållanden inom detaljhandeln. De förslag, som de sakkunnigas majoritet framlagt, kunde icke anses motsvara de önskemål, som köpmännen i sådant syfte med fog kunde uppställa. Icke heller hade de sakkunniga vid förslagets utformning i tillräcklig utsträckning beaktat de erinringar mot lagen, vilka — utan att äga direkt samband med krisläget — gjorts från köpmannahåll.

Såvitt nu närmast är fråga har herr Borgström framhållit, att överordnad befattningshavare i 2 § under b) definierats efter mönster av arbetsledarebegreppet inom industrien. En arbetsledarefunktion på detaljhandeln område kunde emellertid icke bedömas efter samma synpunkter som i en fabrik. Denna funktion kunde icke för detaljhandeln vidkommande bindas vid de snäva bestämmingar, som vore utslagsgivande i industriföretagen. Hade man icke nu velat medverka till en omprövning av arbetsledarebegreppet efter detaljhandeln särskilda betingelser, borde åtminstone den ändringen hava skett, att butiksföreståndarna, oavsett om de regelmässigt deltog i expedieringsarbetet eller icke, generellt undantagits från lagens tillämpning.

Även *herr Friman* har avgivit *särskilt yttrande*, vari han förklarar sig icke kunna biträda sakkunnigmajoritetens uppfattning, att 2 § borde förbli oförändrad. Det rimliga borde vara, att man undantog företagsledare eller andra befattningshavare i överordnad ställning, där det ansåges uppenbart, att vederbörande i sin tjänstutövning hade sådana befogenheter, som möjliggjorde för honom själv att undgå en orimligt utsträckt arbetstid. Bland annat hade i lagen om förenings- och förhandlingsrätt utformats en definition på begreppet arbetsledare, som syntes kunna ligga till grund även i detta fall. I sistnämnda lag stadgades, att med arbetsledare förstodes den, som vore anställd att såsom arbetsgivarens ställföreträdare leda, fördela och kontrollera arbete, vilket utfördes av honom underställd personal och i vilket han icke annat än tillfälligtvis själv deltog. Innebörden av begreppet befattningshavare i överordnad ställning skulle bliva betydligt klarare genom en sådan bestämmelse även i arbetstidslagen för detaljhandeln.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Beträffande undantaget under a) för medlem av arbetsgivarens familj göres direkt uttalande endast av *svenska frisörföreningen*, som anför:

Inom frisöryrket och helt säkert inom en hel del andra näringar är det mycket vanligt, att i rörelsen sysselsättas såväl make som barn och andra

släktingar, och en hel del tveksamhet har uppstått, huru långt de senare skola sortera under lagen. Därtill kommer, att såväl barn som andra släktingar till arbetsgivaren enligt gällande kollektivavtal äro skyldiga tillhöra sin fackförening, därest de äro anställda hos en föreningens medlem. Föreningen förordar därför ett förtydligande av paragrafen, så att därav klart framgår, att med »medlem av arbetsgivarens familj» avses endast familjemedlemmar i rätt upp- eller nedstigande led samt arbetsgivarens make. Helst skulle föreningen dock se, att 2 § a) helt slopades, då bestämmelsen i sin tillämpning skapar orättvisa konkurrensförhållanden.

I fråga om undantaget under b) för företagsledare eller annan befattningshavare i överordnad ställning tillstyrkes herr Borgströms särskilda yttrande och främst hans förslag, att butiksföreståndare generellt skulle undantagas från lagens tillämpning, av åtskilliga köpmannasammanslutningar, bland andra *Sveriges köpmannaförbund, fyra lokala köpmannaförbund, handelns arbetsgivareorganisation, åtta handelskamrar, Sveriges konditorförening* och *Sveriges företagares riksförbund* men även av bland andra *svenska arbetsgivareföreningen* och *länsstyrelsen i Gotlands län*.

Sveriges köpmannaförbund framhåller, att avgörande vikt fästes vid om befattningshavaren i överordnad ställning deltog i arbetet inom butiken eller icke. Inom detaljhandeln kunde emellertid en befattningshavares karaktär av »överordnad» icke bedömas enligt denna grund. Även en överordnad befattningshavare deltog ofta i butiksarbetet. Även i stora detaljhandelsföretag deltog chefen vanligen i försäljningsarbetet. Förhållandena inom industri och detaljhandel vore alltså i nu berörda hänseende mycket skiljaktiga. Lagtexten borde utformas med hänsyn därtill. Butiksföreståndare borde, även om de deltog i butiksarbetet, alltid undantagas från arbetstidslagens tillämpning.

Sistnämnda undantag borde, enligt *handelns arbetsgivareorganisation*s mening, fastslås genom ett uttalande i motiven eller ett tillägg till lagtexten. Förmansställningen syntes i detta fall uppenbar, oavsett om butiksföreståndaren normalt deltog i expedieringsarbetet eller icke. Skulle i övrigt arbetsledarebegreppets exakta definiering stöta på svårigheter, torde man med fördel kunna överlåta åt arbetsrådet att med beaktande av detaljhandelns speciella betingelser göra gränsdragningen.

Kooperativa förbundet framhåller — närmast gentemot herr Frimans förslag — att den av honom föreslagna definitionen torde täcka begreppet arbetsledare inom industrien men att den på intet sätt vore tillämplig inom detaljhandeln, där motsvarande förtroendemannagrupp — butiksföreståndare, avdelningschefer etc. — i stor utsträckning mer eller mindre regelbundet deltog i expedieringsarbetet samt dessutom ledde och fördelade arbetet för övriga anställda inom butiken eller avdelningen. Det avgörande skälet för att butiksföreståndaren skulle betraktas som företagsledare vore, att vederbörande bure det direkta ansvaret för varuvården samt för butikens skötsel och ekonomi överhuvud taget, d. v. s. att butiksföreståndaren personligen helt ansvarade för personalen gentemot arbetsgivaren i fråga om redovisningen för såväl varorna som kassorna.

I flertalet yttranden framställes emellertid icke någon erinran mot sakkunnigförslaget. Ett direkt uttalande om att gällande bestämmelser böra bibehållas göres av *kommerskollegium*, som framhåller, att åtskilliga skäl visserligen talade för det av bland annat flera handelskamrar uttalade önskemålet, att butiksföreståndare och filialföreståndare skulle undantagas från arbetstidsregleringen, men att, då dessa föreståndare i ett stort antal fall icke kunde anses vara företagsledare, kollegium icke kunde biträda förslaget om utvidgning av undantagsbestämmelsen.

Daco avstyrker herr Borgströms förslag samt förordar för sin del en mera restriktiv tolkning av begreppet befattningshavare i överordnad ställning än den för närvarande tillämpade. I motiveringen borde preciseras, i vilka fall en sådan befattningshavare skulle anses undantagen från lagens tillämpning.

Landsorganisationen i Sverige anser, att de kvalifikationer, som borde förankla undantag, borde bringas till tydligare uttryck än vad som skett genom nuvarande vaga formulering. Om den av herr Friman föreslagna, från lagen om förenings- och förhandlingsrätt upptagna definitionen icke ansåges möjlig att acceptera med hänsyn till de speciella förhållandena på förevarande arbetsområde, syntes dock åtminstone kravet på befattningshavarens egenskap av arbetsgivarens ställföreträdare böra angivas, t. ex. genom en sådan formulering av bestämmelsen i 2 § under b), att undantaget komme att avse företagsledare eller annan överordnad befattningshavare, vilken vore att anse såsom arbetsgivarens ställföreträdare.

I likhet med de sakkunnigas majoritet har jag icke funnit skäl föreslå någon ändring av 2 §. Vad särskilt beträffar det från köpmannahåll framställda yrkandet, att butiksföreståndare under alla förhållanden skulle vara undantagen från lagens tillämpning, vill jag erinra därom, att förhållandena mången gång äro sådana, att butiksföreståndarens arbete endast obetydligt skiljer sig från det, som vanliga arbetstagare inom detaljhandeln utföra. Å andra sidan är jag icke heller beredd att — såsom jämväl yrkats — skärpa bestämmelserna i motsatt riktning. — Gränsdragningen mellan personer, som falla under lagens bestämmelser, och sådana, som ej beröras av lagen, kan uppenbarligen icke i detalj angivas vare sig i lagtexten eller i motiveringen till densamma, utan det måste överlätas åt arbetsrådet att i huvudsaklig överensstämmelse med hittills tillämpad praxis med hänsyn till föreliggande omständigheter träffa avgörande från fall till fall.

3 §.

3 § i gällande lag, beträffande vilken paragraf ändringsförslag icke framställtts vare sig av de sakkunniga eller i remissyttrandena, har utan ändring upptagits i departementsförslaget.

4 §.

Gällande bestämmelser.

Denna paragraf innehåller huvudbestämmelser rörande ordinarie arbetstid. Däri stadgas, att arbetsgivare icke får använda arbetstagare till arbete under

**Departements-
chefen.**

längre tid, raster oräknade, än 48 timmar i veckan samt att arbetstiden icke något dygn får överstiga 10 timmar.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava erinrat därom, att en utvidgning av lagen till att omfatta även de minsta företagen torde komma att medföra vissa svårigheter för dessa företag att följa lagens bestämmelser. En viss för nämnda företag avsedd uppmjukning av arbetstidsbestämmelserna syntes därför, åtminstone under den tid av de tre år, för vilken lagen — på sätt framginge i det följande — vore föreslagen att gälla, vara berättigad. Beträffande innebörden av uppmjukningen, som utformats i ett nytt andra stycke i paragrafen, hava de sakkunniga anfört:

För de företag, som hava endast en arbetstagare anställd, synes framför allt den nu gällande begränsningen av den ordinarie arbetstiden till 10 timmar för dygn komma att medföra olägenheter. Det har anförts, att mycket skulle vara vunnet, om arbetstiden finge utsträckas till 11 timmar för dygn några gånger i veckan. Därigenom skulle nämligen möjligheterna att ordna med avbytare för den anställde underlättas. Dylik avlösning i arbetet skulle då icke behöva ske varje dag utan kunna koncentreras till en eller ett par dagar i veckan. Då det i dessa minsta företag i de flesta fall torde förhålla sig så, att avlösning kan ske genom medverkan av affärsinnehavaren själv eller någon medlem av dennes familj, synes möjligheten att vissa dagar utsträcka den ordinarie arbetstiden till 11 timmar medföra, att behov av att för avlösning anställa ny arbetskraft i regel icke uppkommer. De sakkunniga hava med hänsynstagande härtill i ett nytt andra stycke i paragrafen intagit en bestämmelse om att den ordinarie arbetstiden skall kunna få utsträckas till 11 timmar under högst två dagar i veckan å arbetsställen, där i regel icke användas flera än en arbetstagare.

Beträffande tolkningen av det nya andra stycket i paragrafen hava de sakkunniga yttrat:

De sakkunniga hava med undantagsbestämmelsen framför allt åsyftat de småföretag, som för närvarande äro undantagna från lagen. Emellertid har man ansett sig böra gå ett steg längre, och förslaget innebär sålunda, att bestämmelsen skall tillämpas även på andra arbetsställen, där i regel ej mer än en arbetstagare är sysselsatt; det blir här framför allt fråga om filialaffärer, som falla under nu gällande lag därför att arbetstagarantalet i rörelsen i dess helhet är så stort, att lagen blir tillämplig. Det har ansetts, att samma skäl — svårigheten att ordna med avlösning — gör sig gällande i fråga om sådana filialer, särskilt om de äro belägna på långt avstånd från huvudaffären. — Tolkningen av uttrycket »arbetsställe» torde i praktiken icke medföra särskilda besvärligheter; det må framhållas, att uttrycket i fråga redan finnes i 10 § av gällande lag.

De sakkunniga äro medvetna om att det vid tillämpningen i vissa fall kan möta svårigheter att avgöra om ett företag är av den storleksordningen, att den här föreslagna regeln om 11 timmars dygnsmaximum är tillämplig. Det är emellertid att märka, att den gränsdragning, som det här blir fråga om, icke har lika stor praktisk betydelse som då det gäller att avgöra, om ett visst företag med hänsyn till arbetstagarantalet faller under lagen eller icke. De sakkunniga hava ansett, att fördelarna av att samtliga företag enligt de sakkunnigas förslag inordnas under lagen uppväga de olägenheter, som äro förknade med den därav nödvändiggjorda uppmjukningen av arbetstidsbestämmelserna för de minsta företagen.

I ett nytt tredje stycke hava de sakkunniga för en viss grupp av arbetstagare föreslagit en modifiering i arbetstidsbestämmelserna, innebärande att den ordinarie arbetstiden skall få beräknas i genomsnitt på två veckor. Det gäller här arbetstagare, som äro sysselsatta vid sådana försäljningsställen, vilka på grund av butikstängningslagens bestämmelser få hållas öppna kortare eller längre tid på sön- och helgdagar, exempelvis mjölkaffärer, brödbutiker, konditorier och kiosker.

Till motivering av detta undantagsstadgande hava de sakkunniga anfört:

Det förekommer ofta, att arbetstagare vid ifrågavarande försäljningsställen tjänstgöra varannan sön- eller helldag, varigenom arbetstiden under den ena veckan i en fjortondagarsperiod kommer att överskrida 48 timmar, medan den i den andra veckan genom inskjuten ledighet under söckendagar i motsvarande mån förkortas. I vissa fall är det möjligt att förlägga nämnda ledighet till den vecka, under vilken söndagsarbetet utförts, i andra fall låter detta sig icke göra. För att lagen på denna punkt skall möjliggöra en smidigare anpassning till den praktiserade arbetstidsförläggningen hava de sakkunniga velat förorda, att arbetstiden för ifrågavarande kategori av arbetstagare begränsas till 96 timmar för två veckor i följd. Begränsningen av arbetstiden för dygn till 10 timmar har bibehållits. — Det må i detta sammanhang erinras om att 4 § 1 mom. b) lantarbetstidslagen innehåller en i viss mån liknande bestämmelse om genomsnittsberäkning av arbetstiden för två veckor beträffande en inom jordbruket förekommande grupp av arbetstagare, vilkas arbete är av den natur, att det måste fortgå även på sön- och helgdagar.

Enligt förslaget har den nyssnämnda modifierade arbetstidsbestämmelsen inskränkts till att gälla »försäljningsställe». De sakkunniga hava härigenom velat anknyta till begreppet butik i egentlig mening enligt butikstängningslagen, d. v. s. försäljningsställe där detaljhandel idkas. — I fråga om arbetstagare i rakstuga, frisersalong, fotografiateljé och badinrättning synes behov av liknande genomsnittsberäkning av arbetstiden knappast föreligga.

Enligt sakkunnigförslaget skulle 4 § erhålla följande lydelse:

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 48 timmar i veckan med högst 10 timmar för dygn.

Å arbetsställe, där i regel icke användas flera än en arbetstagare, må dock, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under högst två av veckans dygn utsträckas till 11 timmar.

Beträffande arbetstagare å försäljningsställe, som i regel hålles öppet såväl söckendag som sön- och helldag, skall i stället för vad nu sagts gälla, att arbetstiden icke må överstiga för dygn 10 timmar och för två veckor i följd 96 timmar.

I det *särskilda yttrandet av herr Borgström* har framhållits, att de av de sakkunniga föreslagna jämkningarna givetvis i och för sig vore tacknämliga, men därjämte har tillagts följande:

Man har icke alls velat tillgodose önskemålet, att detaljhandelsfirmorna i säsongbranscherna icke skola behöva vara bundna av den snäva arbetstidsberäkningen per kalendervecka. Gång på gång har det visat sig, att denna beräkningsmetod förorsakar avsevärda besvärligheter för säsongföretagen. I arbetstidsutredningens angående affärs- och kontorsanställda enhälliga betänkande hade man förordat, att ordinarie arbetstiden skulle utgöra 48 timmar i veckan *i genomsnitt för varje åttaveckorsperiod*. Den kungl. propositionen till 1939 års riksdag övergav utan vidare detta förslag och följde linjen om arbetstidens reglering inom kalenderveckans ram. Detta var en av de från

köpmannasynpunkt ödesdigraste ändringarna i kommittéförslaget, helst som redan åttaveckorsperioden för arbetstidens beräkning syntes för knappt tillmätt och ansågs böra utsträckas till 13 veckor. I nuvarande krisläge tala ännu starkare skäl än förut för 13-veckorsperiodens upptagande i lagen. Det är beklagligt, att detta önskemål icke vunnit de sakkunnigas beaktande.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Beträffande spørsmålet om arbetstiden skall regleras för vecka eller längre tidsperiod har herr Borgströms reservation i princip tillstyrkts av *länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands och Gotlands län, rikets handelskamrar, Sveriges köpmannaförbund, fyra lokala köpmannaförbund, handelns arbetsgivareorganisation, svenska arbetsgivareföreningen, kooperativa förbundet, Sveriges bageriudkareförening, Stockholms bageriudkareförening, Stockholms bageriindustrieförening, blomsterdekoratörers riksförbund och kommunalborgmästaren i Kumla. Handelns arbetsgivareorganisation* anför, att, sedan arbetstidslagen för detaljhandeln trädde i kraft den 1 januari 1940, icke någonting inträffat, varigenom köpmännens och den första sakkunnigutredningens ställningstagande i förevarande hänseende kommit att framstå som mindre befogat. Den praktiska erfarenheten hade i stället till fullo ådagalagt olägenheterna av att inom detaljhandeln reglera arbetstiden efter industriellt mönster, och dessa olägenheter hade med särskild styrka framträtt i rådande krissituation. Den ordinarie arbetstiden borde fastställas till 48 timmar för vecka i medeltal per trettonveckorsperiod. *Sveriges köpmannaförbund* framhåller, att det nuvarande krisläget med dess militärinkallelser och därav föranledd brist på rutinerad butikspersonal underströke de redan förut starka skälen för en trettonveckorsperiod. I varje fall borde den av arbetsutredningen föreslagna åttaveckorsperioden, ehuru den inom handeln ansågs vara för kort, kunna accepteras. Särskilt för detaljhandelsfirmor i säsongbranscherna skulle en dylik modifikation i bestämmelserna om den ordinarie arbetstiden vara till gagn. *Kooperativa förbundet* anser, att den ordinarie arbetstiden borde fastställas till i medeltal 48 timmar i veckan för åttaveckorsperioder, varigenom den ökning av omkostnaderna, som arbetsregleringen medförde, i viss utsträckning skulle kunna hållas tillbaka. *Gotlands köpmannaförbund* påpekar, att, såsom de sakkunnigas förslag vore utformat, arbetsgivaren nödgades att så gott som omedelbart tillgripa övertid för sådant ordinarie arbete som julskytning, årsinventering och övriga säsongföreteelser inom handeln. För de speciella säsongföretagen förorsakade den snäva arbetstidsbegränsningen per kalendervecka stora svårigheter.

I flertalet yttranden har emellertid de sakkunnigas förslag att bibehålla huvudbestämmelsen i gällande lag oförändrad blivit tillstyrkt. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller, att det icke vore lämpligt att utöver de undantagsbestämmelser, som de sakkunniga själva föreslagit, upptaga en bestämmelse om en genomsnittlig arbetstid av 48 timmar för varje åttaveckors- eller trettonveckorsperiod, då därigenom den allmänt vedertagna grundsatsen om 48 timmars arbetsvecka kunde göras illusorisk. Därtill komme, att arbetsrådet jämlikt 5 § i förslaget alltid ägde befogenhet att efter framställning i

särskilt fall och under förutsättning att skäl därför anfördes medgiva annan fördelning av arbetstiden än den huvudregeln anvisade.

Undantaget i andra stycket rörande viss utsträckning av dygnsarbetstiden har tillstyrkts eller lämnats utan erinran. *Sveriges köpmannaförbund* och *några handelskamrar* föreslå emellertid, att undantaget, som i och för sig vore tacknämligt, borde utsträckas till att avse alla företag. *Stockholms handelskammare* framhåller, att, då förslaget borttogs den tidigare bestämmelsen, att lagen icke skulle äga tillämpning å företag med endast en arbetstagare, det förefölle mindre tillfredsställande att annorstädes i lagen återinföra en gränsdragning mellan dessa företag och större företag. Denna gränsdragning hade nämligen i praktiken visat sig svårutförbar. Om det ansåges erforderligt att för de småföretag, som nu för första gången lades under lagen, medgiva vissa uppmjukningar av densamma, talade därför praktiska synpunkter starkt för att dessa lättnader komme alla av lagen omfattade företag till del. — *Kommerskollegium* anför däremot, att det icke funnes skäl att ytterligare utvidga den föreslagna föreskriftens tillämplighetsområde, då densamma innefattade en lindring, jämfört med nuvarande lag, till företagens förmån. *Handelskammaren i Gävle* framhåller, att det förnyade särskiljande av småföretagen från de större, som skedde i den förevarande undantagsbestämmelsen, dock syntes kunna godtagas, då lagens giltighetstid avsåges bliva tre år. Efter denna tid borde dock de skiljaktiga bestämmelserna upphävas.

Mot den föreslagna undantagsbestämmelsen i tredje stycket framställes icke någon erinran i yttrandena.

Vid tillkomsten av gällande lag var frågan om rätt till viss överflyttning av ordinarie arbetstid föremål för ivrig diskussion. Då — liksom nu — framfördes förslag om reglering av arbetstiden för längre tidrymd än en vecka. Arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda hade föreslagit åttaveckorsperioder, men förslag framställdes även om tolv- eller trettonveckorsperioder. I propositionen nr 96 till 1939 års lagtima riksdag framhöll föredragande departementschefen, som för sin del tillstyrkte reglering av den ordinarie arbetstiden per vecka, bland annat, att säsongpåfrestningar icke kunde anses vara något för detaljhandeln särskilt utmärkande. Sådana förekomme i stor utsträckning även inom den allmänna arbetstidslagens giltighetsområde. För att bemästra den vid säsong uppkommande anhopningen av arbete borde i första hand tillgripas den just för detta ändamål avsedda s. k. allmänna övertiden, vilken finge uttagas av arbetsgivaren, då det ansåges erforderligt, utan tillstånd av arbetsrådet. Skulle detta visa sig otillräckligt, kunde efter tillstånd av rådet ytterligare övertid få utnyttjas. För övertidsarbete skulle emellertid utgå övertidsersättning, vilket torde vara den viktigaste orsaken till att överflyttning av arbetstid från arbetsgivarsynpunkt syntes fördelaktigare. Ett viktigt skäl mot rätten till överflyttning av arbetstid vore vidare, att genom en bestämmelse därom kontrollen över lagens efterlevnad försvårades. Att märka vore även, att rätten till överflyttning icke syntes vara i praktiken oundgängligen nödvändig. I det då gällande riks-

Departements-
chefen.

avtalet mellan köpmännens garantiförening och handelsarbetareförbundet stadgades nämligen 48-timmars arbetsvecka utan någon genomsnittlig beräkning för längre period. Ett annat skäl vore även, att det för de anställda måste vara av betydelse, att arbetstiden regelmässigt vore begränsad på sådant sätt, att den på förhand tryggade en viss bestämd fritid. Medgivande av rätt till överflyttning föranledde slutligen även föreskrift om journalföring av all arbetstid, ej blott övertid. Vad sålunda anfördes vid tillkomsten av gällande lag synes fortfarande i huvudsak äga giltighet. Jag finner därför ej skäl att i fråga om huvudbestämmelserna rörande den ordinarie arbetstiden föreslå ändring av nu gällande stadganden.

Den av de sakkunniga i ett andra stycke av 4 § föreslagna uppmjukningen av regeln om en högsta dygnsarbetstid av 10 timmar för arbetsställen, där i regel icke användas flera än en arbetstagare, synes böra upptagas i lagen. Möjlighet beredes därigenom att under två av veckans dygn utsträcka arbetstiden till 11 timmar. Ehuru väl vissa svårigheter att avgränsa de mindre arbetsställena från de större därigenom komma att kvarstå, synes dock någon anledning icke föreligga att av det skälet utsträcka undantagsbestämmelsen till alla arbetsställen.

Jag finner mig även kunna tillstyrka de sakkunnigas i yttrandena utan erinran lämnade förslag rörande den ordinarie arbetstidens beräkning för tvåveckorsperioder i fråga om arbetstagare å försäljningsställe, som i regel hålles öppet såväl söckendag som sön- och helgdag. Att märka är att samtidig tillämpning av såväl andra som tredje stycket ej kan ifrågakomma.

5 §.

Gällande bestämmelser.

Jämväl 5 § innehåller — i tre moment — vissa bestämmelser om ordinarie arbetstid. I förevarande sammanhang må allenast omnämnas 1 mom., enligt vilket arbetsrådet, när skäl därtill äro, äger medgiva, att den i 4 § angivna arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i sistnämnda paragraf sägs.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava omnämnt, att handelns arbetsgivareorganisation i skriftelse till de sakkunniga — under åberopande av att det enligt arbetsrådets praxis för bifall till framställning om överflyttning av arbetstid från sommaren till tiden för julhandeln eller till inventeringstiden fordrats, att överenskommelse därom träffats mellan arbetsgivare och arbetstagare — anført, att dylik överflyttning i förekommande fall borde medgivas, även om sådan överenskommelse icke föreläge. I anledning därav hava de sakkunniga framhållit, att lagrummet icke upptog krav på dylik överenskommelse samt att det enligt de sakkunnigas mening icke föreläge något hinder att i det särskilda fallet lämna tillstånd till sådan överflyttning av arbetstid, därest skäl därtill förebrogtes.

Yttrande i anledning av sakkunnigförslaget.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län framhåller, att det tills vidare och så länge kristiden varade med dess skyldighet för detaljhandeln att i stor utsträckning bära tungan av de talrika ransoneringsarnas genomförande och redovisning vore skäligt, att jämväl de handelsanställda uti de av ransoneringsarna berörda branscherna i någon utsträckning finge vidkännas en förlängd arbetstid för fullgörande av detta samhälleligt nödvändiga arbete, som ålagts detaljhandeln. Länsstyrelsen ansåge, att möjlighet borde skapas för företag inom de av ransoneringsarna berörda branscherna att efter arbetsrådets hörande och godkännande med viss tidrymd per vecka utsträcka arbetstiden för personalen för att fullgöra av kristiden föranlett extraarbete för företaget.

Att i lagen införa särskilda regler rörande ordinarie arbetstid för fullgörande av kristidsarbete i detaljhandeln synes mig icke lämpligt. Det må nämnas, att enligt arbetsrådets praxis arbete med sortering av ransoneringskuponger och deras uppklistring i kartor, i den mån det för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, är att hänföra till förberedelse- eller avslutningsarbeten, som avses i 7 § 1 mom. Detsamma är fallet beträffande arbeten inom detaljhandelsföretag, föranledda av omsättningsskattens genomförande, såsom sortering och klassificering av kontantverifikationer och följsedlar i avseende å skattefria och skattepliktiga försäljningar, utskrivande av dagsrapporter för deklaration och redovisning av skatter och därmed jämförliga arbetsuppgifter.

I övrigt föranleder vad under denna paragraf anförts icke något yttrande från min sida.

6 §.

Denna paragraf i gällande lag har, i överensstämmelse med förslag av de sakkunniga, mot vilket erinran icke framställts i yttrandena, med allenast mindre formell jämkning upptagits i departementsförslaget.

7 §.**Gällande bestämmelser.**

7 § reglerar huru arbetstagare — utöver nödfallsarbete, varom stadgas i 6 § — må användas till arbete å övertid. Paragrafen innehåller fyra moment; redogörelse synes nu böra lämnas allenast för innehållet i 1 och 2 mom. I 1 mom. stadgas, att till betjäning av kunder, som vid stängning av försäljningslokal, rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning befinna sig i lokalen, samt till sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens ohindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, nödigt antal arbetstagare få användas på övertid under högst sju timmar i veckan, dock icke något dygn mer än en och en halv timme. Ordinarie arbetstid och övertid enligt 1 mom. få tillhoppa icke utan tillstånd av arbetsrådet något dygn överstiga 10 timmar. — Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 6 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetstagare till arbete å övertid, är han enligt 2 mom. därtill berättigad

**Departements-
chefen.**

för högst 48 timmar under loppet av fyra kalenderveckor och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

De sakkunnigas utredning.

7 § i gällande lag har av de sakkunniga i oförändrat skick upptagits i deras lagförslag.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Sveriges bageriödkareförening, Stockholms bageriödkareförening och Stockholms bageriindustriförening framhålla, att det arbete, som avsåges i 7 § 1 mom., riktigt avgränsat, till sin natur icke vore annat än expeditens ordinarie arbete. Svårigheter hade under den tid lagen varit i kraft yppat sig att inränga detta arbete i det ordinarie arbetstidsschemat. Att å andra sidan karakterisera arbetet ifråga som övertidsarbete vore icke rimligt eller riktigt. Den rätta lösningen vore att enligt gammal hävd inom handeln å den ordinarie arbetstiden medgiva en marginal för nödvändiga förberedelse- och avslutningsarbeten.

Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län yrkar, att förberedelse-tid skall utsträckas att omfatta minst två timmar per dygn. Hittills gjorda erfarenheter talade vidare för en utsträckning av det i 2 mom. angivna tids-måttet för visst övertidsarbete från 48 till 72 timmar under loppet av fyra kalenderveckor.

Departement-
chefen.

Skäl synas mig icke föreligga att vidtaga någon ändring av 7 §.

8 §.

Gällande bestämmelser.

Enligt *första stycket* är arbetsgivare pliktig att för arbete å övertid utgiva särskild ersättning.

Vill arbetstagare fordra sådan ersättning, skall han jämlikt *andra stycket* dels inom två månader från det att arbetet utförts underrätta arbetsgivaren om sitt anspråk, dels ock inom ett år från samma tidpunkt anhängiggöra sin talan. Underlåtes det är arbetstagaren sin rätt förlustig.

Ur *förarbetena till gällande lag* må erinras, att arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda i sitt betänkande den 31 december 1937 föreslagit, dels att övertidsersättning skulle vara på det sättet bestämd, att den skulle vara minst 25 procent högre än den vanliga lönen för motsvarande arbete under ordinarie arbetstid, dels ock att övertidsersättningen skulle få utbytas mot ledighet å ordinarie arbetstid, minst en fjärdedel längre än övertiden, såframt arbetsgivare och arbetstagare vore ense därom; dylik ledighet skulle lämnas senast inom åtta veckor efter det att övertidsarbetet utfördes. I propositionen i ämnet (nr 96) föreslogos de bestämmelser, som sedermera inflöto i lagen. Gentemot förslaget om rätt att kompensera övertidsarbete med ledighet under ordinarie arbetstid, lämnad i förväg eller under viss tid efter det att övertidsarbetet utförts, anfördes, att, på sätt i flera yttranden

påvisats, kontroll av lagens efterlevnad därigenom skulle bliva ytterligt försvårad.

De sakkunnigas utredning.

Beträffande första stycket hava *de sakkunniga* anfört:

Enligt vad de sakkunniga inhämtat hava inom arbetsrådet olika meningar gjort sig gällande, huru första stycket skall tolkas. Det har sålunda varit oklart i vilken utsträckning bestämmelsen ifråga varit av tvingande natur. Detta gäller särskilt frågan om huruvida övertidsersättning kan utgå i form av ledighet från arbetet under ordinarie arbetstid, ett spörsmål, som har ej ringa praktisk betydelse. Av vissa av arbetsrådet i nämnda spörsmål avgivna utlåtanden torde framgå, att rådet med stöd av vissa uttalanden under förarbetena till lagen ansett, att en mellan arbetsgivare och arbetstagare efter övertidsarbetets utförande träffad överenskommelse om att ersättning för övertidsarbete skall utbytas mot ledighet under ordinarie arbetstid är för arbetstagaren bindande. Däremot har rådet med hänsyn till andra uttalanden under förarbetena icke funnit en dylik överenskommelse, som träffats före övertidsarbetets utförande, t. ex. vid ett anställningsavtals ingående, vara bindande för arbetstagaren. De sakkunniga hava för sin del från rent praktiska utgångspunkter funnit det önskvärt att lämna parterna full avtalsfrihet på detta område. Det torde sålunda mången gång för båda parterna vara värdefullt att i förväg kunna träffa uppgörelse om i vilken form ett väntat övertidsarbete skall ersättas. En effektiv kontroll av efterlevnaden av bestämmelsen, såsom den nu tolkas, torde vidare knappast vara möjlig att genomföra. Med hänsyn här till hava de sakkunniga föreslagit, att arbetsgivare och arbetstagare skola äga att — före eller efter det övertidsarbete utförts — överenskomma om att ersättning för dylikt arbete skall utgå i form av ledighet under ordinarie arbetstid. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör sådan överenskommelse kunna träffas jämväl i kollektivavtal.

I fråga om preskriptionsbestämmelserna i andra stycket hava de sakkunniga yttrat:

Från arbetsgivarhåll har anförts, att det mellan handels arbetsgivareorganisation och svenska handelsarbetareförbundet träffade riksavtalet, som ligger till grund för flertalet kollektivavtal inom handels område, i vissa fall ur ordningssynpunkt stadgar, att anmälan om övertidsarbete skall göras inom väsentligt kortare tid än i lagen föreskrives; det gäller här sådana fall, då arbetsgivarens möjlighet att kontrollera uttagen övertid eljest skulle väsentligen försvåras. De sakkunniga hava ansett det värdefullt, att i lagen införas en bestämmelse, som möjliggör tillämpning av en dylik kortare preskriptionstid, och därför i sitt förslag upptagit föreskrift om att underrättelse om utfört övertidsarbete skall lämnas arbetsgivaren inom två månader från det att arbetet utförts eller inom den kortare tid därefter, som genom kollektivavtal må vara bestämd. En mellan arbetsgivare och arbetstagare träffad enskild överenskommelse om tillämpning av kortare preskriptionstid bör däremot icke anses giltig.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle 8 § erhålla följande lydelse:

För arbete å övertid är arbetsgivare pliktig att utgiva särskild ersättning. Sådan ersättning må utbytas mot ledighet å ordinarie arbetstid, såframt arbetsgivare och arbetstagare äro därom ense.

Vill arbetstagare fordra sådan ersättning, skall han dels inom två månader från det att arbetet utförts eller inom den kortare tid därefter, som genom kollektiv-

avtal må vara bestämd, underrätta arbetsgivaren om sitt anspråk, dels ock inom ett år från samma tidpunkt anhängiggöra sin talan. Underlåtes det, vare arbets- tagaren sin rätt förlustig.

I *det särskilda yttrandet av herr Borgström* har framhållits, att det varken i allmänna arbetstidslagen eller lantarbetstidslagen funnes någon motsvarig- het till bestämmelsen i 8 § första stycket att särskild ersättning skulle utgå för arbete på övertid. En sådan bestämmelse vore överflödigt även i handels- arbetstidslagen. Det vore principiellt oriktigt, att staten inblandade sig i löne- bildningen på den privata arbetsmarknaden. I längden gagnades alla mest, om parterna själva finge göra upp i lönefrågorna, och därvid hade man icke anledning att göra undantag för övertidsersättningen.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Till den av herr Borgström uttalade uppfattningen, att bestäm- melser om övertidsersättning icke böra finnas intagna i lagen, ansluta sig bland andra *länsstyrelserna i Jönköpings, Gotlands och Örebro län, handelns arbetsgivareorganisation, svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges köpmanna- förbund, åtskilliga handelskamrar och lokala köpmannaförbund. Handels arbetsgivareorganisation* anför, att genom ifrågavarande bestämmelser avtals- frihetens princip uppluckrades till skada både för statsintresset och för orga- nisationsväsendets utveckling. Bestämmelserna vore icke blott av nu anförda skäl olämpliga utan även ur social skyddssynpunkt onödiga med hänsyn till den fasta förankring, som arbetsmarknadsorganisationerna numera vunnit inom handeln. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* uttalar tveksamhet rörande lämpligheten av bestämmelser om övertidsersättning i lagen. I flertalet ytt- randen tillstyrkes emellertid de sakkunnigas förslag.

Handelns arbetsgivareorganisation anför ytterligare, att, därest bestämmel- serna skulle bibehållas i lagen, de åtminstone borde kompletteras med en före- skrift, att det endast vore övertidsarbete, som utfördes *på arbetsgivarens an- modan*, vilket särskilt skulle ersättas. I gällande riksavtal hade detta ut- tryckligen angivits. Erfarenheten hade visat, att nämnda föreskrift vore praktiskt värdefull, då den bland annat vore ägnad att undanröja tvisteanled- ningar. Liknande synpunkter anföras av *Skånes handelskammare*.

I detta sammanhang må återgivas följande uttalande av *Sveriges företagares riksförbund*:

Det synes orimligt, att detaljhandeln skall genom lag tvingas att utgiva övertidsersättning för sådant arbete, som står i samband med den av staten ålagda ransoneringen och som icke utan anställande av extra arbetskraft kan utföras under ordinarie arbetstid. Enär detaljhandlarna icke erhålla någon som helst ersättning för det merarbete, som ransoneringen medför, utan tvärt- om i många fall genom statlig prismaximering fått sin ordinarie handelsvinst beskuren, kan det icke anses rättvist, att de — och därtill med förhöjt pris — skola betala ålagt arbete för det allmännas bästa. Förbundet föreslår därför, att i 8 § intages bestämmelse, som tillåter detaljhandlare att hos arbetsrådet erhålla befrielse från övertidsersättning för det antal arbetstimmar, som med hänsyn till ransoneringsarbetets omfattning i varje särskilt fall kan vara be- rättigat.

Med detta uttalande må jämföras länsstyrelsens i Västernorrlands län under 5 § återgivna förslag.

Beträffande de föreslagna bestämmelserna rörande utbyte av övertidsersättning mot ledighet å ordinarie arbetstid har erinran icke framställts i yttrandena.

Vad angår föreslagen ändring av preskriptionsbestämmelserna framhåller *socialstyrelsen*, att ändring knappast syntes erforderlig. Intet hinder föreläge nämligen enligt gällande lag för att överenskommelse om en kortare preskriptionstid träffades i kollektivavtal. *Kommunalborgmästaren i Kumla* anser, att även en enskild överenskommelse om tillämpning av kortare preskriptionstid är giltig. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* föreslår den ändringen av stadgandena i andra stycket, att bestämmelser i kollektivavtal om preskriptionstid för anspråk å övertidsersättning alltid skola följas och tvåmånaderstiden alltså iakttagas blott om dylik bestämmelse saknades i kollektivavtalet. Med den nuvarande formuleringen skulle kollektivavtalets bestämmelser iakttagas endast om tiden understeg två månader — vilket syntes vara regel — men annars icke. Detta kunde skapa en viss oklarhet.

Beträffande den i lagen nu inskrivna principen, att särskild ersättning skall utgå för arbete å övertid, har i en reservation samt i vissa yttranden påyrkats, att bestämmelser därom borde utgå. Om bestämmelser i ämnet ej inflyta i lagen, synes emellertid kunna riskeras, att åtminstone för vissa slag av övertidsarbete särskild ersättning mången gång icke kommer att utgivas. De farhågor för skadliga verkningar av bestämmelse om övertidsersättning, vilka uttalats i vissa yttranden, torde vara överdrivna. Jag anser mig därför sakna anledning föreslå, att bestämmelserna skola utgå ur lagen. Någon tvekan torde icke råda därom, att det endast är sådant övertidsarbete, som utföres på arbetsgivarens anmodan, som skall särskilt ersättas. Jämkning av första punkten i första stycket synes dock icke böra vidtagas.

Erfarenheten har visat, att det av praktiska skäl är lämpligt att medgiva, att ersättning för utfört övertidsarbete skall få utbytas mot ledighet under ordinarie arbetstid, givetvis dock under förutsättning att parterna äro ense därom. Överenskommelse i saken bör, såsom de sakkunniga föreslagit, vara bindande, oavsett om den träffats före eller efter det att övertidsarbetet utförts. Överenskommelse måste givetvis anses föreligga, även om avtal ej träffats direkt mellan parterna utan bestämmelse i ämnet finnes intagen i det kollektivavtal, som reglerar arbetstagarans anställning.

I förarbetena till gällande lag har såväl av lagrådet som föredragande departementschefen betonats, att bestämmelserna i 8 § andra stycket äro av tvingande natur. Stipulerandet i avtal av kortare preskriptionstid för anmälan till arbetsgivaren av anspråk på övertidsersättning kan sålunda icke bryta lagens bestämmelse. Under den tid lagen varit gällande har det emellertid visat sig, att en, i vissa fall avsevärt, kortare preskriptionstid för anmälan av ifrågavarande slag är lämplig. I enlighet med förslag av de sakkunniga

Departements-
chefen.

föreslår jag därför en bestämmelse därom, att en sådan förkortning av tvåmånaderspreskriptionstiden, om vilken överenskommelse träffats i kollektivavtalets form, skall vara giltig. Så bör däremot med hänsyn till bevissvårigheter icke vara fallet i fråga om en enskild överenskommelse i ämnet. Anledning att låta tvåmånaderspreskriptionstiden kunna förlängas genom kollektivavtal synes mig ej föreligga.

Ej heller finner jag anledning tillstyrka förslaget att i lagen införa en bestämmelse rörande rätt för arbetsrådet att medgiva befrielse från skyldigheten att utgiva övertidsättning för arbete, som har samband med de statliga ransoneringsarna.

9 §.

Gällande bestämmelser.

Första stycket i 9 § innehåller huvudregeln angående raster under arbetet. Fortgår arbetstagares arbete under minst sex timmar av dygnet skall, såframt ej är fråga om arbete, varom i 6 § förmäles, eller sjukdomsfall eller annan oförutsedd händelse tillfälligtvis föranleder till undantag, under arbetstiden infalla en sammanhängande rast om minst en timme. Om arbetsgivare och arbetstagare äro ense därom, får sådan rast utbytas mot två raster om sammanlagt minst en timme 15 minuter.

I andra stycket stadgas, att arbetsrådet, när skäl därtill äro, äger medgiva undantag från föreskrifterna i första stycket.

Det må i detta sammanhang erinras därom, att 1912 års lag om arbetarskydd i 5 § i) innehåller en allmän regel av innebörd, att ett arbete bör, där dess natur medgiver det, avbrytas genom en eller flera lämpligt förlagda raster av tillräcklig varaktighet.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava icke föreslagit ändring av huvudregeln men däremot förordat undantag från densamma i två hänseenden. I första hand har anförts:

Av uppgifter, som inhämtats från arbetsrådet, framgår, att *enskilda näringsidkare* i många fall begärt och erhållit dispens från rastbestämmelsen. Detta har givetvis sin grund i de skiftade förhållanden, som råda inom det område lagen omspannar. Det kan också mången gång ur arbetstagarens synpunkt te sig fördelaktigare att i stället för rast erhålla en sammanhängande ledighet en gång i veckan. Arbetsrådet har vidare i åtskilliga fall ansett sig böra bifalla *kollektiva ansökningar* om dispens, som berört en betydande del av landets näringsidkare inom detaljhandeln. Sådana ansökningar hava inkommit från Sveriges köpmannaförbund, handels arbetsgivareorganisation och kooperativa förbundet samt avsett till nämnda organisationer anslutna medlemmar. Det har härvid varit fråga om tillstånd att under vissa särskilt brådskande dagar vid de stora helgerna eller under de helgdagsaftnar, då butikerna ej få hålla öppet längre än till kl. 16, få befrielse från bestämmelserna om rast eller få rasten inskränkt till 30 minuter. Från köpmannorganisationer hava vidare exempelvis inkommit *kollektiva framställningar*, innebärande ansökan om rätt att sommartid under lördagar, då butikerna efter lokal överenskommelse stängas kl. 16, inskränka rasten till 30 minuter.

De sakkunniga hava för sin del funnit, att det behov av förkortad rast vissa dagar, som kommit till uttryck i nyss nämnda kollektiva dispensansökningar, av praktiska skäl lämpligen borde tillgodoses genom en direkt lagbestämmelse av innebörd, att rasten under nämnda dagar skulle få förkortas till 30 minuter.

Vid behandlingen av 1 § hava de sakkunniga framhållit, att i fråga om de minsta företagen viss uppmjukning vore av behovet påkallad jämväl i fråga om rastbestämmelserna. Härom har anförts:

I de minsta företagen, d. v. s. sådana, som i regel icke sysselsätta flera än en arbetstagare, uppstå särskilda svårigheter att ordna med avlösning dagligen under det ordinarie bitrådets måltidsrast. Däremot möter det ofta intet hinder att en dag i veckan lämna en sammanhängande längre ledighet. Med hänsyn till de speciella förhållanden, som härutinnan göra sig gällande inom de minsta företagen, hava de sakkunniga föreslagit en särskild undantagsbestämmelse. Denna innebär i första hand, att rasttiden får förkortas till 30 minuter. Om det av en eller annan anledning icke låter sig göra att anordna rast, åligger det arbetsgivaren att i stället bereda arbetstagaren nödig ledighet för intagande av förtäring och dylikt. Det må i anslutning härtill anföras, att arbetsrådet vid meddelande av kollektiva dispenser, som inneburit befrielse från rastbestämmelsen, såsom villkor för eftergiften föreskrivit, att arbetstagarna skulle beredas erforderlig ledighet under arbetstiden för intagande av förtäring.

Nu ifrågavarande undantag har ansetts böra gälla icke blott de minsta företagen utan varje särskilt arbetsställe, där i regel icke användas flera än en arbetstagare. Beträffande motiveringen härför hava de sakkunniga hänvisat till vad som anförts under 4 §.

Med hänsyn till att de sakkunniga i av dem föreslagna bestämmelser gjort skillnad på *rast* och *ledighet för intagande av förtäring å arbetsplatsen eller dylikt* hava de sakkunniga funnit nödvändigt att i paragrafen intaga en definition på begreppet rast. De sakkunniga hava i anslutning till av arbetsrådet härutinnan avgivna utlåtanden ansett, att med *rast* borde förstås ett sådant avbrott i arbetstiden, vars varaktighet vore på förhand bestämd och under vilket arbetstagaren fritt förfogade över sin tid och icke vore skyldig att kvarstanna på arbetsplatsen. Sådan *ledighet* som nyss nämnts innebure däremot enligt de sakkunnigas förslag ett uppehåll i arbetet, under vilket arbetstagaren visserligen avbröte arbetet men icke fritt förfogade över sin tid utan vore skyldig att kvarstanna på arbetsplatsen eller i dess närhet för att vid behov återupptaga arbetet.

De sakkunniga hava slutligen erinrat därom, att raster enligt 4 § icke skulle inräknas i arbetstiden. Däremot skulle enligt arbetsrådets praxis i arbetstiden inräknas andra mer eller mindre tillfälliga uppehåll i arbetet, under vilka arbetstagaren måste kvarstanna å arbetsplatsen eller eljest icke fritt förfogade över sin tid, d. v. s. vad de sakkunniga betecknat som ledighet från arbetet. De sakkunniga hade velat framhålla skillnaden i detta avseende mellan rast och sådan ledighet därigenom, att i lagtexten utsades, att dylik ledighet icke skulle frånräknas arbetstiden. Arbetsrådets erfarenhet om lagens tillämpning hade, enligt vad som inhämtats, givit vid handen, att ett uttryckligt stadgande därom vore erforderligt.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle 9 § erhålla följande ändrade lydelse:

1 mom. Med rast förstås i denna lag sådant avbrott i arbetstiden, vars varaktighet är på förhand bestämd och under vilket arbetstagaren fritt förfogar över sin tid och icke är skyldig att kvarstanna på arbetsplatsen.

Utför arbetstagare arbete under minst sex timmar av dygnet, skall, såframt ej är fråga om arbete, varom i 6 § förmåles, eller sjukdomsfall eller annan oförutsedd händelse tillfälligtvis föranleder till undantag, arbetet avbrytas av en sammanhängande rast om minst en timme. Sådan rast må, om arbetsgivare och arbetstagare äro ense därom, utbytas mot två raster om sammanlagt minst en timme 15 minuter.

Från vad ovan stadgats må dock följande avvikelser göras:

a) å dag, då försäljningslokal, rakstuga, frisersalong, fotografiateljé eller badinrättning stänges klockan 16 eller tidigare eller å dag, som infaller omedelbart före två på varandra följande sön- eller helgdagar eller som omedelbart föregås och efterföljes av sön- eller helgdag, må rast inskränkas till 30 minuter;

b) å arbetsställe, där i regel icke användas flera än en arbetstagare, må rast inskränkas till 30 minuter eller ock utbytas mot ledighet för intagande av förtäring å arbetsplatsen eller dylikt. Därest rast utbytes mot ledighet som nu sagts, skall tiden för ledigheten icke frånräknas arbetstiden.

2 mom. Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva undantag från vad ovan i 1 mom. stadgats.

I det särskilda yttrandet av herr Borgström har erinrats därom, att rastbestämmelserna icke hade någon motsvarighet i de andra arbetstidslagarna. Det vore utan tvivel till fördel, om principaler och anställda sinsemellan finge överenskomma om, hur rasterna skulle regleras. Köpmännen, som ginge sida vid sida med sina anställda i butiksarbetet, hade säkerligen icke mindre förståelse än industriens och jordbrukets företagare för de anställdas behov av rimlig ledighet under arbetsdagen. Vid sådant förhållande funnes icke heller någon anledning att lägga hinder i vägen för arbetsgivare och arbetstagare inom detaljhandeln att gemensamt ordna rasternas längd och förläggning med hänsyn till vad som i varje särskilt fall kunde vara mest lämpligt från bägge parternas synpunkter. Stadgandena om raster borde därför utgå ur handelsarbetstidslagen. De mindre jämkningar, som föreslagits av sakkunnigmajoriteten, syntes icke vara tillfyllest.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Herr Borgströms principiella inställning, att bestämmelser rörande raster borde utmönstras ur lagen, omfattas bland annat av *länsstyrelserna i Gotlands och Örebro län, Sveriges köpmannaförbund, handelns arbetsgivareorganisation, svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges konditorförbund, blomsterdekoratörernas riksförbund samt åtskilliga handelskamrar och lokala köpmannasammanslutningar. Handelns arbetsgivareorganisation* anför:

Vid arbetet i detaljaffärerna gå principaler och medhjälpare sida vid sida i arbetet och mellan dem utvecklas mera personliga relationer än mellan chefer och anställda i ett storindustriellt företag. För trivseln på arbetsplatsen är det därför nödvändigt, att köpmannen och hans personal i görligaste mån söka anpassa sig efter varandras individuella önskemål. Icke minst gäller detta beträffande ett sådant spörsmål som rasternas anordnande. Det är organisa-

tionens bestämda övertygelse, att denna angelägenhet regleras vida bättre av parterna än medelst lagstadganden. Parterna kunna vid rasternas förläggning och fördelning taga hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall i fråga om avståndet till den anställdes hem, kundfrekvensens växlingar olika dagar, personalens intresse av längre sammanhängande ledighet viss veckodag o. s. v. Det är visserligen riktigt, att arbetsgivare och arbetstagare kunna erhålla arbetsrådets dispens att organisera rasterna på annat sätt än lagen stipulerar, därest de så önska. Men varför skall överhuvud myndighets tillstånd erfordras härför. Ingens intressen trädas för nära, om köpmännen och deras medhjälpare fritt få ordna rasterna efter vad de själva finna mest ändamålsenligt. Det har icke heller ansetts nödigt att intaga rastföreskrifter i allmänna arbetstidslagen eller i lantarbetstidslagen. Stadgandet i 5 § i) arbetarskyddslagen har uppenbarligen ansetts tillfyllest. Det synes vara ännu mindre av behovet påkallat att därutöver införa särskilda föreskrifter i handelsarbetstidslagen.

Länsstyrelsen i Östergötlands län är tveksam om lämpligheten av att hava bestämmelser om raster intagna i lagen. I flertalet yttranden tillstyrkes emellertid de sakkunnigas förslag.

Beträffande huvudregeln om raster synas ett par särskilda yttranden böra återgivas. *Daco* framhåller det olämpliga i att arbetsgivaren medgives rätt att förlägga rasten till valfri del av arbetstiden. Det hade sålunda förekommit, att vissa arbetsgivare för en del av sin personal förlagt rasten med början 15 minuter efter arbetsdagens början. Ur arbetshygieniska synpunkter vore det påkallat att införa en föreskrift om rastens förläggning någorlunda mitt på dagen, t. ex. icke förrän en fjärdedel av arbetstiden förflutit och icke senare än att en fjärdedel av densamma återstode. Enahanda synpunkter hava anförts av *systembolagens personalförening*. *Svenska städernas förhandlingsorganisation* anser det icke erforderligt att fastställa rast till en timmes längd vid exempelvis en arbetstid av 7 timmar, vilken på flera ställen i fråga om badhus tillämpades under veckans fem första söckendagar. Badfrekvensen vore nämligen före kl. 16 i regel icke större än att måltider mycket väl kunde intagas under avbrott i arbetet utan att särskilda avlösare behövde anställas, vilket däremot vore nödvändigt, om personalen finge lämna arbetsplatsen under en timmes tid.

I fråga om det i 1 mom. tredje stycket under a) upptagna undantaget göras erinringar i några yttranden. *Sveriges köpmannaförbund* anför:

De sakkunniga synas hava utgått från att de företag, varom är fråga, öppna sina lokaler kl. 8 och stänga dem kl. 16 eller tidigare. Beträffande ett flertal detaljhandelsföretag gäller emellertid, att de icke öppna sina lokaler förrän kl. 9. Dessa företag pläga sommartid på lördagar stänga kl. 17. Arbetsrådet har i ett antal fall beviljat sådana affärer tillstånd att på lördagar förkorta rasten till 30 minuter. Dessa företag hava alltså erhållit samma dispens som de företag, vilka öppna kl. 8 och stänga kl. 16. Samma bestämmelse som den av de sakkunniga föreslagna borde gälla för butiker, som öppna kl. 9 och stänga kl. 17. Detta kan ernås, om i lagen stadgas, att försäljningslokal, vars affärstid på lördagar uppgår till högst 8 timmar, må inskränka den i lagen föreskrivna rasten till 30 minuter.

Liknande synpunkter hava anförts av *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare, Medelpads köpmannaförbund, systembolagens personalförning och svenska städernas förhandlingsorganisation.*

Beträffande det föreslagna undantaget i 1 mom. tredje stycket under b) framhålla *Sveriges köpmannaförbund* och *några handelskamrar*, att detsamma borde utvidgas att omfatta alla företag. Endast därigenom kunde undgås de svårigheter, som en kategoriklyvning i praktiken visat sig medföra. *Handelskammaren i Gävle* anser, att förslaget nu bör godtagas men att undantagsbestämmelsen bör upphävas efter utgången av lagens treåriga giltighetstid.

**Departement-
chefen.**

Vid tillkomsten av gällande arbetstidslag för detaljhandeln ansågos vissa bestämmelser om raster för de av lagstiftningen berörda erforderliga till deras skydd. Av anförda skäl befanns det lämpligt att upptaga ifrågavarande bestämmelser i arbetstidslagen och icke i arbetarskyddslagen, där de rätteligen hörde hemma. Av en reservant inom de sakkunniga samt i åtskilliga yttranden har nu yrkats, att rastbestämmelserna måtte utmönstras ur arbetstidslagen, därvid det betonats, att berörda spörsmål bättre reglerades genom avtal mellan parterna än genom lagstadganden. Vad sålunda anförts synes mig emellertid icke böra föranleda ett frångående av den ståndpunkt, som statsmakterna intogo för tre år sedan. Då i lagen intagna rastbestämmelser i vissa fall otvivelaktigt kunna vara av värde för de anställda utan att de samtidigt kunna anses vara alltför besvärande för arbetsgivarna, synas sådana bestämmelser fortfarande böra finnas i lagen.

De sakkunniga hava emellertid i syfte att för vissa fall underlätta tillämpningen av lagen, med bibehållande av gällande huvudregler, föreslagit uppjukning av rastbestämmelserna i två hänseenden. Därvid hava de sakkunniga enligt min mening funnit lämpliga anordningar för att tillgodose det praktiska livets krav. Jag kan såvitt angår undantaget för sådana arbetsställen, där i regel icke användas flera än en arbetstagare, helt samt beträffande undantaget i fråga om dag före sön- eller helgdag med förkortad arbetstid eller dag i viss anslutning till två sön- eller helgdagar med viss jämkning godtaga de sakkunnigas förslag. I flera yttranden har påpekats, att möjligheten till avsteg från huvudreglerna rörande raster å dag före sön- eller helgdag med förkortad arbetstid borde anknytas icke enbart till stängningstiden utan till längden av tiden för öppethållandet. Jag finner vad sålunda anförts riktigt och tillstyrker ändring av de sakkunnigas förslag i enlighet därmed. I undantagsregeln torde emellertid »försäljningslokal» böra utbytas mot »försäljningsställe». Nu ifrågavarande undantagsregel blir något mera omfattande än vad de sakkunniga torde hava tänkt sig, i det att den kommer att gälla även trettondagsafton, dagen före Marie bebådelsedag, skärtorsdagen, valborgsmässoaftonen samt dagen före Kristi himmelfärdsdag, allt givetvis under förutsättning att tiden för öppethållandet uppgår till högst åtta timmar. Att undantagsregeln får denna innebörd synes emellertid lämpligt för att ernå en enhetlig reglering.

Att i lagen utsåges vad som avses med rast samt i vad mån inräkning eller ej av ledighet och rast i arbetstiden skall äga rum synes mig lämpligt i tyd-

lighetens intresse. Beträffande förläggningen av rast under arbetstiden kan jag i sak instämma i vad Daco anført. Det synes mig dock icke erforderligt att i lagtexten införa detaljbestämmelser härutinnan. Enligt min mening kan emellertid placeringen av en rast kort stund efter arbetets början eller före arbetstidens slut icke stå i överensstämmelse med föreskriften i 5 § i arbetarskyddslagen, att raster skola vara »lämpligt förlagda».

10 §.

Gällande bestämmelser.

Denna paragraf innehåller detaljerade bestämmelser om arbetsgivares skyldighet att verkställa anteckning om övertid i journal, upprättad enligt av arbetsrådet fastställt formulär, m. m. (första stycket), om arbetstagares rätt att taga del av övertidsjournal (andra stycket) samt om förvaring av journal m. m. (tredje stycket).

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava anført, att bestämmelserna i första stycket, enligt vad av arbetsrådet avgivna utlåtanden gäve vid handen, tolkats så, att arbetsgivaren icke utan vidare vore pliktig att anskaffa och å arbetsplatsen förvara övertidsjournal utan att skyldighet härtill föreläge endast om övertid uttagits. Från yrkesinspektionens sida hade framhållits, att denna tolkning — som otvivelaktigt hade stöd i lagrummets avfattning — försvårade möjligheten till en effektiv kontroll över lagens efterlevnad samt att den omständigheten att övertidsjournal saknades på arbetsplatsen ej sällan ledde till att uttagen övertid icke antecknades. Det hade vidare anförts, att arbetsrådets kungörelse med formulär till övertidsjournal ävensom de i bokhandeln förekommande tryckta övertidsjournalerna innehölle av arbetsrådet givna anvisningar för journalens förande. Om anskaffandet av övertidsjournal gjordes obligatoriskt för alla arbetsgivare, skulle härigenom kännedomen om bestämmelserna på hit-hörande område vinna ökad spridning. De sakkunniga hade, även med beaktande av de betänkligheter, som härutinnan gjorde sig gällande, med hänsyn till det nyss anförda ansett sig böra föreslå skyldighet för arbetsgivare att anskaffa och å arbetsstället förvara övertidsjournal. De sakkunniga hölle före, att blotta tillvaron av en dylik bestämmelse skulle vara av stort värde ur ordningssynpunkt, och ansåge sig icke böra föreslå straffansvar för underlåtenhet att följa bestämmelsen. Med hänsyn därtill hade föreslagits en ändring i 15 §. I anslutning härtill hava de sakkunniga framhållit, att arbetsgivare icke nödvändigtvis behövde anskaffa *tryckt* övertidsjournal. Han kunde sålunda med ledning av arbetsrådets formulär själv iordningställa en sådan journal.

I paragrafens andra stycke (motsvarande nuvarande första stycket) hade — för att vinna överensstämmelse med vad som gällde enligt den allmänna arbetstidslagen och lantarbetstidslagen — intagits stadgande om att, därest anteckning om övertid icke kunde göras första söckendagen i näst därpå följande kalendervecka av den anledningen att då ännu ej kunde bedömas, huruvida övertid föreläge, dylik anteckning skulle göras så snart det kunde ske.

10 § skulle enligt de sakkunnigas förslag erhålla följande lydelse:

Det åligger arbetsgivaren att anskaffa och å arbetsstället förvara övertidsjournal, upprättad enligt formulär, som fastställs av arbetsrådet.

Har övertid uttagits, skall anteckning härom göras i ovannämnda journal senast den första söckendagen i näst därpå följande kalendervecka eller, därest då icke kan avgöras, huruvida övertid uttagits, så snart sådant kan bedömas. Nämnda myndighet äger dock föreskriva, att anteckning om arbete å övertid får verkställas å annan tid och på annat sätt än nu angivits. I fråga om sådant arbete å övertid, som avses i 7 § 1 mom., är arbetsgivaren icke pliktig att göra dylik anteckning, där övertiden finnes behörigen upptagen å arbetstidsschema, anslaget å arbetsstället och angivande tiden för det dagliga arbetets början och slut samt längden av raster, som infalla under arbetstiden.

Arbetsstagare äge rätt att själv eller genom utsedd representant på anfordran erhålla del av övertidsjournalen såvitt honom rör.

Beslut av arbetsrådet enligt 6 eller 7 § skall biläggas journal eller annan handling, däri anteckning enligt andra stycket skall göras, och skall journalen eller handlingen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen eller handlingen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammes datum.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Förslaget om obligatoriskt anskaffande av övertidsjournal avstyrkes endast i två yttranden. *Riksförsäkringsanstalten* framhåller, att, om det skulle vara någon mening med en föreskrift av angiven innebörd, denna borde förknippas med straffansvar. Detta syntes dock icke gärna kunna ifrågakomma under förevarande omständigheter. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser, att bestämmelsen, om straffpåföljd för underlåtenhet att efterfölja densamma icke stadgas, i stor utsträckning torde komma att stanna på papperet och alltså bliva skäligen meningslös.

Departement-
chefen.

Betänkligheter kunna givetvis, på sätt riksförsäkringsanstalten framhållit, anföras däremot, att i lagen införes en föreskrift, vars överträdande icke lämpligen torde kunna förbindas med straffansvar. Å andra sidan måste det otvivelaktigt anses vara av värde, att övertidsjournal finnes tillgänglig, där arbetstidslagen för detaljhandeln skall tillämpas, så att, om övertidsarbete oförmodat blir erforderligt, i lagen föreskriven anteckning därom kan göras i stadgad ordning. Jag tillstyrker med hänsyn till vad sålunda anförts sådan ändring av 10 §, att i ett första stycke föreskrives, att varje arbetsgivare bör anskaffa och å arbetsstället förvara övertidsjournal. I övrigt tillstyrker jag ändring av 10 § i saklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag.

11 §.

Gällande bestämmelser.

Enligt 9 § 1 mom. *allmänna arbetstidslagen* består arbetsrådet av minst sju ledamöter, vilka utses av Kungl. Maj:t. Av ledamöterna skola två utses bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas

medlemmar sysselsätta tillhoppa minst 50,000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. — Övriga ledamöter i arbetsrådet skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. — Enligt 6 mom. i 9 § få ärenden, som behandlas av arbetsrådet, avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro ense om beslutet. Flera än sju ledamöter få ej deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet. Vidare föreskrives, bland annat, att vid besluts fattande lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare skola närvara.

För tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärende, som avses i *arbetstidslagen för detaljhandeln*, utser Kungl. Maj:t jämlikt 11 § för viss tid två med detaljhandelns förhållanden förtrogna ledamöter. En ledamot skall utses bland personer, som kunna anses företräda arbetsgivarna, och vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetsgivarsammanslutningar; en ledamot skall utses bland personer, som kunna anses företräda arbetstagarna, samt vid tjänstgöring i arbetsrådet ersätta en av dess ledamöter, som utsetts efter förslag av arbetarsammanslutningar. För var och en av ledamöterna utses minst två suppleanter, förtrogna med förhållandena inom detaljhandel eller annan verksamhet, som avses i *arbetstidslagen för detaljhandeln*.

Vid arbetsrådets behandling av ärende, som avses i sistnämnda lag, skola, med iakttagande av vad i 9 § 6 mom. allmänna arbetstidslagen stadgas, närvara båda de ledamöter, vilka utsetts i nyss nämnd ordning, eller för dem utsedda suppleanter. I övrigt skola bestämmelserna i nämnda paragraf i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

Partsrepresentanter vid behandling av ärenden, som avses i *lantarbetstidslagen*, utses enligt 9 § nämnda lag bland personer, föreslagna av svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, respektive landsorganisationen i Sverige.

De sakkunnigas utredning.

I de sakkunnigas lagförslag har 11 § i gällande lag upptagits i oförändrat skick.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Arbetsrådet, svenska arbetsgivareföreningen, handelns arbetsgivareorganisation samt landsorganisationen i Sverige föreslå, att vid utseende av partsrepresentanter enligt arbetstidslagen för detaljhandeln skulle gälla enahanda bestämmelser som enligt *lantarbetstidslagen*, d. v. s. att en ledamot skulle utses bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, och en ledamot bland personer, föreslagna av landsorganisationen i Sverige. För en dylik ordning talade — utöver önskvärdheten att åstadkomma en likformighet mellan arbetstidslagarna — den omständigheten, att på såväl arbetsgivarsidan som arbetstagersidan inom detaljhandelns område funnes organisationer, som numera intoge en dominerande ställning och som vore nära förbundna med respektive svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen.

Besparingsberedningens förslag.

I den förut denna dag anmälda propositionen angående anslag till arbetsrådet m. m. har omnämnts, att besparingsberedningen i avgiven promemoria framställt förslag till, bland annat, vissa ändringar i arbetsrådets sammansättning. Enligt förslaget skulle högst fem ledamöter få deltaga i arbetsrådet vid besluts fattande. Över promemorian hava yttranden avgivits av myndigheter och sammanslutningar. På sätt närmare framgår av nämnda proposition har jag funnit mig icke kunna tillstyrka ändring av gällande lagregler i det hänseende, varom sålunda varit fråga.

**Departement-
chefen.**

I anslutning till vad som anförts i några yttranden föreslår jag den ändring i de sakkunnigas förslag, att partsrepresentanter för deltagande i arbetsrådet vid behandlingen av ärende enligt arbetstidslagen för detaljhandeln skola utses, en bland personer, föreslagna av de svenska arbetsgivareföreningarnas förtroenderåd, och en bland personer, föreslagna av landsorganisationen i Sverige. Besparingsberedningens förslag synes, i enlighet med vad nyss anförts, icke böra föranleda ändring i förevarande lag.

12—14 §§.

Dessa paragrafer i gällande lag, i fråga om vilka ändringsförslag icke framställts vare sig av de sakkunniga eller i yttrandena, hava utan ändring upptagits i departementsförslaget.

15 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 6 §, eller att iakttaga vad enligt 10 § åligger honom, straffas han enligt 15 § första stycket med dagsböter.

I 15 § andra stycket föreskrives, att arbetsgivare, som mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i anteckning, som avses i 10 §, skall straffas med dagsböter ej under fem.

I första stycket av 15 § hava *de sakkunniga* föreslagit ändring av innebörd att straffbestämmelsen icke skall gälla underlåtenhet att anskaffa övertidsjournal.

**Departement-
chefen.**

De sakkunnigas förslag synes mig böra med allenast en formell jämkning i andra stycket upptagas i departementsförslaget.

16 §.

Förseelse mot arbetstidslagen för detaljhandeln åtalas enligt 16 § första stycket vid polisdomstol, där sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Jämlikt andra stycket skola böter, som ådömas enligt lagen, tillfalla kronan.

De sakkunniga hava icke föreslagit ändring beträffande denna paragraf.

Magistraten i Örebro, som erinrar om att bestämmelser sådana som de i första stycket upptagna återfunnes även i en del andra lagar och författningar, anför, att det funnes poliskammare, vilka icke hade domsrätt.

**Departement-
chefen.**

Då det numera icke finnes någon poliskammare med domsrätt i riket, synes jämkning av ordalagen i första stycket böra vidtagas.

17 och 18 §§.

Dessa paragrafer i gällande lag, i fråga om vilka ändringsförslag icke framställtts vare sig av de sakkunniga eller i yttrandena, hava utan ändring upptagits i departementsförslaget.

*Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser.***Gällande bestämmelser.**

1939 års lag trädde i kraft, såvitt den avser arbetsrådets befogenhet och verksamhet, den 1 oktober 1939 och i övrigt den 1 januari 1940 samt gäller, såsom förut nämnts, till och med den 31 december 1942. Lagen skulle dock icke i fråga, som avses i 8 §, verka rubbning i sådant före den 1 juni 1939 träffat skriftligt avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gällde för viss, den 1 januari 1940 ännu icke tilländalupen tid. Beträffande förseelse mot lagen, som begåtts under tiden för dess giltighet, skall vad i lagen är stadgat fortfara att gälla efter den 31 december 1942.

De sakkunnigas utredning.

Med hänsyn till att nu gällande lag, varigenom infördes den första lagliga arbetstidsregleringen på detaljhandels område, varit i kraft endast omkring två år (de sakkunnigas utredning avlämnades i februari 1942) och då på grund härav tillräcklig erfarenhet om lagens verkningar i vissa avseenden ej hunnit vinnas, hava de sakkunniga föreslagit, att jämväl den nya lagen skall erhålla provisorisk giltighet, förslagsvis under en tid av tre år. Den i övergångsbestämmelsen till gällande lag intagna föreskriften, att lagen i fråga som avses i 8 § icke skall verka rubbning i vissa avtal, har enligt de sakkunnigas mening icke längre synts behöva bibehållas.

De sakkunniga hava med hänsyn härtill föreslagit, att den nya lagen skall träda i kraft, såvitt den avser arbetsrådets befogenhet och verksamhet, den 1 juli 1942 och i övrigt den 1 januari 1943 samt gälla till och med den 31 december 1945.

De sakkunnigas förslag, mot vilket erinran icke framställtts i yttrandena, synes böra godtagas med allenast den jämkningen, att tidpunkten den 1 juli flyttas till den 1 augusti.

**Departements-
chefen.**

**Förslaget till lag angående ändrad lydelse av
1 § allmänna arbetstidslagen.**

För att något gemensamt tillämpningsområde för nu gällande arbetstidslag för detaljhandeln och den allmänna arbetstidslagen icke skulle uppkomma förordnades genom lag den 22 juni 1939 (nr 288), att 1 § j) i lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning från och med den 1 januari 1940 till och med den 31 december 1942 skulle hava ändrad lydelse, innebärande att från tillämpningen av den allmänna arbetstidslagen undantoges arbete, varå arbetstidslagen för detaljhandeln ägde tillämpning.

Departements-
chefen.

I överensstämmelse med förslag av de sakkunniga, mot vilket erinran icke framställts i yttrandena, har jag funnit mig böra föreslå motsvarighet till nyssnämnda lag av den 22 juni 1939 av den innebörd, att 1 § j) i allmänna arbetstidslagen från och med den 1 januari 1943 till och med den 31 december 1945 skall hava ändrad lydelse.

Förslaget till butikstängningslag.

I fråga om butikstängningslagen hava de sakkunniga föreslagit mera omfattande ändringar i förhållande till nu gällande bestämmelser än i arbetstidslagen för detaljhandeln. De sakkunnigas förslag innebär i huvudsak följande.

Den vanliga affärstiden skall å söckendag i regel sluta klockan 18, medan enligt nuvarande lag öppethållande medgives till klockan 19. Butik, där handel idkas huvudsakligen med tobaksvaror, konfektyrer och periodiska skrifter skall dock få hållas öppen till klockan 19. Den enligt 5 § andra stycket i gällande lag medgivna rätten för kommuner att bestämma om utsträckt affärstid i vissa fall har icke bibehållits. I dess ställe har införts dels bestämmelse att butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin eller bageri- och konditorivaror, å söckendag skall få hållas öppen mellan klockan 7.30 och klockan 8, dels ock ett stadgande i 11 § 3 mom. under 6), enligt vilket särskilt tillstånd att hålla öppet två timmar under sön- eller helgdag skall kunna lämnas blomsterhandel, kombinerad konfektyr-, frukt- och blomsterhandel eller fotografiateljé. — Åt en central myndighet — arbetsrådet — skall uppdragas att träffa avgöranden och avgiva utlåtanden angående lagens tillämpning. Befogenheterna att fastställa beslut om kommunala avvikelser från den vanliga affärstiden samt att fatta beslut om särskilt tillstånd till annan affärstid än den vanliga skall överflyttas från de nuvarande tillståndsmyndigheterna till arbetsrådet. Vid arbetsrådets handläggning av butikstängningsärende skola, utöver de tre av Kungl. Maj:t utan förslag utsedda ledamöter, som tjänstgöra vid behandlingen av ärenden enligt samtliga arbetstidslagar, deltaga sex av Kungl. Maj:t särskilt utsedda ledamöter, representerande olika intressen inom butikstängningslagens tillämplighetsområde. — I 11 § 1 mom. har införts en bestämmelse av innehåll, att stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige eller kommunalnämnd skall äga uppdraga åt nämnd, beredning eller styrelse att avgiva yttrande i butikstängningsärende. Beträffande 11 § 3 mom. hava, utöver det att förut omnämnt tillägg gjorts, vissa jämkningar, huvudsakligen av formell art, vidtagits.

Innan jag övergår till behandling paragrafvis av departementsförslagets bestämmelser må nämnas, att de i gällande lag förefintliga underrubrikerna i enlighet med förslag av de sakkunniga oförändrade upptagits i departementsförslaget, därvid de dock delvis omfatta andra paragrafer än i gällande butikstängningslag. Underrubrikerna äro »Lagens tillämpningsområde m. m.» (1—3 §§), »Den vanliga affärstiden» (4 och 5 §§), »Kommunala avvikelser» (6—10 §§), »Särskilt tillstånd till annan affärstid än den vanliga» (11 och 12 §§) samt »Allmänna bestämmelser» (13—18 §§).

1 §.

Gällande bestämmelser.

Med butik förstås enligt 1 mom. försäljningsställe, där detaljhandel idkas. Såsom butik betraktas i lagen även rakstuga, frisersalong och fotografiateljé.

Butik får enligt 2 mom. första stycket hållas öppen för allmänheten endast under tid, då det är medgivet enligt butikstängningslagen (affärstid). I andra stycket av samma moment föreskrives, att — utan hinder av bestämmelserna i lagen — kund dock får betjänas, som inkommit i försäljningslokal, rakstuga, frisersalong eller fotografiateljé å affärstid, samt vara utlämnas eller försändas, som sålts i butik å tid, då försäljning lagligen kunnat ske.

Slutligen föreskrives i 3 mom., att yrkesmässig försäljning till allmänheten av viss vara annorstädes än i butik får ske endast å affärstid för handel med dylik vara.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava i 2 mom. andra stycket föreslagit en ändring av närmast redaktionell innebörd, nämligen att uttrycket »å tid, då försäljning lagligen kunnat ske» skulle utbytas mot uttrycket »under affärstid eller till kund, som nyss sagts». Av sistnämnda formulering skulle framgå, att vara, som per telefon eller på annat sätt beställts i butik utom affärstid, icke finge utlämnas eller försändas förrän å tid, då butiken åter finge hållas öppen.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Beträffande 1 mom. framhåller *magistraten i Askersund*, att föga anledning finnes att till butik räkna fotografiateljé, som ju i regel ej expedierade varorna samtidigt med beställningen, varför det egentliga arbetet företoges å tid, som icke berördes av affärens öppethållande. Liknande synpunkter hava såvitt angår fotografiateljé, där försäljning av fotografiska artiklar icke sker, anförts av *slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm*. *Kanslipolisintendenten i Stockholm* yrkar, att betydelsen av ordet butik klarlägges på ett sätt, som ej kan vålla missförstånd.

Ångermanlands köpmannaförbund anser, att bestämmelserna rörande utlämning av telefonbeställda varor i andra stycket av 2 mom. säkerligen komme att medföra vissa svårigheter vid lagens tillämpning i praktiken. Det vore önskvärt, att lagen icke lade hinder för detta slag av försäljning, då den förekomme i synnerligen ringa omfattning och endast vid oundgängliga behov.

Fotografiateljéerna infördes år 1938 i butikstängningslagen, sedan förslag därom biträtts praktiskt taget enhälligt i då avgivna yttranden. Tillräckliga skäl att nu undantaga dem finner jag icke föreligga. Det synes emellertid böra påpekas, att förbudet i lagen gäller öppethållandet av lokalerna, däremot ej utförande av fotografiarbete, t. ex. i hemmen.

Att i lagtexten närmare än vad redan är gjort utforma innebörden av ordet butik synes mig icke lämpligt. Därest, såsom jag i det följande föreslår, frågor rörande lagens tillämpningsområde hädanefter skola avgöras av arbetsrådet, kommer säkerligen snart en fast praxis att utbildas.

Departements-
chefen.

Mot den av de sakkunniga föreslagna ändringen i 2 mom. andra stycket har jag intet att erinra.

2 §.

Gällande bestämmelser.

I 2 § finnas i 12 punkter uppräknade de fall, då butikstängningslagen icke alls äger tillämpning å viss butik eller viss försäljning. Endast punkterna 1), 3), 6), 7) och 9) synas mig böra närmare omförmälas i nu förevarande sammanhang.

Under punkten 1) upptages försäljning, som bedrivs under utövning av eller i samband med ordnad restaurang-, kafé- eller konditorirörelse, såframt därvid till avhämtning eller försändning icke försäljas andra varor än lagad mat, bageri- och konditorivaror, alkoholfria drycker eller tryckta skrifter. — I punkten 3) omförmäles försäljning av motor- eller smörjoljor eller andra för framförande av motorfordon nödvändiga varor, såframt försäljningen sker från upplagsställe, där andra varor ej saluföras. — Punkten 6) upptager försäljning av konfektyrer i förpackning eller färsk frukt från automatapparat, som är uppsatt utanför butik, där sådana varor saluföras, och som handhaves av butiksinnehavaren. — Punkten 7) undantager från lagens tillämpning försäljning, som lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare i ringa omfattning och utan samband med annan handel bedriver med egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller fisk av egen fångst. — Slutligen är i punkten 9) undantagen försäljning, utan samband med annan handel, av periodiska skrifter eller av dylika eller andra tryckta skrifter, där försäljningen sker utomhus.

De sakkunnigas utredning.

Beträffande 2 § hava *de sakkunniga* allenast föreslagit en omformulering av punkten 9) i syfte att uttryckligen framhäva, att undantaget, även i vad det avser utomhusförsäljning, gäller endast för försäljning, som sker utan samband med annan handel. Enligt sakkunnigförslaget skulle punkten erhålla följande lydelse:

9) försäljning, utan samband med annan handel, dels av periodiska skrifter och dels utomhus jämväl av andra tryckta skrifter.

I *särskilt yttrande av herr Wingård* har anförts:

Försäljningen av varor från automatapparater på annan tid än butikstid begränsades i 1939 års lag till att gälla endast konfektyrer i förpackning samt färsk frukt. Bestämmelsen har bibehållits oförändrad i de sakkunnigas lagförslag.

Den inskränkning, som företogs i 1939 års butikstängningslag, torde främst ha betingats av en sådan syn på automathandeln, som utgick från att denna vore ett avsteg från detaljhandelns önskvärda utveckling i bland annat sanitärt avseende. Därjämte påverkades inställningen till automathandeln även av hänsyn till konkurrensförhållandena med butikshandeln samt av vissa sociala synpunkter, såsom t. ex. att automaterna vore ägnade att motverka ungdomens fostran till sparsamhet och att de i vissa fall utgjorde anledning till brottsliga handlingar av minderåriga.

Denna allmänna syn på automathandeln anser jag mig icke kunna dela. Vad beträffar de sanitära vådor, vilka skulle kunna föreligga vid varuförsäljning genom automat, äro påtagligen dessa begränsade till livsmedel eller i allmänhet för förtäring avsedda varor, och det är synbarligen ur denna synpunkt inkonsekvent att i en lagstiftning tillåta automathandel endast för vissa slag av just sådana varor men förbjuda den för alla övriga. Det finnes påtagligen en hel del artiklar, som väl lämpa sig för automatförsäljning utan att några som helst sanitära vådor kunna påvisas vid en sådan försäljningsform, t. ex. tekniska och kosmetiska artiklar, såsom munvatten, tandkräm, hårvatten etc.; tandborstar och rakblad i förpackningar; fotografisk film; brev-papper, skosnören, näsdukar och vissa andra standardiserade ekiperingsartiklar etc. De sanitära vådorna för automatförsäljning av livsmedel kunna säkerligen i hög grad begränsas genom användning av lämpliga förpackningar. Med den rikedom på moderna förpackningsmaterial, som finnes — såsom t. ex. plåt, glas, papp, cellofan etc. — behöver på intet sätt den sanitära risken eller faran för kvalitetsförsämring bli större än vid vanlig butikshandel, vare sig det gäller varor i originalförpackningar eller på annat sätt omsorgsfullt förpackade varor för förtäring. I betraktande av den snabba utveckling, i vilken tillverkningen av automater för närvarande befinner sig i tekniskt avseende, kan man också förvänta, att automaternas konstruktion stadigt förbättras i syfte att förebygga sådan varuförsämring, som kan tänkas ske genom damm, nederbörd eller särskilt häftiga temperaturväxlingar.

En annan invändning, vilken riktats mot automathandeln och som torde ha varit medverkande vid tillkomsten av de inskränkande bestämmelserna rörande denna, är att den skulle föranleda en ojämn konkurrens med butikshandeln och därigenom i viss mån motverka dennas möjligheter att utveckla sig affärsmässigt rationellt. Jag vill i detta avseende hänvisa till ett påpekande, som gjordes av kooperativa förbundets styrelse i dess år 1941 avgivna yttrande över 1938 års tobakshandelsutrednings betänkande. Detta betänkande hade särskilt funnit varuutlämningen genom kiosker utgöra ett hinder för en affärsmässigt rationell utveckling inom tobakshandeln. Styrelsen framhöll, huru den grundläggande missuppfattningen hos utredningen på denna punkt syntes vara, att den i alltför hög grad föreställde sig den enda möjliga formen av rationalisering inom varudistributionen som en koncentration, d. v. s. som en minskning eller ett tillbakahållande av försäljningspunkternas antal och en motsvarande ökning av deras företagsstorlek. Helt visst kan en för folkhushållet nyttig rationalisering inom varudistributionen ske även på detta sätt, men endast när det gäller härför lämpade varubranscher samt under förutsättning, att inköpsförhållanden och varuvägar inom dessa äro sådana, att koncentrationen betyder en nämnvärd förenkling och förkortning av varuvägen, räknad i hela dess sträckning från producent till konsument. Rör det sig å andra sidan om dagliga behovsvaror, där en långt driven standardisering genomförts redan inom produktionen och mellanstadierna på vägen till detaljdistributören i praktiken eliminerats, behöver varans tillhandahållande i ett mycket stort antal försäljningspunkter ingalunda vara ett kriterium på en mindre långt framskriden rationalisering än om försäljningspunkterna äro färre, allt under förutsättning att de totala förmedlingskostnaderna kunna hållas relativt små. Skulle ett övervägande antal av våra dagliga behovsartiklar, framhöll styrelsen, komma att tillhandahållas i hållbara och hygieniska förpackningar av tillverkare med stadgat anseende för omsorg om kvaliteten, synes distributionen till den konsumerande allmänheten också kunna komma att ske genom en detaljhandelsapparat av i huvudsak helt annat utseende och med väsentligen andra funktioner än nu och beträffande vilken en mer eller mindre mekaniserad utlämning i ett stort antal

försäljningspunkter, motsvarande konsumenternas berättigade anspråk på bekvämlighet måste antas bli ett av de dominerande dragen.

Dessa synpunkter, vilka i det anförda sammanhanget särskilt avsågo kioskhandeln, ha enligt min åsikt visst berättigande även beträffande automathandeln. Inom alla delar av varuproduktionen försöker man i ständigt stigande utsträckning att genom ökad mekanisering underlätta och förbättra tillverkningen för att härigenom nedbringa kostnaden för varuförpackningen. Dessa rationaliseringssträvanden omfatta också, både när det gäller livsmedel och andra varor, framställning av varor i direkt till kunderna färdigställda förpackningar. Dessa strävanden, vilka hunnit betydligt längre i andra länder än i vårt, men som även hos oss omfatta en växande mängd av de dagliga förnödenheterna, avse just att genom en mekanisering av själva distributionssättet kunna tillhandahålla varorna på ett billigare sätt än vad nu är fallet. Om handelns utövare äro så fångna i uppfattningen om behovet av skydd för sina respektive näringsgrenar, att de på allt sätt söka förhindra en utveckling, som står helt i överensstämmelse med den moderna tiden, bör dock en lagstiftning, som avser att reglera handeln även i konsumenternas och folkhushålllets intressen, icke ens oavsiktligt skänka ett stöd åt dylika tendenser. Liksom fallet varit på andra områden, där man med stöd av liknande betraktelsesätt sökt förhindra eller fördröja en rationalisering, är även motståndet mot en i möjligaste mån mekaniserad varuutlämning inom handeln uttryck för en kortsynt blick på utvecklingen hos näringsidkarna själva. Det är redan sedan lång tid tillbaka påtagligt, huru genom originalförpackningarnas utbredning inom t. ex. livsmedelsproduktionen och handeln expedieringsarbete inom den vanliga butikshandeln kunnat på ett vinstgivande sätt rationaliseras, vilket i andra länder, främst i Förenta staterna, lett till uppkomsten av en i vittomfattande utsträckning automatiserad butikshandel, de s. k. självexpedieringsbutikerna. I växande utsträckning omlägga i Förenta staterna framåtgående företagare inom detaljhandeln, små likaväl som stora, sitt försäljnings sätt efter de här vunna erfarenheterna. Det synes under sådana förhållanden helt ligga i butikshandelns eget intresse att främja i stället för att motsätta sig en sådan utveckling av varuutlämningen, vilken måste bidraga till att antalet för standardiserad varuutlämning lämpade förpackningar stadigt ökas, detta så mycket mera som butikshandelns utövare ligga närmast till att själva omhänderha och draga nytta av en vidgad automutförsäljning.

Såsom ett av de förnämsta skälen mot automathandelns utveckling har vidare anförts, att den bidragit till en ökning av ungdomsbrottsligheten. Utan att på något sätt vilja förringa den sociala betydelsen av att alla de åtgärder vidtagas, som kunna förebygga eller begränsa en sådan ökning, vill jag dock uttala, att jag finner det i hög grad tvivelaktigt, huruvida det verkliga bote-medlet mot en tilltagande ungdomsbrottslighet ligger i ett förbud eller en begränsning av vissa former av varuutlämning, vilka förutsättas innebära särskilda frestelser för ungdomen, beroende på att varor och pengar äro särskilt lättåtkomliga.

Den av centralförbundet för socialt arbete tillsatta kommittén för utredningen av ungdomsbrottsligheten har nyligen i en redogörelse framhållit, att de främsta kriminalitetsalstrande faktorerna för ungdomen äro tillgrepp av motorfordon och cyklar samt frestelser till stölder i konfektautomater, konfektyrkiosker och varuhus. Kommittén framhåller dock samtidigt, att motåtgärderna för att minska frestelsetillfällena icke få drivas så långt, att de verka hämmande på den tekniska samhällsutvecklingen. Att cyklar äro begärligt tjuvgods kan enligt kommitténs mening sålunda inte tagas till intäkt för rigorösa åtgärder, som försvåra för gemene man att få ut den största möjliga prak-

tiska nytta av detta färdemedel, och att förbjuda de öppna diskarna i varuhuset kan naturligtvis ej heller komma i fråga endast av den orsaken, att det finns folk, för vilka en öppen och obehövad disk kan bli en frestelse till tjuvnad. Konfektautomaterna anser kommittén utgöra en allvarlig brottsorsak för många ungdomar, när godsakerna fresta ungdomen mer än de äldre. Ehuru jag icke delar uppfattningen, att man ens i fråga om konfektautomaterna bör tillgripa förbud, synes det mig likväl ur de synpunkter, som kommittén anfört, vara i slående grad inkonsekvent att i lagen upprätthålla en bestämmelse, som förbjuder all slags automatförsäljning utom just den, vilken enligt uppgift innebär den största frestelsen för ungdomen, nämligen frukt- och godsaksförsäljningen. Vore det så, att inskränkningen i rätten att sälja varor från automatapparater hade sitt starkaste motiv i önskemålet att förebygga en ökning av ungdomsbrottsligheten, borde väl nämligen konfektautomaterna vara de, som i första hand drabbades av förbudet.

Ej heller torde man genom förbud mot eller begränsning av automatförsäljning av varor — vare sig dessa utgöra frukt, godsaker eller andra särskilt begärliga artiklar — effektivt kunna skydda yngre eller andra särskilt oförståndiga personer mot att slösa bort sina tillgångar på dylika varor. Bli dessa ej längre åtkomliga i automater, står det ju vederbörande fritt att inköpa dem i butikshandeln och det enda medlet att effektivt reglera sådana inköp vore då absolut förbud mot försäljning av vissa varor till barn under viss ålder eller också införande av en ordnad ransonering med hithörande administrativa anordningar. Något dylikt torde dock ej på något håll ha ifrågasatts.

Undertecknad har därför för sin del ansett önskvärt, att bestämmelsen i det framlagda lagförslaget ändras därhän, att från butikstängningslagens giltighetsområde undantages försäljning från automatapparater av sådana paketerade varor, vilkas tillhandahållande på dylikt sätt icke är på grund av bestämmelse i annan lag inskränkt eller förbjudet eller som på grund av hygieniska skäl kan finnas vara olämplig.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

I fråga om punkten 1) anföra *Sveriges bageriiddkareförening, Stockholms bageriiddkareförening och Stockholms bageriindustrieförening*:

Föreningarna måste betona vikten av att en riktig och rimlig gränsdragning sker mellan å ena sidan restauranger, kaféer och konditorier såsom befriade från butikstängningslagens föreskrifter samt å den andra bageributiker såsom underkastade bestämmelserna i lagen. Var gränsen skall dragas för »ordnad» dylik rörelse har visat sig svårt att klarlägga, varav följderna blivit, att en omfattande osund konkurrens bedrivs av företag, vilka genom att placera ett eller ett par bord med stolar i försäljningslokalen menat sig uppfylla lagens fordringar på »ordnad» rörelse. Arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda framhöll vid lagens tillkomst, att endast *verkliga* restauranger, kaféer och konditorier vore ämnade att befrias från butikstängningslagens reglering. Departementschefen uttalade emellertid vid samma tillfälle, att förutsättning för undantaget skulle vara, bland annat, att serveringsrörelsen skulle vara ordnad, *d. v. s. i första hand att bord och stolar funnes*, där gästerna kunde serveras. Synbarligen är det på detta uttalande, som den osunda konkurrensen består. En skärpning av lagens fordringar i överensstämmelse med de sakkunnigas verkliga mening torde böra ske på så sätt, att uttrycket »ordnad restaurang-, kafé- eller konditorirörelse» ersättes med »verklig serveringsrörelse» eller i varje fall att »ordnad» ersättes med »verklig». Det torde vidare böra klart uttalas, att för verklig sådan rörelse minst erfordras

s. k. kafékök, d. v. s. kök för tillagning av i dylik rörelse vanligen förekommande drycker, jämte särskild serveringslokal eller servering av den omfattning att densamma erfordrar särskild servitris. — De möjligheter, vilka för närvarande föreligga att kringgå lagen, hava bidragit till en ur många synpunkter föga önskvärd utveckling för detta område.

Beträffande punkten 3) har *bensindistributörens riksförbund* yrkat, att det nuvarande däri upptagna undantaget måtte utgå ur lagen. Lagen borde inbegripa även utminuteringsställen för motorbränsle, smörjoljor och andra för framförande av motorfordon nödvändiga varor, men dock med sådan undantagsbestämmelse, att öppethållning kunde anordnas genom jourtjänst på »övriga tider å dygnet» samt å sön- och helgdagar. Den ekonomiska bördan av en obegränsad öppethållningstid på besinstationerna bures ej av oljebolagen utan av de mindre välsituerade bensindistributörerna.

Beträffande punkten 6) må nämnas, att de sakkunnigas förslag i allmänhet tillstyrkes i yttrandena. *Länsstyrelsen i Gotlands län* framhåller, att det med hänsyn till bland annat svårigheterna för kunderna att kontrollera beskaffenheten av varor, som försåldes från automat, och även ur ordningssynpunkt vore välbetänkt, att automathandeln icke lämnades frihet att utveckla sig mer än vad som redan skett.

För herr Wingårds reservation uttala sig bland andra *medicinalstyrelsen, överståthållarämbetet, kooperativa förbundet, Östergötlands och Södermanlands handelskammare* samt *kommunalnämnden i Nacka*. *Överståthållarämbetet* framhåller, att butikstängningslagen, som ursprungligen varit avsedd att tillvarataga de i detaljhandeln anställdas intressen, icke borde få förändras till en lagstiftning, som av konkurrenshänsyn lade hinder i vägen för ett utnyttjande inom detaljhandeln av den moderna tekniken.

Slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm anmärker i förevarande sammanhang, att det utom de i lagen uttryckligen reglerade automaterna funnes ett antal friliggande automater, som dreves av särskilda företag. Då några direkta föreskrifter icke funnes för dessa automater, hade det ansetts, att lagens bestämmelser om affärstid skulle äga tillämpning för all handel från dem. Med hänsyn till de ganska betydande kapitalinvesteringar, som gjorts för automaternas anskaffande, hade för Stockholms del hittills icke vidtagits några mera genomgripande åtgärder för reglering av denna handel. Innehavare av dylika apparater hade meddelats tillstånd att till utgången av år 1941 på oförändrade villkor bedriva försäljning från dylik automat. Det syntes önskvärt, att frågan om de friliggande automaterna i detta sammanhang klarlades.

Å andra sidan göras flera uttalanden för helt borttagande av undantaget för automathandeln. *Länsstyrelsen i Örebro län* framhåller, att det kunde hava varit större skäl att medgiva försäljning från automat av paketerade nödvändighetsvaror än av de nu tillåtna lyxvarorna. *Socialstyrelsen* förordar för sin del förbud mot automathandel över huvud (försäljning av t. ex. frimärken eller perrongbiljetter åsyftades dock icke), främst ur barnavårdens och ungdomsskyddets synpunkt. *Kommunalborgmästarna i Karlskoga* och *Kumla* uttala sig i samma riktning.

Vad angår punkten 7) anför *landsfiskalen i Karlskoga distrikt*, med vilken *kommunalborgmästaren i Karlskoga* instämmer, att stadgandet torde innebära, att exempelvis torghandel med de i punkten angivna varorna är undantagen från butikstängningslagen, om försäljningen bedrivs av lantbrukare, trädgårdsodlare eller fiskare, men däremot icke undantagen om torghandeln idkas i andra hand med samma slags varor. En dylik kategoriklyvning av torghandelns utövare vore knappast lycklig, helst som avsevärda svårigheter att kontrollera, om försäljningen skedde direkt av producenten eller icke, givetvis måste uppstå.

I fråga om punkten 9) har intet uttalande gjorts i yttrandena.

Beträffande det i förevarande paragraf under 1) stadgade undantaget från lagens tillämpning för försäljning, som bedrivs under utövning av eller i samband med restaurang-, kafé- eller konditorirörelse, gäller såsom förutsättning, dels att rörelsen är »ordnad» och dels att överhuvud icke — alltså ej under någon del av dagen — andra varor säljas till avhämtning eller försändning än lagad mat, bageri- och konditorivaror, alkoholfria drycker eller tryckta skrifter. Till konditorivaror räknas även konfektyrer. De sakkunniga hava icke föreslagit någon ändring av detta undantagsstadgande. Från bageriidkaresammanslutningarnas sida har emellertid framhållits, att bestämmelsen, att rörelsen skulle vara »ordnad», icke vore tillräcklig, varför strängare föreskrifter påyrkades, helst ett stadgande att »verklig serveringsrörelse» skulle föreligga för att undantagsbestämmelsen skulle vara tillämplig. »Verklig» vore endast sådan rörelse, i vilken åtminstone s. k. kafékök förefunnes och särskild servitris erfordrades.

Jag har icke funnit tillräckliga skäl föreligga att föreslå ändring i gällande, av de sakkunniga godtagna bestämmelser.

Vad angår undantaget under 3) för försäljning av varor, erforderliga för framförande av motorfordon, må omnämnas, att de spörsmål, som bensindistributörers riksförbund berört i sitt yttrande, behandlades redan vid tillkomsten av gällande lag. Statsmakterna togo då ställning i saken och funno ett undantag erforderligt. Jag finner ej skäl att nu frångå den ståndpunkt, som då intogs. Emellertid vill jag erinra därom, att i 1939 års proposition i ämnet påpekades, att en bestämmelse i lagen om undantag från densamma för försäljning av nu ifrågavarande slag naturligtvis icke utgjorde hinder för frivilliga överenskommelser om jourtjänst eller annan anordning för att undvika, att samtliga försäljare på grund av konkurrensen hölle öppet även under kvällar och nätter.

Enligt undantaget under 6) äger butikstängningslagen icke tillämpning å försäljning av konfektyrer i förpackning eller färsk frukt från automatapparat, som är uppsatt utanför butik, där sådana varor saluföras, och som handhaves av butiksinnehavaren. Annan försäljning från automatapparat faller däremot under lagens bestämmelser. Vad åtminstone Stockholm beträffar får enligt meddelade dispensbeslut försäljning av nyss omnämnda varor från friliggande automater ske praktiskt taget dygnet runt.

**Departements-
chefen.**

De sakkunnigas majoritet har icke föreslagit ändring beträffande nu ifrågavarande undantag; en reservant bland de sakkunniga har emellertid framlagt förslag rörande avsevärd utvidgning av möjligheterna för handel från automatapparater.

Åtskilliga skäl tala enligt min mening för mindre restriktiva bestämmelser än de för närvarande gällande i fråga om handeln från automatapparater såväl med hänsyn till omfattningen av de varuslag, som skola få försäljas, som med hänsyn till de för detta slags handel i övrigt gällande bestämmelserna. Å andra sidan vill jag medgiva, att mot ifrågavarande slags handel med visst fog kan anföras, att densamma är ägnad att medföra vissa ur sociala och andra synpunkter mindre tillfredsställande förhållanden.

Vid övervägande av vad som anförts för och emot automathandeln har jag stannat för att nu icke föreslå någon ändring av gällande bestämmelser.

Vad i några yttranden framhållits mot undantaget under 7) rörande försäljning av egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller fisk av egen fångst är enligt min mening icke av beskaffenhet att böra föranleda ändring av nämnda undantag.

Beträffande slutligen undantaget under 9) för försäljning i viss ordning av tryckta skrifter synes de sakkunnigas förslag, mot vilket erinran icke framställts i yttrandena, böra godtagas.

3 §.

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i gällande butikstängningslag, reglerar arbetsrådets befattning med frågor rörande tillämpningen av butikstängningslagen. Paragrafen har i de sakkunnigas förslag avfattats i nära överensstämmelse med motsvarande lagrum (3 §) i allmänna arbetstidslagen, lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln.

Enligt sakkunnigförslaget skulle paragrafen, som däri upptagits såsom 13 §, hava följande lydelse:

På begäran av domstol, allmän åklagare eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida denna lag äger tillämpning å viss försäljning eller visst öppethållande av butik.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmäles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt, och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning än som i första stycket avses har arbetsrådet att på begäran av domstol, allmän åklagare eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

I detta sammanhang må omnämnas, *dels* att beslut enligt 5 § i gällande lag om kommunal avvikelse jämlikt 7 § skall underställas vederbörande länsstyrelse, *dels ock* att i 11 §, som innehåller bestämmelser om tillstånd i vissa fall för näringsidkare att hålla butik öppen för allmänheten eller att annorstädes idka försäljning till allmänheten å tid, då sådant eljest icke är förenligt med bestämmelserna i lagen, beträffande tillståndsmyndighet stadgas, att tillstånd meddelas för Stockholm av överståthållarämbetet, för övriga städer av

magistrat eller, där sådan ej finnes, av kommunalborgmästare och för landet av länsstyrelse.

Arbetsutredningen angående affärs- och kontorsanställda föreslog på sin tid, att endast länsstyrelserna skulle vara tillståndsmyndigheter enligt 11 §. I propositionen nr 96 till lagtima riksdagen 1939 föreslogs, med hänsyn till länsstyrelsernas arbetsbörda, att polismyndigheterna i orterna skulle vara tillståndsmyndigheter. Med polismyndighet avsågs därvid i Stockholm överståthållarämbetet, i annan stad, där poliskammare finnes, denna, i övriga städer magistrat eller, där sådan ej finnes, kommunalborgmästare samt å landet polischefen i orten (landsfiskalen). Riksdagen antog emellertid de bestämmelser i ämnet, som sedan intogs i lagen.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava i sin utredning, under rubriken »Allmänna bestämmelser», förordat, att frågor om lagens tillämpningsområde skola avgöras av en central myndighet, arbetsrådet, samt att arbetsrådet jämväl skall fungera som tillståndsmyndighet vid prövning av ansökningar enligt 11 § i lagen. Med hänsyn till önskvärdheten av att en och samma myndighet finge handlägga samtliga ärenden enligt butikstängningslagen, hava de sakkunniga tillika föreslagit, att beslut om kommunala avvikelser skola underställas arbetsrådet.

Det har synt mig lämpligt att redan vid nu förevarande paragraf i ett sammanhang behandla nämnda spörsmål om *den centrala myndigheten enligt butikstängningslagen*.

De sakkunniga hava härom anført:

Av de till de sakkunniga inkomna yttrandena framgår, att bestämmelserna om lagens omfattning och räckvidd — särskilt de i 2 § intagna undantagsstadgandena — vållat betydande svårighet och ojämnhet vid den praktiska tillämpningen. Detta synes sammanhånga med den osäkerhet, som på många håll råder angående innebörden av nyssnämnda bestämmelser. Detta torde i sin tur framför allt bero på svårigheten att med nuvarande ordning erhålla en någorlunda fast, för hela landet enhetlig praxis på ifrågavarande område. För närvarande gäller, att den myndighet, som utövar tillsyn över lagens efterlevnad, d. v. s. vederbörande polismyndighet, har att vid förment förseelse mot lagen anställa åtal vid polisdomstol, poliskammare eller allmän underrätt. Utslag i dylika mål torde i regel icke dragas under högre rättsprövning, och det kan därför dröja länge, kanske årtal, innan det föreligger några prejudicerande avgöranden från den högsta instansen.

Enligt de sakkunnigas mening är det av stort allmänt intresse att finna en väg, som möjliggör att dessa spörsmål kunna lösas genom ett enklare förfarande än som för närvarande är fallet, utan att dock rättssäkerheten därigenom äventyras. De sakkunniga hava från dessa utgångspunkter funnit, att frågorna om lagens tillämpningsområde lämpligen borde avgöras i samma ordning som gäller för motsvarande spörsmål enligt arbetstidslagarna, d. v. s. av en central myndighet, i vars beslut deltaga representanter för de intressen, som äro berörda av butikstängningslagens regler. Genom en dylik ordning skulle åtskilliga fördelar vinnas. Näringsidkare, åklagare eller annan, som har intresse av att en fråga om lagens tillämpning löses, kan genom ett enkelt ansökningsförfarande erhålla ett avgörande härutinnan. Då det på grund härav kan förväntas, att den centrala myndigheten får ett rela-

tivt stort antal spörsmål för bedömande, kan inom ganska kort tid utbildas en fast praxis. Genom att representanter för de inom området förefintliga intressegrupperna deltaga i ärendenas avgörande åstadkommes vidare, att den centrala myndigheten tillförsäkras erforderlig sakkunskap.

Då det syntes de sakkunniga särskilt viktigt att representanter för berörda intressen med beslutanderätt deltaga i avgörandena, anse de sakkunniga, att handläggningen av nu ifrågavarande ärenden bör överlämnas åt en myndighet, som är organiserad efter samma grunder som exempelvis arbetsdomstolen, arbetsrådet eller försäkringsrådet. Efter övervägande hava de sakkunniga för sin del funnit det ligga närmast till hands att anförtro dessa uppgifter åt arbetsrådet. Det är två omständigheter, som framför allt tala härför. Arbetsrådet har sålunda redan nu att taga befattning med arbetstidslagen för detaljhandeln, som har nära samband med butikstängningslagen. Bestämmelserna i sistnämnda lag innebära, från arbetstagarnas sida sett, en i lag reglerad förläggning av den i arbetstidslagen för detaljhandeln medgivna arbetstiden. Det möter vidare inga särskilda svårigheter att inom ramen för arbetsrådets nuvarande organisation låta rådet fungera som central myndighet vid handläggningen av ärenden enligt butikstängningslagen; de ledamöter, som representera arbetsgivare respektive arbetare vid behandlingen av ärenden enligt allmänna arbetstidslagen, skulle därvid ersättas av representanter för de intressegrupper, som göra sig gällande inom området för detaljhandeln och därmed i butikstängningslagen jämfäst verkksamhet.

Bestämmelser i nu ifrågavarande ämne skulle enligt de sakkunnigas förslag upptagas i en ny 13 § i lagen.

Beträffande tillståndsmyndigheten enligt 11 § — för medgivanden till öppethållande eller försäljning utom vanlig affärstid — hava de sakkunniga utöver vad nyss anförts framhållit, att det nu gällande systemet med särskilda tillståndsmyndigheter icke fungerat på ett fullt tillfredsställande sätt. Detta sammanhängde enligt de sakkunnigas mening med att antalet tillståndsgivande myndigheter vore så stort, att en ganska betydande ojämnhet vid tillämpningen av lagens regler knappast kunde undvikas. Från skilda håll hade sålunda framhållits, att ansökningar, som avsett väsentligen enahanda förhållanden, bedömts på ett sätt av en tillståndsmyndighet och på ett annat sätt av en annan. Därigenom hade ett visst osäkerhetstillstånd uppkommit. Det hade vidare anförts, att den nu gällande ordningen i många fall medförde alltför stor tidsutdräkt vid behandlingen av hithörande ärenden.

De sakkunniga hava funnit övervägande skäl tala för att handläggningen av nämnda ärenden överlämnades åt en central myndighet. Därigenom skulle framför allt vinnas en önskvärd enhetlighet vid tillämpningen av paragrafen. Inom en ej alltför lång tid efter den nya lagens ikraftträdande torde nämligen en relativt stadgad praxis hava hunnit utbildas. Detta system skulle vidare medföra en lättnad i de nuvarande tillståndsmyndigheternas, särskilt länsstyrelsernas, av andra arbetsuppgifter starkt betungade verksamhet. Såsom central myndighet borde arbetsrådet fungera. Då det vore givet, att arbetsrådet i regel icke kunde fatta beslut i ärende av nu angivet slag utan att hava tillgång till nöjaktig utredning, hava de sakkunniga föreslagit en särskild bestämmelse av innebörd, att till arbetsrådet inkommen ansökning skulle överlämnas till vederbörande polismyndighet i orten, som hade att verkställa ut-

redning i ärendet. Vid arbetsrådets behandling av ärendet kunde det visa sig nödvändigt att företaga ytterligare utredning genom hörande av organisationer på området, genom förnyad polisundersökning, genom infordrande av yttrande från sökanden, genom direkt undersökning från arbetsrådets sida av förhållandena på ort och ställe etc. Sådan utredning kunde uppenbarligen företagas av arbetsrådet, utan att något särskilt stadgande därom behövde införas i lagen.

De sakkunniga hava vidare anfört, att, om ett överflyttande av tillståndsgivningen till arbetsrådet skulle medföra en tillfällig anhopning av ansökningsärenden i samband med den nya lagens ikraftträdande, rådet hade möjlighet att undgå därmed förenade olägenheter genom att bevilja provisoriska tillstånd, som ägde giltighet till dess slutliga beslut fattats.

Vad slutligen angår underställningsmyndighet rörande beslut om kommunala avvikelser (7 § i gällande lag) hava de sakkunniga föreslagit, att arbetsrådet skulle i stället för länsstyrelse, som nu är fallet, fungera såsom sådan. Därigenom skulle enligt de sakkunnigas mening vinnas enhetlighet vid tillämpningen och en välbehörlig avlastning av länsstyrelsernas arbetsbörd.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Till en början må återgivas vad yttrandena innehålla angående spørsmålet om central myndighet för avgörande av frågor om lagens tillämpningsområde. Förslaget härutinnan tillstyrkes i det stora flertalet yttranden, bland annat av *socialstyrelsen*, som anser, att detta förslag motiverats med bärande skäl. Osäkerhet hade rätt i fråga om tillämpningen av särskilt de i lagens 2 § intagna undantagsreglerna och behovet av en enhetlig praxis hade gjort sig gällande på detta område. Det förefölle också vara lämpligt, att frågor om butikstängningslagens tillämpning avgjordes av den myndighet, som vore behörig i fråga om tillämpningen av arbetstidslagen för detaljhandeln. *Arbetsrådet* framhåller beträffande dess funktioner överhuvud enligt förslaget, att en central handläggning av ifrågavarande ärenden skulle medföra betydande fördelar. Ett överflyttande av ifrågavarande ärenden till arbetsrådet innebure å andra sidan, att rådet finge sig ålagt arbetsuppgifter, som åtminstone delvis låge vid sidan av dess nuvarande ämbetsbefattning. En dylik anordning komme vidare att medföra en icke oväsentlig ökning av rådets arbetsbörd och ställa krav på utökning av personalen. Med hänsyn emellertid till de fördelar, som stode att vinna med de sakkunnigas förslag, och då butikstängningslagen i vissa avseenden, särskilt i fråga om tillämpningsområdet, stode i nära samband med arbetstidslagen för detaljhandeln, ansåge arbetsrådet, att övervägande skäl talade för de sakkunnigas förslag. *Magistraten i Askersund* gör den invändningen såvitt anginge arbetsrådets förhållande till domstol, att rådet icke borde få träffa avgörande utan endast avgiva yttrande.

Förslaget — såvitt angår 13 § — avstyrkes av *länsstyrelserna i Södermanlands och Malmöhus* samt *Göteborgs och Bohus län* ävensom av *kommunalförbundsstyrelsen i Kumla*. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anför:

Om vid tillämpningen av 1939 års butikstängningslag några ojämnheter av betydelse förekommit, torde dessa närmast hava berott på den jämförelsevis korta tid lagen varit gällande. Ett alltför strängt fasthållande vid kravet på enhetlighet kan även innebära, att befogade lokala önskemål åsidosättas. Möjligheten att anföra besvär synes utgöra tillräcklig garanti mot befarade ojämnheter i lagtillämpningen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller, att, då länsstyrelsen icke kunde tillstyrka överflyttning till arbetsrådet av ärenden enligt 7 och 11 §§, länsstyrelsen icke heller kunde biträda förslaget, att arbetsrådet skulle tilldelas vissa uppgifter i avseende å tillämpningen av butikstängningslagen.

Härefter redogöres för innehållet i yttrandena såvitt angår arbetsrådet såsom tillståndsmyndighet för medgivande till öppethållande eller försäljning utom vanlig affärstid m. m. Härutinnan äro meningarna mycket delade. De sakkunnigas förslag tillstyrkes eller lämnas utan erinran av bland andra *överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Örebro och Västerbottens län, arbetsrådet, kommerskollegium, sex handelskamrar, Daco, Sveriges köpmannaförbund, kooperativa förbundet och tobakshandlarnas riksförbund. Länsstyrelsen i Örebro län* yrkar emellertid tillägg av en föreskrift, att länsstyrelsens yttrande skulle inhämtas, då anledning förefunnes att ordnings- eller säkerhetssynpunkt kunde bliva avgörande för ärendets prövning, och bifall till ansökan borde ej kunna lämnas av arbetsrådet mot länsstyrelsens avstyrkande. Att länsstyrelsens yttrande skall inhämtas föreslås även av *länsstyrelsen i Kronobergs län.*

Svenska stadsförbundet förklarar sig hysa stark tvekan om lämpligheten av centralisering av butikstängningsärendenas prövning.

I avstyrkande riktning uttala sig *länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Gotlands, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län, socialstyrelsen, tre handelskamrar, kioskägarnas riksförbund, Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund* samt åtskilliga *kommunala myndigheter*. I de avstyrkande yttrandena har anförts följande olika skäl emot de sakkunnigas förslag:

Det vore helt naturligt, att under den första tiden av tillämpningen av en ny lag, i vilken vissa föreskrifter icke vore fullt exakta, önskvärd konsekvens de olika tillståndsmyndigheterna emellan icke föreläge. Det kunde emellertid ifrågasättas, huruvida olägenheterna verkligen varit så stora med hänsyn till att samma praxis dock tillämpats inom varje stad och inom varje läns landsbygd. Förekommande divergenser kunde för övrigt äga sin naturliga förklaring, då varje fall måste bedömas med hänsyn till bland annat hälsovårds-, ordnings-, säkerhets- eller liknande lokalbetonade synpunkter. I fortsättningen kunde i varje händelse icke någon mera betydande olägenhet på grund av att tillståndsmyndigheterna vore många väntas framträda. En fast praxis komme nämligen att utbilda sig tämligen snart, grundad främst på prejudicerande utslag från Kungl. Maj:t. Möjligheten att anföra besvär syntes för övrigt utgöra tillräcklig garanti mot befarade ojämnheter i lagtillämpningen.

En överflyttning av tillståndsgivningen till central myndighet skulle icke föranleda någon snabbare handläggning av förekommande ärenden utan snarare tvärtom. Dröjsmålet för närvarande med ärendenas handläggning vore i de flesta fall beroende på det föreskrivna remissförfarandet. Viss möjlighet till förenkling därav hade emellertid föreslagits av de sakkunniga. Det torde icke kunna undvikas, att ärendenas behandling inom arbetsrådet toge längre tid i anspråk än behandlingen hos de nuvarande tillståndsmyndigheterna. Enbart sändandet av ansökningar och rapporter fram och tillbaka till Stockholm komme att kräva åtskillig tid, som nu icke ifrågakomme. Skulle arbetsrådet göra undersökning på ort och ställe skulle åtgå ännu mera tid. Det komme att bliva en massanhopning av ärenden hos arbetsrådet. Nuvarande tillståndsmyndigheter kunde lättare än rådet genom telefonsamtal med polis- och kommunalmyndigheter inhämta kompletterande upplysningar; själva hade de dessutom tillgång till handels- och näringsregistren.

Det vore av särskilt stor vikt, att den myndighet, som hade avgörandet i sin hand, kunde på grund av kännedom om ortsförhållandena bilda sig ett självständigt omdöme i förekommande frågor. Om den prövande myndigheten vore hänvisad att bygga på de kommunala myndigheternas och polismyndigheternas inställning, föreläge risk för att denna bleve avgörande, med påföljd att den enhetlighet, som åsyftats, bleve mera av formell än av reell art. Det vore emellertid av stor betydelse, att de lokala synpunkterna vunne beaktande. Särskilt kioskhandeln och annan försäljning utomhus måste bedömas jämväl ur trafik- och ordningssynpunkt i varje särskilt fall.

Hithörande ärenden vore ofta av obetydlig art, t. ex. ansökning av korvhandlare om försäljningstillstånd eller ansökning om utsträckt försäljningstid vid tillställning eller idrottstävling viss angiven dag; det förefölle onödigt, att en central myndighet i huvudstaden skulle behöva taga befattning med desamma.

Allmänhetens möjlighet att personligen inför tillståndsmyndigheten muntligen framföra sina synpunkter och bekymmer i samband med ansökningsärenden — vilket då och då förekomme — skulle praktiskt taget omöjliggöras.

Att sökanden icke skulle hava rätt att överklaga tillståndsmyndighetens beslut innebure en princip, som hittills varit i stort sett främmande för svensk statsförvaltning.

En centralisering skulle föranleda ganska betydande kostnader, bland annat på grund av erforderlig väsentlig utökning av arbetsrådets personal.

Intresse motsättningarna inom arbetsrådet vid behandling av hithörande ärenden måste bliva mycket stora.

Att länsstyrelsernas arbetsböroda lindrades kunde visserligen vara av behovet påkallat, men det borde lämpligare ske på andra vägar.

Ändring av tillståndsmyndighet enligt 11 § stode slutligen icke i något nödvändigt sammanhang med den föreslagna bestämmelsen om arbetsrådet såsom avgörande instans i fråga om lagens tillämpningsområde.

I detta sammanhang må nämnas, att *länsstyrelserna i Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus* samt *Kopparbergs län* föreslagit, att prövningen av ärenden enligt 11 § även för städernas vidkommande borde överflyttas till länsstyrelserna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser, att det, för att säkerställa en allsidig belysning av ärendena, i lagen kunde föreskrivas, att de olika parternas organisationer skulle höras, innan beslut fattades. En snabb behandling kunde underlättas genom föreskrift, att ansökan skulle in-

givas till landsfiskal, magistrat eller kommunalborgmästare, som hade att efter utredning överlämna ansökningen till länsstyrelsen med rapport över utredningen och eget yttrande.

Kooperativa förbundet anser, att, om arbetsrådet bleve tillståndsmyndighet, prövning av tillstånd till tillfällig försäljning av varor, t. ex. vid idrotts-tävlingar, basarer etc., dock borde kunna överlämnas åt polismyndigheten i orten.

Såvitt angår frågan om arbetsrådet såsom underställningsmyndighet rörande beslut om kommunala avvikelser tillstyrkes de sakkunnigas förslag av bland andra *överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Västmanlands och Västerbottens län, kommerskollegium, arbetsrådet, Sveriges köpmannaförbund, flera lokala köpmannaförbund, åtskilliga handelskamrar samt Daco.*

Länsstyrelsen i Gävleborgs län framhåller, att, därest arbetsrådet skulle bli tillståndsmyndighet enligt 11 §, rådet också borde bli underställningsmyndighet enligt 7 §.

Förslaget avstyrkes av bland andra *länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Jönköpings, Gotlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län, socialstyrelsen och tre handelskamrar.* Härvid åberopas åtskilliga av de skäl, som anförts mot förslaget att överflytta tillståndsgivning enligt 11 § till arbetsrådet. *Länsstyrelsen i Stockholms län* framhåller vidare, att hithörande ärenden vore tämligen fåtaliga, varför enhetlighetssynpunkten icke torde hava så stor betydelse. Det förefölle också mindre lämpligt att förlägga beslutanderätten i underställningsärendena till annan myndighet än den som hade att i besvärsväg pröva de kommunala beslut, vilka underställningsförfarandet gällde. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* fäster uppmärksamheten på att kommunala avvikelser i viss utsträckning förekomma i de s. k. torghandelsstadgorna. Dessa innehölle i allmänhet bestämmelser, som fastställdes av länsstyrelserna jämlikt ordningsstadgan för rikets städer. Understundom innehölle de bestämmelser, som innebure förläggning av torghandelstiden å annan tid än den vanliga affärstiden. Enligt de sakkunnigas förslag skulle en torghandelsstadga, som innehölle sådana bestämmelser, behöva fastställas, förutom av länsstyrelsen, jämväl av arbetsrådet.

**Departements-
chefen.**

Av utredningen i ärendet framgår, att nu gällande ordning för avgörandet av spörsmål, som hava avseende å lagens omfattning och räckvidd, icke kan anses tillfredsställande. Lösningen av sådana spörsmål måste nämligen nu sökas domstolsvägen. Det skulle otvivelaktigt vara förenat med avsevärda fördelar, om berörda frågor kunde, såsom de sakkunniga föreslagit, avgöras av arbetsrådet. Då arbetsrådet enligt gällande bestämmelser har att taga befattning med motsvarande spörsmål på arbetstidslagens för detaljhandeln område, skulle rådet, om de sakkunnigas förslag genomfördes, icke

ställas inför någon för detsamma främmande uppgift. Sakkunnigförslaget tillstyrkes i det stora flertalet yttranden och jag ansluter mig till detsamma. Bestämmelser i ämnet, vilka av de sakkunniga upptagits bland allmänna bestämmelser i en ny 13 §, synas dock böra hava sin plats i den avdelning av butikstängningslagen, som handlar om lagens tillämpningsområde m. m. Jag föreslår därför, att nu ifrågavarande bestämmelser intagas såsom 3 § i lagen, avfattad i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. Till frågan om arbetsrådets sammansättning vid behandling av spörsmål, som tillhöra butikstängningslagens tillämpningsområde, återkommer jag i det följande.

De sakkunniga hava vidare, sedan arbetsrådet sålunda i ett hänseende införts såsom myndighet i butikstängningslagen, föreslagit, att åt arbetsrådet jämväl skulle anförtros att vara underställningsmyndighet i fråga om beslut rörande kommunala avvikelser samt tillståndsmyndighet för medgivanden till öppethållande eller försäljning utom vanlig affärstid. Huvudskälet för detta förslag har för de sakkunniga varit, att — på grund av underställnings- och tillståndsmyndigheternas stora antal — viss ojämnhet vid tillämpningen av lagens regler förekommit. Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen hava i fråga om dessa spörsmål meningarna i remissyttrandena varit delade. Efter övervägande av vad från ömse sidor anförts har jag för egen del icke blivit övertygad om att det skulle vara fördelaktigt med en överflyttning till arbetsrådet av befogenheterna såsom ensam underställnings- och tillståndsmyndighet i butikstängningslagen. Det må anmärkas, att en sådan överflyttning ingalunda kan anses stå i något nödvändigt sammanhang med att, på sätt nyss anförts, i lagen upptagas bestämmelser om arbetsrådet såsom den myndighet, vilken har att avgöra frågor rörande lagens tillämpningsområde. Av redogörelsen för innehållet i remissyttrandena framgå klart de skäl, som tala emot att arbetsrådet upptages såsom underställnings- och tillståndsmyndighet. Jag vill hänvisa till den gjorda sammanfattningen av dessa skäl och därvid, med hänsyn till tidsläget, särskilt påpeka, att ett realiserande av de sakkunnigas förslag otvivelaktigt skulle förorsaka avsevärt ökade kostnader för det allmänna. Med avstyrkande av sakkunnigförslaget föreslår jag därför, att länsstyrelserna fortfarande skola vara underställningsmyndigheter beträffande beslut om kommunala avvikelser. Även beträffande tillståndsgivningen enligt 11 § tillstyrker jag, att nu gällande bestämmelser bibehållas i huvudsak oförändrade. Till vissa modifikationerna beträffande tillståndsmyndigheterna enligt 11 § återkommer jag emellertid vid behandlingen av nämnda paragraf.

4 §.

Denna paragraf motsvarar 3 § i såväl gällande lag som sakkunnigförslaget.

Gällande bestämmelser.

I 3 § första stycket föreskrives, att butik å söckendag får hållas öppen för allmänheten från kl. 8 till kl. 19. Under tiden från och med den 10 till och med den 23 december får dock tiden för öppethållandet utsträckas till kl. 20.

Enligt andra stycket i 3 § får butik ej hållas öppen för allmänheten efter kl. 16 å påskafton, pingstafton, midsommarafton, julafton och nyårsafton.

De sakkunnigas utredning.

Öppningstiden.

De sakkunniga hava omnämnt, att de tre kvinnoorganisationer, som avgivit yttranden till de sakkunniga, ansett det vara ett önskemål, att mjölkaffärerna kunde öppna tidigare än kl. 8, detta med hänsyn till vikten av att husmödrarna erhöle möjlighet att inköpa mjölk till barnen, innan dessa begåve sig till skolan. Gällande lag medgäve visserligen möjlighet (i 5 §) att efter kommunalt beslut hålla här avsedda butiker öppna mellan kl. 7 och kl. 8. De sakkunniga hade likväl med hänsyn till det stora allmänna intresse, som här gjorde sig gällande, ansett sig böra föreslå, att i förevarande paragraf såsom ett andra stycke skulle införas en bestämmelse, att butik, där handel idkades huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin eller konditorivaror, å söckendag finge hållas öppen jämväl mellan kl. 7.30 och kl. 8.

Det vore enligt de sakkunnigas mening klart, att, om inom viss ort något behov av dylik tidigare öppningstid icke skulle vara för handen eller behov därav skulle göra sig gällande endast under viss tid på året, möjlighet föreläge att genom kommunalt beslut förlägga öppningstiden till annan tid, exempelvis kl. 8.

Stängningstiden.

De sakkunniga hava upplyst, att i yttranden till de sakkunniga det önskemålet framställdes, att den allmänna stängningstiden för affärer skulle fastställas till kl. 18. Utvecklingen under de senare åren syntes även allt mera hava gått i riktning mot en allmän 18-stängning, huvudsakligen åstadkommen på frivillighetens väg genom lokala överenskommelser mellan affärsmännen. Belysande för utvecklingen på området vore en jämförelse mellan den av affärerna år 1936 i allmänhet tillämpade stängningstiden och den, som för närvarande vanligen tillämpades. Arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda hade år 1936 företagit en undersökning hos de till Sveriges köpmannaförbund anslutna köpmannaföreningarna, vilken undersökning utvisat, att för handelsbodas i allmänhet något över $\frac{3}{4}$ av föreningarna angivit den vanliga stängningstiden till kl. 18 och något över $\frac{1}{5}$ till kl. 19. Kommittén hade upplyst, att under år 1937 en förskjutning i riktning mot genomförande av stängning kl. 18 visat sig, samt understrukit det önskvärda i en utveckling i denna riktning.

De sakkunniga hava genom medverkan av Sveriges köpmannaförbund inhämtat uppgifter om affärstiderna inom detaljhandeln och närstående verksamhetsgrenar från 321 till förbundet anslutna köpmannaföreningar. Resultatet av undersökningen har sammanställts i följande tabell:

Butikernas stängningstid enligt uppgift från 321 köpmannaföreningar.

	Måndag—torsdag			Fredag			Lördag		
	före kl. 18	kl. 18	efter kl. 18	före kl. 18	kl. 18	efter kl. 18	före kl. 17	kl. 17	efter kl. 17
Handelsbodas i allmänhet..	28	217	2	28	208	11	13	137	97
Diverseaffärer.....	17	107	4	17	99	12	8	69	51
Speceriaffärer.....	29	140	—	29	130	10	11	101	57
Charkuteriaffärer.....	30	141	—	30	133	8	17	101	53
Mjölkbodas.....	64	123	8	64	119	12	35	87	73
Bageriaffärer.....	11	98	50	11	88	60	7	44	108
Konfektyraffärer.....	3	35	50	3	31	54	1	15	72
Fruktaffärer.....	8	64	30	8	57	37	4	36	62
Blomsteraffärer.....	13	128	2	13	119	11	5	64	74
Manufakturaffärer.....	20	152	2	20	144	10	7	92	75
Järnaffärer.....	27	141	—	27	137	4	17	91	60
Tobaksaffärer.....	6	57	90	6	49	98	—	18	135
Herr- och damfriseringar..	1	81	90	1	61	110	2	10	160
Fotografateljéer.....	10	87	18	10	84	21	3	25	87

Siffrorna avse det antal köpmannaföreningar, som uppgivit i tabellen upptagen stängningstid som den vanliga inom vederbörande köpmannaförenings område.

Vidare hava de sakkunniga från länsstyrelserna införskaffat uppgifter om de kommunala beslut angående avvikelser, som bestämts med stöd av gällande butikstängningslag eller som fastställts enligt 1919 års butikstängningslag och ännu vore gällande. Av denna utredning framginge, att beslut om 18-stängning fattats i 194 kommuner. Enligt uppgift av arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda gällde år 1936 kommunala beslut om inskränkning av affärstiden till kl. 18 i 46 kommuner. — De angivna siffrorna gäve visserligen vid handen, att det endast vore ett jämförelsevis ringa antal kommuner, som fattat beslut om 18-stängning, men visade i varje fall, att tendensen otvetydigt ginge i riktning mot sådan tidigare stängning. Det kunde även framhållas, att det vore i de större kommunerna, som en sådan begränsning av affärstiden införts.

De sakkunniga hava härefter anfört:

De sakkunniga hava för sin del funnit övervägande skäl tala för att nu införa som allmän regel, att den vanliga affärstiden å söckendagar skall sluta kl. 18. Denna regel innebär närmast ett lagfästade av den redan tillämpade stängningstiden. Genom en allmän 18-stängning tillgodoses vidare de butiksanställdas enligt de sakkunnigas uppfattning berättigade krav på att få arbetsdagen avslutad i någorlunda god tid. Även för butiksinnhavarna själva torde en bestämmelse om allmän 18-stängning i många fall vara av värde.

Den år 1939 införda arbetstidslagen för detaljhandeln gör det ur affärsmännens synpunkt önskvärt, att den vanliga affärstiden förkortas så att den bringas i så nära överensstämmelse som möjligt med den enligt arbetstidslagen medgivna ordinarie arbetstiden. Detta önskemål får än större betydelse, om de sakkunnigas förslag, att arbetstidslagen skall göras tillämplig även på de företag, som sysselsätta endast en arbetstagare, vinner bifall.

De sakkunniga hava förklarat, att de vore medvetna om att införande av 18-stängning kunde medföra vissa olägenheter för den köpande allmänheten.

Olägenheterna med nämnda stängningstid syntes emellertid i stort sett icke gälla butikshandeln i allmänhet utan företrädesvis handeln med vissa speciella varor, såsom tobak, frukt, konfektyrer, bageri- och konditorivaror samt liknande varor. I de fall, då genom kommunala beslut bestämts eller frivilligt mellan affärsmännen överenskommits om allmän 18-stängning, hade i regel åt tobaksaffärerna medgivits rätt att hålla öppet till kl. 19. Med hänsyn därtill föresloge de sakkunniga i ett tredje stycke i 3 §, att butik, där handel idkades huvudsakligen med tobaksvaror, konfektyrer och periodiska skrifter, å söckendag skulle få hållas öppen till kl. 19. Anledningen till att de sakkunniga upptagit konfektyrer bland de tillåtna varorna vore den, att man med de egentliga tobaksaffärerna velat likställa sådana kiosker och andra försäljningsställen, som saluförde tobak och följde den vanliga affärstiden; tobaksvaror och konfektyrer torde här utgöra den huvudsakliga varusorteringen.

I detta sammanhang hava de sakkunniga omnämnt, att bestämmelserna i 11 § av gällande lag om särskilt tillstånd till utsträckt affärstid för försäljning av vissa i paragrafen särskilt angivna varor enligt de sakkunnigas förslag skulle bibehållas i stort sett oförändrade.

Det kunde invändas, att den av de sakkunniga föreslagna allmänna 18-stängningen i vissa fall kunde medföra svårigheter för allmänheten även vid inköp av livsmedel. På vissa orter, där stängning kl. 18 införts genom kommunalt beslut eller efter frivillig överenskommelse mellan affärsmännen, förekomme sålunda, att undantag gjorts för livsmedelsbutikerna, som fått hålla öppet till kl. 19 antingen varje söckendag eller en viss dag i veckan, i regel fredagen. Skulle inom viss kommun förefinnas oundgängligt behov av sådant öppethållande, syntes detta lämpligen kunna tillgodoses genom ett kommunalt beslut om annan förläggning av affärstiden än den vanliga. De sakkunniga vore därför av den uppfattningen, att något behov av att i lagen införa en bestämmelse, att livsmedelsbutikerna skulle få hållas öppna till kl. 19, knappast förelåge.

Det nuvarande andra stycket i 3 § har i de sakkunnigas förslag oförändrat upptagits såsom fjärde stycket.

I *det särskilda yttrandet av herr Wingård* har anförts:

Tillkomsten av såväl den första butikstängningslagen 1909 som lagen av 1919 förestavades i främsta rummet av sociala hänsyn. Man avsåg framför allt att åstadkomma en reglering av den i många fall orimligt långa arbetstid, som då i vidsträckt omfattning tillämpades för de handelsanställda. I och med tillkomsten av arbetstidslagen inom detaljhandeln år 1939 kom emellertid de anställdas arbetstid att regleras efter principen om 48-timmars arbetsvecka. Därmed hade i stort sett en av de viktigaste av de ursprungliga förutsättningarna för butikstängningslagen avlägsnats, men av vissa andra skäl — hänsyn till butiks innehavarna själva och synpunkter beträffande allmän ordning, reglering av trafik etc. — ansågs alltjämt motiverat, att lagen fanns kvar, och den fastställdes därför i sitt nuvarande skick av 1939 års riksdag.

Utgångsläget för 1939 års butikstängningslag var sålunda ett helt annat än vad tidigare varit fallet. Med hänsyn till att de anställdas arbetstid blivit reglerad genom arbetstidslagen kunde redan då ifrågasättas, huruvida icke den nya butikstängningslagen bort innehålla bestämmelser, som i fråga om butiks-

tiden vore *friare* än dem, vilka tidigare varit gällande. Från att i realiteten ha varit en arbetstidsregleringslag borde icke butikstängningslagen få karaktären av en lag för reglering av försäljningstiden för vissa speciella distributionsformer i förhållande till andra företagsformer samt ej heller avse att ge anvisningar om, vilka varor av det ena eller andra slaget, som borde få tillhandahållas inom de olika företagen. I den mån så skedde komme nämligen lagen påtagligen att ganska djupt ingripa i konkurrensförhållandena inom detaljhandeln, varvid det ej kunde undgås, att en företagsform eller en bransch bleve, låt vara oavsiktligt, gynnad eller tillbakasatt i förhållande till andra företagsformer eller branscher.

Vad särskilt angår önskemålet om att undgå en ytterligare åtstramning av butikstiden, sedan arbetstiden inom butiksarbetet blivit reglerad, framfördes vissa synpunkter i det yttrande, som kooperativa förbundets styrelse år 1938 avgav över det då föreliggande lagförslaget. Därvid framhölls speciellt att en större frihet beträffande butikstiden är av särskild betydelse för husmödrarna, vilka i allt större utsträckning fått sitt arbete förlagt utanför hemmet och därför många gånger ha svårigheter att ordna hemmets varuinköp på ett tillfredsställande sätt. De synpunkter, som 1938 framfördes från konsumentkooperativt håll, äga ännu större aktualitet när det gäller att utforma den nya butikstängningslagen. Sedan 1938 har nämligen alldeles säkert antalet husmödrar och självförsörjande kvinnor, vilka ha sitt arbete förlagt bortan från hemmet, avsevärt ökats. Att under sådana förhållanden stadga en rambestämmelse, vilken ytterligare inskränker tiden för butikernas öppethållande, kan ej annat än förefalla betänkligt, även om denna generella inskränkning i någon mån kan anses vara kompenserad genom det tillägg, som gjorts i 3 §, andra stycket, med avseende på öppningstiden för mjölk- och brödbutikerna.

Härtill komma dock även en del andra omständigheter, som ytterligare bidraga till att öka tveksamheten om huruvida det kan anses vara önskvärt och av behovet påkallat att nu företaga en allmän lagändring i fråga om butikernas stängningstid.

Som det mest bärande motivet för att i lagen nu införa en allmän regel om butikstängning kl. 18 å söckendagar har av de sakkunniga anförts, att 18-stängningen är så allmänt genomförd på frivillighetens väg, att bestämmelsen närmast avser ett lagfästande av den nu tillämpade stängningstiden. Det förhållandet, att 18-stängningen är vanligt förekommande, synes likväl i och för sig ej böra utgöra ett tillräckligt skäl för en motsvarande lagstiftning, vilken ju medför, att varje avsteg från allmän regel innebär ett lagbrott och därigenom en kriminell handling. Det förefaller snarare väl motiverat att *icke* tillgripa en mera restriktiv lagstiftning än förut på en punkt, där något behov av skärpning, enligt vad de sakkunnigas majoritet själva synas anse ådagalagt, icke i egentlig mening förefinnes.

Ur den konsumerande allmänhetens synpunkt skulle även i andra avseenden generella bestämmelser om 18-stängning medföra så många olägenheter, att det icke heller av sakkunnigas majoritet ansetts möjligt att föreslå ett oinskränkt lagfästande härav. Av det skälet föreslås därför, att sådan butik, där handel idkas huvudsakligen med tobaksvaror, konfektyrer och periodiska skrifter, får hållas öppen till kl. 19.

Mot önskemålet att tobaks-, tidnings- och konfektyraffärerna skulle få hållas öppna till kl. 19 har jag icke haft något att invända. Att likväl i lagstiftningen ställa dessa butiker i en särställning gentemot all annan butikshandel, förefaller mig i hög grad betänkligt, detta så mycket mera som de erfarenheter, man synes ha av tidigare undantagslagstiftning på detta område, knappast varit ägnade att uppmuntra till fortsatta försök i samma riktning. I detta samband ber jag att få hänvisa till vad arbetstidsutredningen angående affärs- och

kontorsanställda härom anfört i sitt år 1937 avgivna betänkande, där särskilt åberopas klagomålen från övriga branscher, om hurusom tobaks- och tidningshandeln, vilken enligt 1909 års lag intog en särställning, ansågs utnyttja denna för att utvidga sitt varusortiment och sålunda begagna den utsträckta tiden för att i ökad grad sälja andra varor i ett särskilt gynnat konkurrensläge. Det förefaller rätt sannolikt, att om en dylik undantagsbestämmelse nu återinfördes — såsom föreslås i 3 § tredje stycket — detta mycket snart skulle föranleda bestämda krav på en noggrann sortimentsuppdragning för tobaks- och tidningsaffärerna, förenade med vittgående meningsskiljaktigheter om den närmare beskaffenheten av denna sortimentsuppdragning och hithörande omfattande svårigheter vid lagbestämmelsens tillämpning.

Det har visserligen uppgivits, att några större svårigheter hittills icke förekommit i sådana fall, där man genom kommunala bestämmelser om stängning kl. 18 gjort undantag för tobakshandeln. Det är därvid dock att märka, att det i de flesta fall torde ha rört sig om städer eller större samhällen, där i allmänhet en större specialisering av sortimenten inom de olika branscherna redan nu är genomförd och där särskilt tobaks- och tidningshandeln har mera utpräglad karaktär av specialhandel än vad fallet är på landsbygden — ehuru i städerna denna karaktär endast mycket sällan är undantagslöst genomförd. Detta framgår särskilt av den specialutredning, som utfördes i samband med 1938 års tobakshandelsutredning och som visade, att av samtliga undersökta 1,909 tobaksaffärer över hela landet 226 hade en omsättning, som till mindre än 50 procent utgjordes av tobaksvaror och tobaksutensilier; i 210 affärer svarade tobaken med tillbehör för 50—60 procent, i 397 för 60—70 procent, i 625 för 70—80 procent och i 84 affärer för mer än 90 procent av omsättningen. Den berörda specialutredningen påvisade, att tobaksaffärernas specialhandelskaraktär var mest utpräglad i Stockholm — där dock i alla fall 8,3 procent av omsättningen utgjordes av andra varor än tobaksvaror, tobaksutensilier, tidningar och tidskrifter — medan redan Göteborg och Malmö visade en betydligt mindre utpräglad specialhandelskaraktär för tobaksaffärerna och den typ av tobaks- och tidningsaffär, där avsevärd vikt lägges vid försäljningen av alla-handa övriga varor, betecknades som mycket vanlig bland landsbygdens tobaksaffärer.

En specificering av vilka varor, som skulle få föras av de genom undantagsbestämmelsen med senare stängningstid gynnade affärerna, torde därför i likhet med vad som tidigare skett för kioskernas vidkommande bli en tämligen omedelbar följd av undantagsbestämmelsen. Därmed hade genom butikstängningslagen ytterligare ett steg tagits för att åstadkomma den indelning av handeln i olika branschgrupper, som ursprungligen icke avsetts i denna lag och som heller icke ur näringsfrihetens synpunkt kan anses önskvärd. Det torde också kunna starkt ifrågasättas, huruvida en sådan specificering — vilken säkerligen av övriga handelsbranscher skulle påkrävas så snäv som möjligt — i längden skulle kunna medföra något särskilt gagn för tobaksaffärerna själva, inom vilka, såsom redan påpekats, utvecklingen synes gå mot en vidgad varusortering (detta även om tobaksvaruförsäljningens andel i totalomsättningen år 1938, enligt vad den nämnda specialundersökningen visade, var något högre än under det andra jämförelseåret, lågkonjunkturåret 1933) och vilka sålunda för en ekonomisk drift äro beroende av att deras varuutval icke onormalt beskäres.

Med utgångspunkt från den allmänna principiella inställningen, att detaljhandeln liksom handeln i allmänhet bör ges största möjliga frihet att under konkurrens mellan olika företagsformer utveckla sig, anser jag det därför önskvärdt, att 3 § i nu gällande butikstängningslag bibehålles oförändrad i förslaget till ny butikstängningslag med tillägg av andra stycket i sakkunnigas

förslag, vilket innehåller bestämmelse om att butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin eller bageri- och konditorivaror, söckendag må hållas öppen för allmänheten jämväl mellan kl. 7.30 och kl. 8.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Det föreslagna undantaget från den allmänna öppningstiden — kl. 8 — för butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin eller konditorivaror tillstyrkes i det stora flertalet yttranden.

Sveriges köpmannaförbund vill icke motsätta sig förslaget om att nyssnämnda affärer skola få öppna kl. 7.30 men anför:

Endast i ett fåtal fall hava kommunerna begagnat sig av den rätt de nu hava att medgiva öppethållande av mjölkbutiker mellan kl. 7 och kl. 8. Detta tydde på att behov av tidigare öppethållande i allmänhet icke varit för handen. Då från ett flertal kvinnoorganisationer framställningar inkommit om att lagen måtte medgiva mjölkbutiker att öppna kl. 7.30, ville förbundet ej motsätta sig en bestämmelse härom. Därest en kommun skulle finna, att inom dess område något behov av tidigare öppethållande av mjölkbutik ej skulle föreligga, har den enligt 5 § möjlighet besluta, att mjölkbutiker skola öppna först kl. 8. Förbundet förutsätter, att åtskilliga kommuner komma att begagna sig av denna möjlighet.

Uttalanden till förmån för tidigare öppningstid — kl. 7 — göras i yttranden av *socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Jönköpings och Malmöhus län, kanslipolisintendenten i Stockholm, Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare* samt *högerens centrala kvinnoråd*. *Överståthållarämbetet* påpekar, att många husmödrar, som hava arbetsanställning, måste lämna sina hem redan före kl. 7.30 för att hinna till arbetet i tid. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* framhåller emellertid, att frågans betydelse kanske icke vore så stor med hänsyn till att barnens skolgång vore förlagd till den kallare delen av året, då mjölken utan större olägenhet kunde inköpas föregående dags afton.

Allmän föreskrift om stängning kl. 18 tillstyrkes eller lämnas utan erinran av bland andra *överståthållarämbetet* och det stora flertalet *länsstyrelser, kommerskollegium* och flertalet *handelskamrar, Sveriges köpmannaförbund, handelns arbetsgivareorganisation, tobakshandlarnas riksförbund, svenska företagares riksförbund, svenska stadsförbundet* och åtskilliga *kommunala myndigheter* samt *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*. I allmänhet framhålles, att affärerna redan nu i allmänhet stänga kl. 18. Från åtskilliga håll vitsordas visserligen, att en sådan stängningstid kan medföra olägenheter särskilt för landsbygdens befolkning; dessa olägenheter vore dock icke av den storleksordning, att de borde få förhindra lagändring. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* betonar i detta sammanhang, att, därest svårigheterna å vissa platser likväl skulle visa sig alltför stora, möjlighet funnes för vederbörande kommun att enligt 5 § påkalla annan förläggning av affärstiden. *Svenska landskommunernas förbund* framhåller, att det bland annat genom landsbygdens avfolkning och brist på kvinnlig arbetskraft i hushållen icke alltid vore lätt att före kl. 18 bereda sig tillfälle till resa i och för uppköp i den icke sällan på långt avstånd från hemmet belägna handelsboden. Med

hänsyn till de olägenheter, som föranleddes därav, vore det av synnerlig vikt, att bestämmelserna om kommunala avvikelser icke gäves en alltför snäv tillämpning. *Kommerskollegium* erinrar därom, att kollegium vid tillkomsten av nu gällande lag motsatte sig obligatorisk 18-stängning. Efter den utredning, som numera förebegrats angående utbredningen av den frivilliga 18-stängningen, samt med hänsyn till de möjligheter förslaget innehölle till kommunala beslut om avvikelser, där behov kunde anses föreligga, funne sig kollegium numera kunna godtaga principen om 18-stängning. *Svenska stadsförbundet* motsätter sig ej förslaget, då 18-stängning i praktiken redan blivit genomförd i stor utsträckning, men understryker starkt behovet av en generell bestämmelse om längre affärstid på fredagarna. *Svenska företagens riksförbund* framhåller, att mot en allmän stängning redan kl. 18 på fredagar, som vore avlöningsdagar för de veckoavlönade, talade erfarenheten från de flesta branscher, som hade sin verksamhet i städer och industricentra. En timmes utsträckt försäljningstid på fredagar vore därför ett allmänt önskemål.

Högerns centrala kvinnoråd är tveksamt om lämpligheten av att redan nu införa 18-stängning.

Förslaget om 18-stängning avstyrkes och stängning kl. 19 tillstyrkes av *socialstyrelsen*, *länsstyrelserna i Södermanlands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands och Norrbottens län*, *kooperativa förbundet*, *tre handelskamrar*, *kanslipolisintendenten i Stockholm* och några *kommunalmyndigheter*.

Socialstyrelsen anför bland annat följande:

Om en laglig arbetstidsreglering för detaljhandeln genomföres utan att något undantag göres för de minsta företagen, torde det i det hela vara befogat att medgiva en större frihet i fråga om tiden för affärernas öppethållande. Medgivandet av den senare stängningstiden, kl. 19, borde då utan vidare kunna godtagas. Arbetarskyddssynpunkten har nämligen blivit behörigen tillgodosedd, och den särskilda hänsyn till konkurrensförhållandena, som skulle ha kunnat påkalla en bestämmelse om en tidigare allmän stängningstid, bortfaller likaledes, om arbetstidslagen för detaljhandeln icke gör undantag för småföretag. Det vill förefalla som om butikstängningslagens nuvarande medgivande av en senare stängningstid härmed snarast skulle komma att bli bättre motiverat än hittills, ehuru de sakkunniga synas ha velat göra en motsatt mening gällande. Med hänsyn till den handlande allmänhetens önskemål är utan tvivel medgivandet av en senare stängningstid att föredraga, låt vara att det i viss utsträckning också har kunnat visa sig lämpligt att stänga butiker redan kl. 18. Synpunkten att en senare stängningstid kan ha stor betydelse med hänsyn till det stora och växande antalet utanför hemmet arbetande husmodrar och självförsörjande kvinnor med eget hushåll, som kunna ha svårt att anpassa sina varuinköp efter en tidigare butikstängning, synes även vara väl värd att beaktas. Att de sakkunniga funnit det vara nödvändigt att föreslå en undantagsbestämmelse för den handel, som huvudsakligen avser tobaksvaror jämte tidningar m. m., måste betecknas som ytterligare en ogynnsam konsekvens av förslaget om 18-stängning för butiker i allmänhet.

Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare framhåller, att anslutningen till frivilliga överenskommelser om 18-stängning vore långt ifrån total. *Handelskammaren* funne det principiellt oriktigt, att lagstiftningen skulle

skynda utvecklingen i förväg med inskränkande bestämmelser på detta område. Allmänhetens intressen främjades icke härigenom, och den ambitiöse företagaren hindrades i sina strävanden att tillgodose kunderna. Med särskild styrka gjorde dessa argument sig gällande beträffande livsmedelshandeln. Det sammanhängde med näringsfriheten, att den regel, som hade den vidare innebörden, borde vara den grundläggande. Då de sakkunniga hänvisade till möjligheten av en utsträckning av tiden genom kommunalt beslut toges icke hänsyn till de praktiska svårigheterna att vinna ett resultat på denna väg.

Länsstyrelsen i Västmanlands län framhäver särskilt svårigheterna med 18-stängning såvitt angår livsmedelshandeln. I detta sammanhang må nämnas, att *länsstyrelsen i Jämtlands län*, som icke gör erinran mot 18-stängning, dock ifrågasätter, om icke i lagen borde införas en direkt bestämmelse att livsmedelsbutiker eller vissa slag av sådana skulle få hållas öppna till kl. 19. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* påyrkar 19-stängning för mjölkbutiker. Även *överståthållarämbetet* tillstyrker senare stängning för mejeributiker.

Medicinalstyrelsen framhåller särskilt olägenheterna med 18-stängning för många husmödrar och självförsörjande personer samt anser, att större frihet borde lämnas och att tiden för stängningen borde bestämmas till senast kl. 20.

Förslaget rörande särskild, senare stängningstid för tobaksaffärer under förutsättning att 18-stängning införes som allmän regel är föremål för direkta uttalanden i ett antal yttranden. *Sveriges köpmannaförbund* tillstyrker förslaget men förklarar sig förutsätta, att myndigheterna noga övervakade, att undantagsbestämmelsen endast komme att tillämpas på sådana tobaksaffärer, som huvudsakligen sålde tobaksvaror. Affärer, vilka, ehuru de benämndes tobaksaffärer, hade ett så blandat varusortiment, att försäljningen huvudsakligen omfattade andra varor än tobaksvaror, borde givetvis stänga kl. 18. Detsamma hava även *handelskammaren i Karlstad* och *Värmlands-Dalslands köpmannaförbund* anfört. *Tobakshandlarnas riksförbund* framhåller, att undantaget icke finge missbrukas till förmån för affärer, i vilka tobaksvaror, konfektyrer och periodiska skrifter enbart undantagsvis försålles. Förbundet vore berett att för sina medlemmar framhålla vikten av att sortimentet vid dylikt öppethållande överensstämde med det i lagförslaget förutsatta. *Skaraborgs läns drätselkammarförbund* anför, att i vissa fall svårigheter komme att föreligga att avgöra, huruvida ej andra varor, som inginge i försäljningen, vida överstege i värde de tobaksvaror, som inginge i omsättningssumman. Även om detta med fog kunde invändas mot undantagsbestämmelsen, vore den likväl betingad av den konkurrens, som tobaksaffärerna vore föremål för vid försäljning av tobak i kiosker, kaféer m. fl. försäljningsställen. *Skånes handelskammare* förordar, att undantaget för tobakshandeln begränsades till affärer, där handel idkades *uteslutande* med tobaksvaror och periodiska skrifter. Åtskilliga tobaksaffärer saluförde — utom tobaksvaror — pappersartiklar, tvålar, kosmetiska artiklar samt ibland även manufakturvaror och herrekiperingsartiklar. Det vore fara värt, att sådana affärer skulle ytterligare öka sina varusortiment och därigenom utvidga sin rörelse på andra branschens bekostnad. *Svenska stadsförbundet* anser, att undantagsbestämmelsen bör gälla endast affärer, som

tillhandahålla enbart tobaksvaror, konfektyrer och periodiska skrifter. Samma ståndpunkt intager *Sveriges färghandlares riksförbund*. *Handelskammaren i Göteborg* framhåller, att en undantagsbestämmelse av angivet slag borde kompletteras på sådant sätt, att därav berörda affärer mellan kl. 18 och kl. 19 endast skulle ha rättighet att försälja tobak, tidningar och konfektyrer. Om en dylik begränsning med hänsyn till svårigheterna att övervaka dess efterlevnad icke ansåges kunna genomföras, borde undantagsbestämmelse för tobaksaffärerna icke upptagas i den nya lagen. I anslutning härtill förklarar *kommerskollegium*, att en begränsning av försäljningsrätten till vissa varuslag vore mindre tilltalande på grund av den irritation, som kunde vållas hos den köpande allmänheten genom att i butiken tillgängliga varor icke finge försälas efter viss tid. Det erbjöde givetvis också stora svårigheter att effektivt övervaka eventuella förbudsbestämmelsers efterlevnad. Kollegium tillstyrkte de sakkunnigas förslag.

Länsstyrelsen i Kronobergs län är betänksam mot undantaget för butik, där handel idkas huvudsakligen med tobaksvaror, konfektyrer och periodiska skrifter. Undantag från den ordinarie stängningstiden syntes nämligen böra medgivas endast där särskilda skäl talade därför; sådana skäl syntes icke i allmänhet föreligga beträffande nu avsedd handel. Frågan om senare stängning för dessa affärer kunde därför måhända lämpligare lösas, liksom föreslagits i fråga om livsmedelsbutiker, icke genom en särskild undantagsbestämmelse utan genom beslut, fattade av vederbörande kommun.

Medicinalstyrelsen och *socialstyrelsen* avstyrka undantagsbestämmelser för tobakshandeln, därvid sistnämnda styrelse särskilt framhåller de svårigheter, som kunna uppkomma rörande varusortimentets lämpliga begränsning. Även *kooperativa förbundet* avstyrker, under åberopande av samma skäl som herr Wingård anfört i sitt särskilda yttrande, undantagsbestämmelse beträffande tobaksaffärerna.

I fråga om bestämmelsen rörande stängning kl. 16 å vissa helgdagsaftnar framhåller *kanslipolisintendenten i Stockholm*, att densamma av myndigheterna tillämpats på olika sätt. Meningens syntes hava varit, att inköp överhuvud taget icke borde ske efter kl. 16, utan att helgfrid då skulle råda för alla, för vilka detta möjligen på något sätt kunde ordnas. På sina håll hade man emellertid ansett, att föreskriften om den inskränkta tiden endast avsett de egentliga butikerna, medan kiosker och andra försäljningsställen utomhus ej skulle drabbas av inskränkningen. För att undvika missförstånd borde därför föreskriften förtydligas antingen i lagtexten eller i kommentaren till densamma.

**Departements-
chefen.**

Mot de sakkunnigas förslag att bibehålla tidpunkten klockan 8 såsom allmän öppningstid för butiker synes icke vara något att erinra. Jag finner mig även kunna godtaga sakkunnigförslaget att överflytta bestämmelserna om tidigare öppethållande av mjölkaffärer på söckendagar från stadgandena rörande kommunala avvikelser till förevarande paragraf. Enligt min mening tala visserligen åtskilliga skäl för att öppningstiden för nyssnämnda

slag av butiker borde bestämmas till klockan 7. Med hänsyn till vad i ärendet förekommit vill jag dock icke föreslå ändring av sakkunnigförslaget härutinnan. Det må emellertid erinras därom, att öppningstiden genom kommunalt beslut kan förskjutas från klockan 7.30 till klockan 7. En förutsättning därför är dock, att inskränkning sker beträffande öppethållandet under annan tid. Å andra sidan kan givetvis genom kommunalt beslut tiden för öppnandet förläggas till senare tidpunkt, t. ex. klockan 8.

Vad den allmänna stängningstiden angår synes utvecklingen otvivelaktigt gå mot stängning klockan 18. Så tidig stängning är dock ännu icke helt genomförd på frivillighetens väg. I varje fall hålla några slags butiker, främst tobaksaffärer men även i ganska stor utsträckning frisersalonger, bageri- och konfektyraffärer samt blomsteraffärer, ofta öppet till klockan 19. De sakkunniga hava nu föreslagit allmän 18-stängning, varvid dock gjorts undantag för butiker, där handel idkas huvudsakligen med tobaksvaror, konfektyrer och periodiska skrifter, vilka skulle få hålla öppet till klockan 19. För allmän 18-stängning talar visserligen dels att sådan stängning i avsevärd omfattning redan införts på frivillighetens väg, dels att därigenom anpassningen efter arbetstidslagens för detaljhandeln bestämmelser om de anställdas arbetstid skulle underlättas och dels att det för butiksinnehavarna och de anställda kunde vara tillfredsställande att få arbetsdagen tidigare avslutad. Å andra sidan synes konsumenternas intresse att efter egen arbetstids slut kunna göra inköp böra föranleda senare stängning. Sedan arbetstidslagen för detaljhandeln utsträcks till att gälla även de minsta företagen motivera arbetarskyddssynpunkter icke tidigare stängning. Genom 19-stängning skulle även vissa under utredningen närmare berörda svårigheter, vilka ur konkurrenssynpunkt olika affärer emellan anmäla sig, bli eliminerade. Jag avser härvid särskilt de menliga konsekvenser, som kunna följa av undantagsregler om senare stängning än den allmänna för vissa slags affärer.

Med hänsyn till vad sålunda anförts föreslår jag, att i lagen stadgas allmän stängning klockan 19. Särskilt undantag för tobaks- och eventuellt även livsmedelsaffärer blir därigenom onödigt. Det må emellertid erinras därom, att bestämmelser enligt min mening böra bibehållas i lagen om möjlighet att genom kommunalt beslut inskränka tiden för öppethållandet, ävensom att hinder givetvis icke möta för affärsidkarna att, liksom i stor utsträckning för närvarande är fallet, frivilligt överenskomma om lämplig inskränkning av affärstiden.

Första stycket i 3 § av gällande lag bör sålunda oförändrat upptagas såsom ett första stycke i 4 §. Andra stycket torde böra avfattas i enlighet med sakkunnigförslaget, tredje stycket i sistnämnda förslag kan utgå såsom obehövt och dess fjärde stycke, vilket överensstämmer med nuvarande andra stycket i 3 §, synes böra bilda tredje stycket i 4 § av departementsförslaget. Beträffande sist omnämnda stycke må erinras, att däri upptagna bestämmelser om stängning klockan 16 å vissa helgdagsaftnar gälla för alla slags försäljningsställen, i den mån icke avvikelse från bestämmelserna medgivits med stöd av stadgande i lagen.

5 §.

Denna paragraf är lika lydande med 4 § i såväl gällande lag som sakkunnigförslaget.

Gällande bestämmelser.

I första stycket föreskrives som huvudregel, att butik ej må hållas öppen för allmänheten å sön- eller helgdag. Butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin, bageri- och konditorivaror, pilsnerdricka, alkoholfria drycker, färsk frukt eller levande blommor, får dock hållas öppen för allmänheten mellan klockan 8 och klockan 10.

Inträffa sön- eller helgdagar i följd, får enligt andra stycket rakstuga eller frisersalong hållas öppen för allmänheten en av dessa dagar mellan klockan 8 och klockan 10.

De sakkunnigas utredning.

Förslag till ändring av denna paragraf har icke framställts av de sakkunniga.

Yttrande över de sakkunnigas utredning.

Svenska företagens riksförbund föreslår, att ordet »huvudsakligen» i första stycket skall utgå, varigenom de tillåtna varuslagen skulle exakt angivas. Därigenom skulle förebyggas, att sådana affärer, som enligt lag finge hålla öppet på sön- och helgdagar, otillbörligt inkräktade på annan handel, som saknade sådan förmån.

Departements-
chefen.

Av praktiska skäl synes ändring icke böra ske av gällande bestämmelser. Den nuvarande ordningen är fördelaktig från allmänhetens synpunkt och synes knappast vara till något egentligt men i konkurrenshänseende.

6 §.

Denna paragraf motsvarar 5 § i gällande lag och samma paragraf i sakkunnigförslaget.

Gällande bestämmelser.

5 § i gällande lag innehåller huvudbestämmelserna om kommunala avvikelser från eljest stadgade affärstider.

Enligt *första stycket* må i kommun, där det finnes lämpligt ur allmän synpunkt och prövas kunna ske utan otillbörligt förfång för företag inom kommunen, som driva rörelse i butik, eller för företag, som driva sådan rörelse av visst slag, bestämmas, att den vanliga affärstiden skall inskränkas eller helt eller delvis förläggas till annan del av dygnet än den i 3 eller 4 § föreskrivna, å sön- eller helgdag dock ej under högmässogudstjänst.

Andra stycket har följande lydelse:

Utsträckning av den vanliga affärstiden må, under i första stycket angivna villkor, medgivnas i följande omfattning:

1) butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin eller bageri- och konditorivaror, må å söckendag hållas öppen mellan klockan 7 och klockan 8;

2) butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin, bageri- och konditorivaror, alkoholfria drycker, färsk frukt eller levande blommor, må å sön- eller helgdag hållas öppen mellan klockan 10 och klockan 11 samt därutöver under högst 2 timmar å tid, då högmässogudstjänst icke hålles; samt

3) fotografiateljé må hållas öppen å sön- eller helgdag under högst två timmar, dock ej under högmässogudstjänst.

Där det inom viss kommun kan anses erforderligt för att möjliggöra för skogs- och flottningsarbetare samt andra långt från hemmet sysselsatta personer att göra inköp å fritid, får enligt tredje stycket bestämmas, att butik å sön- eller helgdag får hållas öppen under högst två timmar, dock ej under högmässogudstjänst.

Slutligen stadgas i fjärde stycket, att bestämmelse; varom förmäles i 5 §, skall gälla hela kommunen, där ej synnerliga skäl föranleda till annat. Olika bestämmelser få meddelas för butiker av skilda slag. Bestämmelser få även meddelas för endast butiker av visst slag men få däremot icke begränsas till en eller flera angivna butiker.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava från länsstyrelserna införskaffat vissa uppgifter om nu gällande kommunala avvikelser från den vanliga affärstiden enligt butikstängningslagen. En sammanställning därav utvisar följande:

Kommunala avvikelser fastställda enligt 1939 års butikstängningslag.

	Förkortning av affärstiden			Förlängning av affärstiden			
	18-stängning	lunchstängning	annan förkortning	5 § 1)	5 § 2)	5 § 3)	5 § tredje stycket
Antal kommuner.....	98	22	86	16	60	111	1

Ännu gällande kommunala avvikelser enligt 1919 års butikstängningslag.

	Förkortning av affärstiden å			
	vardagar		sön- och helgdagar	
	18-stängning	annan förkortning	förkortning	beslut om stängning
Antal kommuner	96	45	19	1

Till en början hava de sakkunniga framhållit, att, även om den vanliga affärstiden — såsom de sakkunniga förordat — i allmänhet inskränktes med

en timme, nu gällande bestämmelser i 5 §, som innebure möjlighet att genom kommunalt beslut ytterligare förkorta affärstiden, borde bibehållas.

Likaså borde kommun fortfarande hava rätt att besluta om sådan omläggning av affärstiden, som inom kommunen eller för vissa företagsformer inom densamma kunde vara påkallade. Enligt gällande lag syntes en dylik omläggning av affärstiden endast kunna ske på det sätt, att den för öppethållande medgivna tiden *inom samma dygn* förlades till annan tid än vad som enligt reglerna i 3 eller 4 § vore tillåtet. De sakkunniga hade emellertid — bland annat med hänsyn till förslaget om allmän 18-stängning — ansett, att viss ytterligare frihet borde lämnas kommunerna vid bestämmandet av annan förläggning av affärstiden. Såsom under 3 § i sakkunnigförslaget anmärkts kunde det exempelvis inom vissa kommuner vara önskvärt, att livsmedelsbutikerna finge hålla öppet till klockan 19 å fredagar. Ett bibehållande av nu gällande ordning skulle medföra, att vid kommunalt beslut om dylikt öppethållande samtidigt måste bestämmas, att ifrågavarande affärer skulle öppna först klockan 9 eller hålla stängt en timme mitt på dagen. Då en dylik inskränkning av tiden för öppethållandet å fredagar i regel torde vara mindre lämplig, hava de sakkunniga ansett, att lagen borde medgiva rätt för kommun att kompensera den förlängda affärstiden å viss dag t. ex. fredag genom motsvarande förkortning under annan dag i samma vecka t. ex. lördag.

Ett av svenska fotografernas förbund framfört önskemål om senare stängningstid än den vanliga för fotografiateljéer hava de sakkunniga likaledes funnit böra tillgodoses genom kommunalt beslut om ändrad affärstid. De sakkunniga hava vidare erinrat om att intet hinder torde föreligga att kommunalt besluta om sådan omläggning av affärstiden, att stängning skedde senare än klockan 16 å de i 3 § av sakkunnigförslaget angivna helgdagsaftnarna.

Den enligt nu gällande lag medgivna rätten för kommuner att bestämma om utsträckt affärstid i vissa i paragrafens andra stycke närmare angivna fall har icke bibehållits i de sakkunnigas lagförslag. De sakkunniga hava nämligen ansett, att behovet av dylik utsträckt affärstid kunde tillgodoses på annat sätt. Härom hava de sakkunniga anført:

Under förutsättning av bifall till de sakkunnigas under 3 § upptagna förslag, att butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin eller bageri- och konditorivaror, må öppnas kl. 7.30 å söckendagar, synes något behov att bibehålla den nu förefintliga möjligheten till kommunal avvikelse enligt 5 § andra stycket 1) icke föreligga.

De sakkunniga föreslå vidare, att punkt 2) i nyssnämnda stycke, som huvudsakligen avser mjölkbutiker, bageriaffärer samt frukt-, konfektyr- och blomsteraffärer och som gäller öppethållande å sön- eller helgdag, icke upptages i den nya lagen. I fråga om mjölkbutiker och bageriaffärer anse de sakkunniga, att allmänhetens intresse är i tillräcklig grad tillgodosett genom bestämmelsen i 4 §, att nämnda affärer å sön- eller helgdag få hållas öppna mellan kl. 8 och kl. 10. Beträffande frukt-, konfektyr- och blomsteraffärer ställer sig emellertid saken annorlunda. Det torde icke kunna förnekas, att åtminstone på vissa orter ur konsumentsynpunkt starka skäl tala för att dessa affärer få hålla öppet några timmar mitt på dagen å sön- eller helgdag. Emellertid medgiver redan gällande lag enligt 11 § 3 mom. 2) möjlighet för frukt- och konfektyrhandlare att erhålla särskilt tillstånd till annan affärstid än den

vanliga. Då de sakkunniga ej hava för avsikt att föreslå någon ändring härutinnan, synes allmänhetens intresse på denna punkt vara tillgodosett. Nu nämnda möjlighet föreligger emellertid icke för blomsterhandel eller för kombinerad konfektyr-, frukt- och blomsterhandel. För att butiker, som föra allenast dessa varor, icke skola komma i sämre läge än vad för närvarande är fallet, föreslå de sakkunniga under 11 §, att särskilt tillstånd att hålla öppet två timmar å sön- eller helgdag skall kunna lämnas.

Fotografiateljéer kunna enligt 5 § andra stycket 3) i gällande lag efter kommunalt beslut hållas öppna två timmar å sön- eller helgdag. Att helt borttaga möjligheten till sådant öppethållande synes knappast tillrädligt. De sakkunniga föreslå därför, att i 11 § — i likhet med vad som nyss förordats i fråga om frukt-, konfektyr- och blomsterhandel — införes bestämmelse om att fotografiateljé efter särskilt tillstånd får hållas öppen högst två timmar å sön- eller helgdag.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Svenska stadsförbundet förklarar sig icke hava någon invändning att göra mot den lättnad i kommunernas handläggning av de besvärliga frågorna om butikstängningen, som innefattades däri, att ärenden rörande utsträckning av den ordinarie affärstiden för vissa slag av butiker överflyttades från 5 § (i sakkunnigförslaget) till 11 §.

Länsstyrelsen i Malmöhus län föreslår, med hänsyn till gjorda erfarenheter vid handläggning av frågor om fastställelse av beslut om kommunala avvikelser, att bestämmelserna i 5 § måtte avfattas på sådant sätt, att det klart framginge, att även den konsumerande allmänhetens intressen hörde till dem, som borde beaktas vid avvikelser från den vanliga affärstiden.

Länsstyrelsen i Västmanlands län förklarar sig icke vara övertygad om lämpligheten av att frågan om utsträckt affärstid å sön- och helgdagar för butik, där handel idkades med frukt, konfektyrer och levande blommor, ävensom för fotografiateljé hädanefter skulle regleras genom individuella tillstånd och ej genom för hela kommunen gemensamt beslut. Både för förhållandet mellan företagarna inbördes och för den köpande allmänheten förefölle det att vara ett intresse av vikt, att all egentlig butikshandel (alltså ej kioskhandel), reglerades genom enhetliga bestämmelser. Därigenom vunnnes, att alla företagare bleve lika behandlade och att alla butiker inom samma bransch hölles öppna å gemensamma bestämda tider. Vad nu sagts funne länsstyrelsen analogivis gälla jämväl för fotografiateljéer. *Sveriges bageriidkareförening*, *Stockholms bageriidkareförening* och *Stockholms bageriindustrieförening* framhålla, att den av de sakkunniga föreslagna inskränkingen i de hittills i lagen givna möjligheterna för bageributiker att hålla öppet under söndagar vore synnerligen olycklig.

Socialstyrelsen anför följande:

De sakkunniga hava förordat en förändring, som innebär en åtsnörning av detaljhandelns nuvarande relativa rörelsefrihet i vissa hänseenden, i det att den i gällande lag medgivna möjligheten att genom kommunalt beslut erhålla en *utsträckning av affärstiden* i vissa angivna fall icke bibehållits i förslaget.

Det må erinras om att den butikstängningslag, som gällde före den nu

gällande lagen, innefattade avsevärt större möjligheter än denna till en utsträckning av affärstiden genom kommunala beslut. Socialstyrelsen föreslog år 1938 bibehållandet i det väsentliga av dessa möjligheter och hänvisade därvid särskilt till den omständigheten, att blott ett mindre tal av härom tillsporda myndigheter såväl som personal- och köpmannaföreningar hade förordat någon ändring i de gällande föreskrifterna. Några avgörande betänkligheter med hänsyn till de anställdas arbetstidsförhållanden skulle upprätthållandet av dessa stadganden icke heller behöva ge upphov till efter genomförandet av en särskild arbetstidslag för detaljhandeln. Dessa erinringar synas alltjämt äga giltighet och lära i varje fall kunna anses motivera bibehållandet av de avsevärt mindre vittomfattande föreskrifter om rätt till utsträckning av affärstiden, som sedermera upptoges i den nya lagen efter härom framställt förslag av Kungl. Maj:t. Det bör efter styrelsens mening i synnerhet icke förbises, att butikstängningslagens förut hävdade betydelse att vara jämväl en regulator av arbetstidsförhållandena icke längre är aktuell. Bevarandet av ett visst mått av rörelsefrihet i fråga om affärstidens reglering torde vara väl på sin plats såväl ur denna synpunkt som med hänsyn till önskvärdheten av att affärslivet må kunna i viss mån anpassas efter de intressen och behov, som på olika håll kunna göra sig gällande.

Gällande lag ger möjlighet till kommunal avvikelse i fråga om bland annat arbetstiden på vardagar vid mjölkbutiker och bageriaffärer. Bibehållandet av denna särskilda bestämmelse bleve givetvis av mindre betydelse, om förslaget om rätt att öppna sådana butiker tidigare på vardagar genomfördes. Enligt förslaget skulle öppningstiden dock icke kunna bestämmas tidigare än till kl. 7.30, under det att den gällande föreskriften om utsträckning av affärstiden genom kommunalt beslut tillåter, att öppningstiden blir kl. 7. Något rimligt skäl att borttaga detta medgivande synes heller icke ha förebragts i betänkandet.

Vad angår mjölkbutikernas och bageriernas tillåtna affärstid på söndagar, som normalt är fastställd till tiden mellan kl. 8 och kl. 10 (4 §), medger gällande lags 5 §, att de genom kommunala beslut må kunna hållas öppna jämväl mellan kl. 10 och kl. 11 samt i övrigt högst två timmar å tid, då högmässogudstjänst icke hålles. Denna rättighet skulle ävenledes borttagas enligt de sakkunnigas förslag. I betänkandet förklaras allmänhetens intressen vara tillräckligt tillgodosedda genom att mjölkbutikerna och bageriaffärerna på söndagarna få hållas öppna mellan kl. 8 och kl. 10. Denna uppfattning synes icke vara tillfyllest motiverad. Det må erinras om att den före år 1940 gällande butikstängningslagen medgav, att ifrågavarande slag av butiker öppnades kl. 7 på söndagar såväl som på vardagar. Den nuvarande lagens bestämmelse (5 §) medger deras öppnande vid samma tid på söndagar genom kommunalt beslut. Allmänhetens rättmätiga önskemål torde knappast ha tillbörligt uppmärksamrats i förslaget om en ändring på denna punkt.

Efter styrelsens mening föreligger icke något skäl att borttaga nu gällande bestämmelser i fråga om rätten till kommunala avvikelser från butikstängningslagens föreskrifter vare sig i nyss berörda eller i vissa andra angivna fall.

De nya föreskrifter med avseende på konfektyr-, frukt- och blomsteraffärer samt fotografiateljéer, som enligt de sakkunnigas förslag skulle passas i lagens 11 § — innehållande stadganden om särskilt tillstånd till annan affärstid än den vanliga i vissa fall — såsom en oundgänglig kompensation för försvinnandet av de nuvarande föreskrifterna med avseende på rätten till kommunala avvikelser i fråga om dessa särskilda slag av affärer, skulle givetvis bliva obehövlige i och med att samtliga föreskrifter om kommunala avvikelser bibehölles. Jämväl denna omständighet synes tala för att

ingen ändring i gällande bestämmelser i detta hänseende göres. Det torde nämligen icke vara önskvärt, att de redan förut delvis hårt arbetstyngda myndigheter som äro behöriga i fråga om tillståndsgivning enligt lagens nyss berörda 11 §, belastas med ytterligare en grupp av ärenden.

De sakkunnigas förslag till huvudregler rörande kommunala avvikelser skiljer sig, såsom framgår av den nyss lämnade redogörelsen, i vissa hänseenden från vad som nu gäller. Särskilt torde böra uppmärksammas, att de möjligheter, som enligt andra stycket i gällande lag förefinnas till utsträckning av affärstiden, föreslås skola utgå ur lagen.

Ehuru viss tveksamhet kan råda rörande lämpligheten av vad de sakkunniga sålunda föreslagit, synas med hänsyn till de möjligheter till utsträckning av affärstiden, som dock fortfarande skulle förefinnas enligt lagen, de föreslagna bestämmelserna böra upptagas i lagen. Det bör påpekas, att utsträckning av tiden för öppethållande på sön- och helgdagar kan ske genom kommunalt beslut — jämlikt den nya lydelsen av första stycket — under förutsättning att affärstiden under annan eller andra dagar med motsvarande tid inskränkes, t. ex. genom stängning under lunchtid.

Länsstyrelsens i Malmöhus län önskemål hava tillmötesgåtts genom ändring i 7 §.

7 §.

Denna paragraf motsvarar 6 § i gällande lag och samma paragraf i sakkunnigförslaget.

Gällande bestämmelser.

I 6 § första stycket stadgas, att om bestämmelse enligt 5 § (i gällande lag) den myndighet beslutar, som utövar kommunens beslutanderätt. När fråga om sådan bestämmelse uppkommit hos den kommunala myndigheten, skall enligt andra stycket tillfälle beredas näringsidkare och arbetstagare, som skulle beröras av bestämmelsen, att genom sina sammanslutningar eller på annat sätt uttala sig i ärendet.

De sakkunnigas utredning.

I andra stycket av förevarande paragraf hava de sakkunniga föreslagit ändring av innebörd att, då fråga om ändrad affärstid väckts hos den kommunala myndigheten, tillfälle att uttala sig i ärendet skulle beredas ej blott — såsom för närvarande gälde — näringsidkare och arbetstagare utan även andra, vilkas intressen skulle beröras av beslutet. De sakkunniga hade härmed närmast åsyftat, att representanter för den konsumerande allmänheten, t. ex. husmodersorganisationer, innan kommunalt beslut fattats, skulle äga möjlighet att framlägga sina synpunkter i ärendet.

De sakkunnigas förslag, mot vilket erinran icke framställts i yttrandena, synes mig böra godtagas.

Departements-
chefen.

Departements-
chefen.

8 §.

Denna paragraf motsvarar 7 § i såväl gällande lag som sakkunnigförslaget.

Gällande bestämmelser.

I 7 § av gällande lag föreskrives, att beslut om bestämmelse enligt 5 § (gällande lag) skall underställas länsstyrelsen och för sådant ändamål överlämnas, där det avser annan stad än Stockholm, till magistraten eller kommunalborgmästare och beträffande kommun å landet till landsfiskalen i orten. Magistraten, kommunalborgmästaren eller landsfiskalen skall insända beslutet till länsstyrelsen med eget utlåtande, sedan tillfälle beretts dem, vilkas rätt beröres av beslutet, att avgiva yttrande över detsamma. I Stockholm skall sådant tillfälle beredas av överståthållarämbetet.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava, såsom förut vid 3 § omnämnts, föreslagit, att arbetsrådet skulle bli en sam underställningsmyndighet.

Vad angår detaljföreskrifter i nuvarande 7 § hava de sakkunniga beträffande bestämmelsen att, innan kommunalt beslut prövas av underställningsmyndigheten, tillfälle skall beredas dem, vilkas rätt beröres av beslutet, att avgiva yttrande över detsamma, framhållit, att detsamma utan olägenhet kunde utgå, enär jämlikt den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen i 6 § tillfälle redan före det kommunala beslutets fattande skall hava beretts de av beslutet intresserade att uttala sig om detsamma.

Departements-
chefen.

På skäl för vilka jag förut redogjort föreslår jag, att de nuvarande underställningsmyndigheterna bibehållas. I överensstämmelse med de sakkunnigas förslag synas de nuvarande bestämmelserna angående inhämtande av yttranden av dem, som beröras av beslutet, kunna utgå. Föreskrifter rörande infordrande av yttranden lämnas i 7 § av departementsförslaget. Underställningsmyndigheten kan emellertid, utan särskilt lagstadgande därom, infordra nytt yttrande eller verkställa annan utredning, därest det anses erforderligt.

9 §.

Denna paragraf motsvarar 8 § i såväl gällande lag som sakkunnigförslaget.

Gällande bestämmelser.

Länsstyrelsen äger enligt 8 § att helt eller delvis fastställa eller ock ogilla beslut om bestämmelse enligt 5 § (gällande lag). Fastställt beslut skall ofördröjligen allmängöras genom dess införande i länskungörelserna. Därjämte föreskrives att genom vederbörande kommunala myndighets försorg tillkännagivande om kungörelsen med angivande av dess huvudsakliga innehåll skall införas i minst en tidning inom orten, varförutom beträffande landskommun tillkännagivande om kungörelsen skall ske i kyrkan.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava ansett det lämpligt, att fastställt beslut om kommunal avvikelse även i fortsättningen införes i vederbörande länskungörelser. För undanröjande av tvekan om vem, som skall svara för kostnaderna för kungörandet, hava de sakkunniga, som ansett dessa kostnader böra åvila kommunerna, föreslagit, att ett stadgande av denna innebörd upptages i lagtexten.

Paragrafen skulle enligt de sakkunnigas förslag erhålla följande lydelse:

Arbetsrådet äger att helt eller delvis fastställa eller ock ogilla beslut om bestämmelse enligt 5 §. Fastställt beslut skall på vederbörande kommuns bekostnad ofördröjligen allmängöras genom dess införande i länskungörelserna. Därjämte skall genom vederbörande kommunala myndighets försorg tillkännagivande om kungörelsen med angivande av dess huvudsakliga innehåll införas i minst en tidning inom orten, varförutom beträffande landskommun tillkännagivande om kungörelsen skall ske i kyrkan.

De sakkunnigas förslag synes mig böra godtagas. Den nu gällande föreskriften om kungörande i kyrka torde dock kunna utgå.

**Departements-
chefen.**

10 §.

9 § i gällande lag, mot vilken erinran icke framställtts vare sig av de sakkunniga eller i remissyttrandena, har utan saklig ändring upptagits såsom 10 § i departementsförslaget.

11 §.

Denna paragraf motsvarar paragrafen med samma nummer i gällande butikstängningslag.

Gällande bestämmelser.

11 § butikstängningslagen har för närvarande följande lydelse:

1 mom. Under nedan i denna paragraf angivna förutsättningar må tillstånd meddelas näringsidkare att hålla butik öppen för allmänheten eller att annorstädes idka försäljning till allmänheten å tid, då sådant eljest icke är förenligt med bestämmelserna i denna lag.

Tillstånd, varom i första stycket förmäles, meddelas för Stockholm av överståthållarämbetet; för övriga städer av magistrat eller, där sådan ej finnes, av kommunalborgmästare och för landet av länsstyrelse (*tillståndsmyndighet*).

Ansökning om tillstånd skall innehålla uppgift om den tid och de varuslag, som framställningen avser, samt de närmare omständigheter, under vilka öppethållandet eller försäljningen avses skola äga rum.

Tillfälle att avgiva yttrande över gjord ansökning skall, där ej fråga är om öppethållande eller försäljning under allenast kort tid, av tillståndsmyndigheten beredas stads- eller kommunalfullmäktige eller, där kommunalfullmäktige ej finnas, kommunalnämnden.

2 mom. Ansökning om tillstånd, varom i 1 mom. förmäles, skall avslås, om sökanden icke uppfyller de villkor, som gälla för idkande av handel i allmänhet, eller anledning finnes till antagande, att han icke är lämplig att utöva verksamheten, så ock om hinder prövas föreligga ur hälsovårds-, ordnings-, säkerhets- eller liknande synpunkt.

3 mom. Föreligger ej hinder enligt 2 mom., skall tillståndsmyndigheten pröva, om det sökta tillståndet ur andra synpunkter lämpligen bör meddelas, därvid tillbörlig hänsyn skall tagas till å ena sidan det gagn för allmänheten och å andra sidan de olägenheter för annan handel, som skulle uppkomma vid bifall till framställningen.

Tillstånd, varom i 1 mom. sägs, må endast givas, om synnerliga skäl därtill äro, med mindre ansökningen avser något av nedannämnda fall. I sådan händelse skola följande regler lända till efterrättelse:

1) försäljning av konfektyrer, alkoholfria drycker, färsk frukt, levande blommor, tryckta skrifter och tändstickor, vilken bedrivs från kiosk, stånd, bord eller annat sådant försäljningsställe, där under hela försäljningsdagen endast dessa varor saluhållas, må medgivas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till kl. 22; sådant medgivande må ock lämnas för försäljning av dessa varor annorledes än från särskilt försäljningsställe, om försäljningen icke är förbunden med handel med andra varor och i övrigt skäl därtill anses föreligga;

2) försäljning av konfektyrer, alkoholfria drycker, färsk frukt och periodiska skrifter från annan butik än under 1) sägs, där under hela försäljningsdagen endast dessa varor saluhållas, må medgivas, såframt icke särskilda skäl till annat föranleda, i allmänhet dock icke någon veckodag längre än till kl. 22;

3) försäljning i samband med nöjestillställning, idrottstävling, friluftsbad eller dylikt må medgivas i den utsträckning, som med hänsyn till förhållandena anses erforderlig; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat och tobaksvaror;

4) försäljning i direkt anslutning till station för järnvägs- eller lufttrafik eller för mer betydande sjö-, spårvägs- eller busstrafik må medgivas i den utsträckning, som kan anses betingad av de resandes behov; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat, tobaksvaror och mindre pappersartiklar;

5) försäljning utomhus av varm korv samt bröd, potatis och senap, som tillhandahållas i samband med korven, må medgivas i den utsträckning, som anses lämplig, dock endast från fastställd plats.

4 mom. Tillstånd meddelas för viss tid eller tills vidare och må återkallas, när skäl därtill äro.

I tillståndet skall angivas den tid på dygnet, under vilken öppethållande eller försäljning får äga rum, samt de varuslag, som därunder få försäljas. Tillståndsmyndigheten äger meddela de ytterligare föreskrifter rörande försäljningens anordnande, som finnas erforderliga.

Tillståndsmyndigheten skall till den, som erhåller tillstånd, utfärda bevis härom, vari villkoren för tillståndet skola angivas. Detta bevis skall, om rörelsen drives å särskilt försäljningsställe, vara uppsatt å väl synlig plats därstädes, samt i annat fall ständigt vara tillgängligt hos den, som bedriver försäljningen.

5 mom. Klagan över beslut, som enligt denna paragraf meddelas av magistrat eller kommunalborgmästare, må föras hos länsstyrelsen i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd. Klagan över beslut, som enligt denna paragraf meddelas av överståthållarämbetet eller länsstyrelse, må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som nyss sagts.

Beslut, varigenom meddelas tillstånd, som i 1 mom. sägs, skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda kan varda förordnat.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava i sin utredning återgivit en sammanställning av uppgifter, som inhämtats från länsstyrelser, magistrater och kommunalborg-

mästare, rörande tillstånd, meddelade med stöd av 11 § butikstängningslagen. Sammanställningen utvisar följande:

Antal tillstånd	landet städer	11 §	11 §	11 §	11 §	11 §	11 § 3 mom.
		3 mom. 1)	3 mom. 2)	3 mom. 3)	3 mom. 4)	3 mom. 5)	»synnerliga skäl»
		335	19	182	457	176	64
		740	738	360	293	425	120
	Summa	1,075	757	542	750	601	184

Uppgifterna avse, med undantag för vad nedan angives, förhållandena vid slutet av år 1941. Siffrorna torde, åtminstone vad gäller tillstånd enligt 11 § 3 mom. 1), komma att gestalta sig annorlunda under innevarande år med hänsyn till att den i butikstängningslagen stadgade övergångstiden av två år utgick den 31 december 1941.

Uppgifterna under 11 § 3 mom. 3) avse samtliga sedan 1 januari 1940 meddelade tillstånd.

Uppgifter rörande antalet kiosker i landet och antalet i kioskrörelse sysselsatta personer framgå av den vid detta protokoll fogade *Bilagan B*.

De sakkunniga hava därefter i fråga om förevarande paragraf framlagt följande förslag.

1 mom. I ett första stycke — motsvarande första och andra styckena i gällande lag — har stadgats, att arbetsrådet skall vara tillståndsmyndighet. Andra stycket överensstämmer med tredje stycket i gällande lag. I tredje stycket har, såsom förut omnämnts, föreskrivits, att arbetsrådet skall införskaffa erforderlig utredning från vederbörande polismyndighet.

De sakkunniga hava funnit övervägande skäl tala för ett bibehållande av nu gällande bestämmelse att tillståndsmyndigheten skall — utom i vissa fall — bereda vederbörande kommunala myndighet tillfälle att avgiva yttrande över inkommen ansökan, därvid det ur praktiska synpunkter befunnits lämpligt, att inhämtandet av sådant yttrande skedde genom den polismyndighet, som hade ansökningsärendet under utredning. — Som en andra punkt i tredje stycket har upptagits en bestämmelse av innehåll, att stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige eller kommunalnämnd äga uppdraga åt nämnd, beredning eller styrelse att avgiva här avsett yttrande. Denna bestämmelse avsåge dels att möjliggöra en snabbare behandling av ifrågavarande ärenden och dels att förebygga, att den kommunala representationen, särskilt i de större städerna, onödigtvis betungades med dylika ärenden.

I 2 mom. har föreslagits endast en mindre redaktionell ändring av gällande lydelse.

3 mom., som innehåller paragrafens centrala bestämmelser om de olika fall, då utsträckt affärstid kan medgivas, överensstämmer enligt sakkunnigförslaget i sak i stort sett med samma moment i gällande lag. Enligt momentets nuvarande lydelse hade såsom huvudregel angivits, att för tillstånd fordrades »synnerliga skäl», under det att de fall, då en mildare bedömningsgrund skulle tillämpas, upptagits såsom undantag under punkterna 1)–5).

Med hänsyn bland annat till att denna utformning gjort momentet svåräst och understundom förorsakat missförstånd — man hade sålunda på sina håll förmenat, att jämväl för tillstånd enligt punkterna 1)—5) skulle erfordras »synnerliga skäl» — hava de sakkunniga föreslagit en omformulering av momentet. — I detta sammanhang hava de sakkunniga framhållit, att uttrycket »olägenheter för annan handel» enligt de sakkunnigas mening avsåge sådan handel, som dreves i närheten av den i ansökningen avsedda platsen och som vore direkt berörd i konkurrenshänseende.

Beträffande de olika fall, då tillstånd till utsträckt affärstid kunde medgivas, hava de sakkunniga anfört följande:

Punkterna 1) och 2) överensstämma med motsvarande stadganden i nu gällande lag.

I punkt 3) har föreslagits den ändringen, att uttrycket »i den utsträckning, som» utbyttts mot »under den utsträckta tid, som». De sakkunniga hava härigenom velat framhålla, att tillståndsmyndigheten endast hade att med hänsyn till omständigheterna bestämma, under vilken tid försäljning finge ske, men däremot icke borde göra någon inskränkning i det tillåtna varusortimentet; detta senare med hänsyn till att en enhetlig behandling av här ifrågasvarande ansökningar såvitt möjligt borde eftersträvas.

I punkt 4) hava de sakkunniga av samma skäl som nyss angivits förordat, att orden i »den utsträckning, som» ersättes med »under den utsträckta tid, som». De sakkunniga hava vidare från de tillåtna varorna uteslutit »lagad mat». Enligt vad de sakkunniga inhämtat förekomme det ej, att i denna punkt avsedda försäljningsställena, de s. k. trafikioskerna, saluförde nämnda vara.

Punkt 5) har i oförändrat skick upptagits från nu gällande lag.

Under en ny punkt 6) hava de sakkunniga föreslagit, att tillstånd till utsträckt affärstid skall kunna medgivas butiker i egentlig mening för försäljning av konfektyrer, färsk frukt och levande blommor. Förutsättning för tillstånd vore, att endast nu uppräknade varor saluhölles, och tillstånd skulle kunna lämnas endast för högst två timmar å sön- eller helgdag. De sakkunniga hade ansett sig böra införa denna bestämmelse med hänsyn till att de sakkunniga, såsom förut angivits, i 5 § uteslutit nu gällande bestämmelse, enligt vilken butik, varom här vore fråga, efter kommunalt beslut kunde få hållas öppen två timmar å sön- eller helgdag. — Av samma skäl hava de sakkunniga föreslagit, att tillstånd skall kunna lämnas att hålla fotografiateljé öppen två timmar å sön- eller helgdag. Rent formellt sett borde denna punkt möjligen i lagtexten hava placerats efter punkt 2). Att så icke skett berodde på att de sakkunniga icke utan tvingande skäl velat omkasta ordningen på de nu gällande punkterna 1)—5).

Under en ny punkt 7) har slutligen angivits, att öppethållande eller försäljning må medgivas, då *synnerliga skäl* därtill föreligga. Denna punkt hade karaktären av ett slags reservbestämmelse, som kunde tillgripas i sådana fall, som icke inrymdes under någon av punkterna 1)—6) men i vilka dock alldeles speciella skäl kunde åberopas för bifall till ansökningen. Vid tillämpningen av motsvarande bestämmelse i nu gällande lag syntes en viss tveksamhet hava

ypplats rörande bestämmelsens innebörd. Det skulle med hänsyn härtill enligt de sakkunnigas mening givetvis vara önskvärt, om det kunde närmare angivas, vad som avsåges med »synnerliga skäl». Det syntes emellertid bland annat på grund av de vitt skiftande förhållandena inom detaljhandel och därmed jämställd verksamhet knappast vara möjligt att i detta hänseende uppdraga några allmänna riktlinjer. Det låge emellertid i sakens natur, att bestämmelsen borde tolkas snävt och endast i undantagsfall komma till användning, så att icke alltför stort avbräck vållades annan handel, särskilt sådan handel, som måste iakttaga den vanliga affärstiden.

De sakkunniga hava härom vidare anfört:

Det är givet, att tillståndsmyndigheten har att vid bedömandet av huruvida »synnerliga skäl» föreligga taga i betraktande alla de omständigheter, som kunna åberopas för tillämpning av lagrummet. Redan av inledningen till 3 mom. framgår, att bland annat konsumenternas intresse bör beaktas. Det är sålunda — för att taga ett exempel — tänkbart, att på vissa platser synnerliga skäl kunna tala för att medgiva tillstånd till försäljning av de under punkt 4) angivna varorna, om allmänhetens berättigade krav på att utom den vanliga affärstiden kunna inköpa tidningar och tidsskrifter icke kan nöjaktigt tillgodoses på annat sätt än genom en dylik kombination av saluhållna varor. Det från fotografernas håll framförda önskemålet att erhålla möjlighet att utom butikstid i ateljéerna utföra fotografering i samband med bröllop eller liknande synes vidare kunna beaktas genom tillämpning av denna punkt. Men även andra omständigheter än den konsumerande allmänhetens intresse kunna komma i betraktande. Sålunda synes i förekommande fall hänsyn böra tagas till ömmande personliga omständigheter hos sökanden, även om bifall till ansökningen skulle medföra visst intrång i annan handel. I nyssnämnda fall torde dock i möjligaste mån böra tillses, att tillstånd icke medgives person, som endast uppträder som bulvan för annan person, som själv icke kan åberopa »synnerliga skäl». — De sakkunniga vilja slutligen framhålla det önskvärda i att den ifrågasatta centrala tillståndsmyndigheten erhåller tämligen fria händer vid prövning av ärenden, som här avses.

I 4 mom. hava de sakkunniga endast föreslagit de formella ändringar, som betingats därav, att arbetsrådet skulle vara tillståndsmyndighet.

5 mom. har föreslagits skola utgå.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Beträffande spørsmålet om arbetsrådet såsom tillståndsgivande myndighet hänvisas till vad som anförts under 3 §.

De sakkunnigas förslag i 1 mom. tredje stycket andra punkten angående yttranden av kommunala myndigheter tillstyrkes i så gott som alla yttranden. *Länsstyrelsen i Värmlands län* ifrågasätter dock, huruvida icke stads- och kommunalfullmäktige borde helt befrias från befattningen med ifrågavarande ansökningsärenden samt föreskrift lämnas, att yttranden skulle avgivas i stad av drätselkammaren och å landet av kommunalnämnden. *Magistraten i Örebro* föreslår, att, förutom polismyndighet, även hälsovårdsnämnd obligatoriskt borde höras i ärenden enligt 11 §. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser, att, om arbetsrådet bleve tillståndsmyndighet,

länsstyrelsen borde beredas tillfälle att yttra sig i sådant ärende. *Landsfiskalen i Karlskoga distrikt* anser erforderligt, att det närmare angives, vad som avsåges med polismyndighet.

Angående de särskilda bestämmelserna om »kioskhandeln» i 3 mom. 1) erinras i vissa yttranden därom, att föredragande departementschefen i propositionen nr 96/1939 L framhållit, att spørsmålet om att i lagen inskriva rätt att giva tillstånd till tobakshandel i kiosker då icke kunde upptagas till prövning, enär utredning påginge inom 1938 års tobakshandelsutredning. Utredningen hade avgivit betänkande den 16 december 1940 (statens off. utredn. 1940: 34), vari anförts, att den lösning frågan om kioskhandeln med tobaksvaror erhöll år 1939 — nämligen att andra kiosker än trafik kiosker i regel måste antingen helt avstå från tobakshandel eller ock iakttaga den för butikshandeln stadgade stängningstiden — obetingat måste betecknas såsom tillfredsställande. Det syntes lika litet med hänsyn till tobakskonsumenternas intressen som ur statsfinansiell synpunkt kunna vara lämpligt, att betingelser skapades för en ökning av kioskernas andel i tobaksförsäljningen och därmed förutsättningarna för en butikshandel med tobaksvaror av god standard minskades.

Kanslipolisintendenten i Stockholm gör den mera allmänna reflektionen, att det ur ordnings-, trafik- och hälsovårdssynpunkt vore en fördel, om kioskhandeln och all annan försäljning utomhus kunde begränsas. Den egentliga butikshandeln utgjorde otvivelaktigt en högre och socialt sett mera kvalificerad art av affärsverksamhet än försäljningen utomhus.

De sakkunnigas förslag, enligt vilket nu gällande bestämmelser bibehållas, tillstyrkes i flertalet yttranden. För ett upptagande av tobaksvaror bland de i 3 mom. 1) uppräknade kioskvarorna göras uttalanden i tre yttranden. *Socialstyrelsen* framhåller, att den köpande allmänhetens intressen borde träda i förgrunden vid prövning av förevarande spørsmål. Det syntes ovedersägligt, att allmänhetens tillgång till tobaksvaror på annan tid än vanlig affärstid minskades genom 1939 års lag, då från början avsedd ersättning genom automathandeln icke kom till stånd. Det vore därför rimligt, att tobak upptoges bland kioskvarorna. *Svenska tidningsutgivareföreningen* anför, att tobaken normalt vore den största kioskvaran och en vara, som till sin natur vore en s. k. fritidsvara. *Kioskägarnas riksförbund* anser, att ett hänsynstagande till såväl allmänhetens intressen som sociala och statsfinansiella skäl bort föranleda till en bestämmelse, som klart angäve, att tobaksvarorna skulle hänföras till kioskvarorna, eftersom de måste anses som typiska »impulsvaror». Skulle ej detta önskemål bifallas, borde dock tobaksvaror få försäljas i kioskerna under vanlig butikstid med rätt för kioskägarna att det oaktat hålla öppet för försäljning av övriga kioskvaror å såväl kvällar som å sön- och helgdagar. Vidare borde fotografisk film och vykort få försäljas i kioskerna. Dessa vore också »impulsvaror» och efterfrågades ofta i kioskerna.

Beträffande dispensbestämmelserna i 3 mom. 2) framhåller *Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund*, att de sakkunnigas förslag innebure, att försäljarna av frukt- och konfektyrvaror i större utsträckning än hittills bleve

hänvisade till att söka utsträckt affärstid enligt 3 mom. 2). Förslaget rörande 3 mom. 6) komme nämligen icke att få någon praktisk betydelse för den bransch, som förbundet företrädde, utan förmodligen blott för rena blomsteraffärer. Förbundet yrkar vidare, till säkerställande av kårens lagenliga rätt och till förebyggande av en oriktig begränsning av varusortimenten, en omformulering och utvidgning av bestämmelserna i 3 mom. 2). De varor, som skulle få försäljas efter den ordinarie affärstiden, borde uppräknas på sådant sätt, att icke någon som helst tvetydighet uppstode om varans karaktär och sammansättning, varigenom en enhetlig praxis möjliggjordes. Förbundet föreslog, att stadgandet i 3 mom. 2) skulle omfatta konfektyrer, kex, alkoholfria drycker, safter och extrakter, färsk frukt, nötter, fikon och sådana övriga frukter, vilka regelmässigt konsumerades utan att dessförinnan tillagas, samt produkter av svensk frukt ävensom periodiska skrifter. Förbundet har särskilt framhållit, att produkter av svensk frukt av skilda skäl skulle medtagas i uppräknningen.

Magistraten i Askersund anser, att i 3 mom. 2) borde upptagas samma varuslag som i 3 mom. 1).

Sveriges företagares riksförbund yrkar i fråga om dispensbestämmelsen i 3 mom. 4) en snävare begränsning av begreppet trafikiosk. Tillstånd borde endast få medgivas försäljningsställen i direkt anslutning till station för järnvägs- och lufttrafik; försäljning borde få ske endast till personer, som genom uppvisande av vederbörlig trafikbiljett styrkte sig vara resenär. Sådana försäljningsställen, som stode i anslutning till sjö-, spårvägs- eller busstrafik borde däremot icke medgivas utsträckt affärstid, då något verkligt behov därav från allmänhetens sida näppeligen föreläge.

Då korvförsäljning, varom förmäldes i den i 3 mom. 5) upptagna dispensbestämmelsen, med hänsyn till nuvarande förhållanden börjat ersättas med försäljning av strömming, vore det enligt *slakthus- och saluhallsstyrelsens i Stockholm* mening måhända lämpligt att angiva, att försäljning även kunde avse »annan lämplig varm vara», avsedd att konsumeras på platsen.

Beträffande de av de sakkunniga föreslagna nya bestämmelserna i 3 mom. 6) hänvisar *socialstyrelsen* till vad som anförts under 6 §. *Slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm* framhåller, att på grund av de sakkunnigas förslag i fråga om blomsterhandeln på sön- och helgdagar hädanefter komme att tillämpas dispensbestämmelser i 11 § i stället för beslut om kommunala avvikelser. Detta innebure dock i sak icke någon större förändring. Anledning till erinran mot förslaget föreläge därför icke. Styrelsen gör emellertid det påpekandet, att då föreskrifter om utsträckning av butikstiden på söndagar för försäljning av konfektyrer och färsk frukt funnes i 3 mom. 2), första delen av 3 mom. 6) syntes kunna begränsas till att avse försäljning av levande blommor. *Sveriges konditorförening* framhåller, att bageri- och konditori varor borde upptagas i 3 mom. 6), och *magistraten i Askersund* anser, att i sist nämnda punkt borde upptagas samma varuslag som i 3 mom. 1). Slutligen

må hänvisas till vad *Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund* anfört under 3 mom. 2).

I fråga om de nya bestämmelserna i 3 mom. 7) framhåller *kommunalborgmästaren i Kumla*, att någon exemplifiering av »synnerliga skäl» till ledning för bedömandet hade varit önskvärd. Då de sakkunniga med hänsyn till de vitt skiftande förhållandena icke ansett sig kunna exemplifiera vad som avsåges med nyssnämnda uttryck, anser *länsstyrelsen i Västernorrlands län* ett lagfästade av stadgandet i 3 mom. 7) med nödvändighet förutsätta ärendenas prövning av en tillståndsmyndighet. I annat fall komme givetvis tillämpningen av detta stadgande att bli ytterst växlande. Vad angår nu ifrågavarande punkt må ytterligare hänvisas till *Sveriges kioskägares riksförbunds* i det följande vid övergångsbestämmelserna återgivna yttrande. Slutligen anför *tobakshandlarnas riksförbund*:

De sakkunniga anför, att vid prövningar av ansökningar om tillstånd, i vilka åberopas »synnerliga skäl», hänsyn i förekommande fall synes böra tagas »till ömmande personliga omständigheter om sökanden, även om bifall till ansökningen skulle medföra visst intrång i annan handel». Enligt förbundets mening bör detta uttalande icke tolkas så, att tillstånd till försäljning utöver det regelmässigt tillåtna i större utsträckning skulle medgivas personer, som kunna styrka vissa sociala eller ekonomiska skäl som stöd för sin ansökan. Där *verkligt* ömmande omständigheter föreligga, har förbundet intet att erinra mot att dylika tillstånd lämnas även i fortsättningen, i den mån detta varit medgivet enligt nu gällande övergångsbestämmelser, d. v. s. när rörelsen bedrivits sedan den 1 juli 1937. Men de sakkunnigas uttalande bör icke tolkas så, att en viss lägre inkomst eller sociala och ekonomiska omständigheter regelmässigt skulle kunna berättiga till särskilda förmåner beträffande butikstider och varusortiment. Det bör beaktas, att också tobaksbranschen har sina åldringar och sjuka. Enligt de nu gällande övergångsbestämmelserna ha särskilda medgivanden i många fall lämnats personer, som ha haft betydligt större inkomster än exempelvis butiksinnehavare inom specialtobakshandeln. Det kan emellertid med skäl frågas, varför just försäljningen av tobak skall användas som ett medel till att bispringa personer, som äro i behov av understöd i en eller annan form. Varje sådan försäljningsrättighet kan icke undgå att få sina konsekvenser för specialtobakshandeln. Att märka är även att praktiskt taget samtliga innehavare av tobaksaffärer också äro försörjningspliktiga och därför äro beroende av sina affärsrörelser. När sociala och humanitära skäl åberopas för kioskhandeln, bör det icke glömmas, att samma sociala och humanitära skäl, ehuru ofta med större styrka, kunna anföras för att kioskinnehavare icke skola beredas förmåner på butikshandelns bekostnad. Förbundet hänvisar i detta sammanhang till det kända nödläge, som specialtobakshandeln för närvarande befinner sig i, och vilket föranlett överväganden om särskilda hjälpåtgärder åt denna form av butikshandel.

Vidkommande 11 § 4 mom. anför *magistraten i Askersund*, att, för den händelse arbetsrådet skulle bli beslutande myndighet, momentet borde kompletteras med skyldighet för arbetsrådet att delgiva sitt beslut med polismyndigheten i orten.

**Departements-
chefen.**

Vad först angår bestämmelserna om tillståndsmyndighet i 1 mom. har jag, på sätt tidigare vid 3 § framhållits, icke funnit mig kunna tillstyrka, att arbets-

rådet skulle bliva ensam sådan myndighet. För att dock öka möjligheterna att få en enhetlig tillämpning av lagen synas, på sätt några länsstyrelser föreslagit, de befogenheter, som för närvarande tillkomma magistrater och kommunalborgmästare, utan större olägenhet kunna överflyttas på länsstyrelserna. Andra stycket i gällande lag torde med hänsyn härtill kunna utgå. Att överståthållarämbetet jämsättes med länsstyrelse har icke ansetts böra särskilt angivas. I tredje stycket, som motsvarar nuvarande fjärde stycket, torde, då arbetsrådet ej skall vara tillståndsmyndighet, uttrycklig föreskrift om utredning genom vederbörande polismyndighets försorg ej vara erforderlig. I huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag synes böra stadgas, att kommunens beslutande myndighet skall äga uppdraga åt nämnd, beredning eller styrelse att avgiva yttrande i tillståndsärenden. Däremot synes icke i lagen böra inflyta någon bestämmelse om att hälsovårdsnämnd obligatoriskt skall höras.

I fråga om 2 mom. finner jag anledning till erinran mot de sakkunnigas förslag icke föreligga.

Den omformulering av 3 mom., som de sakkunniga föreslagit för att göra momentet mindre svårläst, synes mig lämplig.

Punkten 1) i detta moment avser den egentliga kioskhandeln. Den fråga, som härvid påkallar uppmärksamhet, är givetvis den, huruvida tobaksvaror — i motsats till vad nu gäller — skola upptagas bland de varor, som skola få säljas i vanlig kiosk efter den eljest gällande affärstiden. Från konsumenternas synpunkt sett skulle det givetvis vara önskvärt, att tillgång till en sådan »impulsvara» som tobak finnes i kioskerna efter den tidpunkt, då tobaksaffärerna stängas. Förevarande spörsmål sammanhänger emellertid intimt med frågan om reglering av tobaksförsäljningen överhuvud. 1938 års tobakshandelsutrednings betänkande med däröver avgivna yttranden är fortfarande föremål för prövning i finansdepartementet. På grund härav och då under den tid, som nu närmast följer, med hänsyn till knappheten på tobaksvaror mindre anledning än eljest synes föreligga att vidtaga ändring av nuvarande bestämmelser, torde desamma, i överensstämmelse med sakkunnigförslaget, böra fortfarande gälla även under den nu föreslagna lagens treåriga giltighetstid. — Tillräckliga skäl att utöka de vanliga kioskernas varusortiment med fotografisk film synes mig icke föreligga. Däremot torde produkter av svensk frukt, på skäl som under punkten 2) närmare omförmälas, ävensom vykort böra upptagas bland de tillåtna varorna.

Icke heller i fråga om *punkten 2)* hava de sakkunniga föreslagit någon ändring av gällande lag. Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund har emellertid hemställt dels om viss utvidgning av gällande bestämmelser såvitt angår de varuslag, som skulle få försäljas av butiker med stöd av tillstånd enligt förevarande punkt, och dels om närmare precisering i lagtexten av varusortimentet. Med hänsyn till nuvarande försörjningsläge anser jag, att i lagtexten den utvidgningen av sortimentet bör kunna göras, att där införes »produkter av svensk frukt», varmed avses fruktmos, fruktkonserver och dylikt. Däremot synas kex, extrakter, essenser, fikon och russin icke böra upptagas bland de

tillåtna varorna. Nötter och dadlar torde däremot vara tillåtna redan på grund av gällande lags bestämmelse, att färsk frukt får försäljas. Utöver vad nyss anförts finner jag ej skäl föreslå ändring av punkten 2).

Beträffande *punkterna 3) och 4)* finner jag ej skäl till ändring av de sakkunnigas förslag.

På sätt slakthus- och saluhallsstyrelsen i Stockholm föreslagit synes i nuvarande försörjningsläge genom ändring av *punkten 5)* möjlighet böra beredas till försäljning utomhus av varm fisk.

Med hänsyn till de ändringar, som vidtagits i 5 § av gällande lag (6 § i departementsförslaget) synes anledning till erinran icke förefinnas mot vad de sakkunniga föreslagit under *punkten 6)*. I överensstämmelse med det i punkten 2) gjorda tillägget torde dock »produkter av svensk frukt» böra upptagas även i punkten 6). För ytterligare ifrågasatta ändringar härutinnan synas mig tillräckliga skäl icke föreligga.

Även reservbestämmelsen i *punkten 7)* har synts mig böra godtagas. Ett närmare angivande av innebörden i uttrycket »synnerliga skäl» torde icke lämpligen kunna inskrivas i lagtexten. Tillämpningen av denna punkt kan emellertid, då tillståndsmyndigheternas antal är relativt stort, bliva i viss mån skiftande.

Bestämmelserna i 4 mom. av gällande lag hava, med allenast erforderliga formella jämkningar, upptagits i departementsförslaget.

Klagan över beslut av länsstyrelse enligt denna paragraf får givetvis, liksom klagan över länsstyrelsens beslut enligt 8 §, föras hos Kungl. Maj:t i vederbörande statsdepartement. Särskilt stadgande härom har upptagits såsom en ny 18 § i lagförslaget.

12 §.

Är eftergift från vad i butikstängningslagen stadgas påkallad av särskilt trängande behov, äger jämlikt 12 § gällande lag Kungl. Maj:t förordna, att sådan eftergift må tillgodonjutas för visst tillfälle, viss plats eller visst slag av rörelse. I förordnandet skola meddelas de närmare föreskrifter, som i samband med eftergiften finnas erforderliga.

De sakkunniga hava icke föreslagit någon ändring.

Denna paragraf beröres i yttrandena endast av *länsstyrelsen i Örebro län*, som anför, att ett sådant medgivande, som paragrafen avsåge, kunde vara påkallat i extraordinära situationer, exempelvis vid större anhopningar av militärmanskap och plötslig kraftig förstärkning av beredskapen. Frågan om beviljandet av sådant tillstånd vore då mycket brådskande. Det kunde därför ifrågasättas, huruvida icke den behörighet, som paragrafen avsåge, borde delegeras åt underordnad lokal myndighet.

Departements-
chefen.

Då det i princip synes böra förbehållas Kungl. Maj:t att fatta beslut i sådana fall, om vilka i paragrafen är fråga, samt då förordnande av Kungl. Maj:t jämväl i sådana situationer, vilka länsstyrelsen i Örebro län åsyftat, torde

kunna meddelas utan nämnvärd omgång, finner jag ej anledning föreslå ändring av nu ifrågakvarande bestämmelser.

13 §.

Denna paragraf motsvarar 14 § i de sakkunnigas förslag men saknar motsvarighet i gällande lag.

De sakkunnigas utredning.

Enligt de sakkunnigas förslag skola bestämmelser om arbetsrådets sammansättning och arbetsätt vid handläggning av ärenden enligt butikstängningslagen sammanfattas i en paragraf av följande lydelse:

För tjänstgöring i arbetsrådet vid handläggning av ärende, som avses i denna lag, utser Konungen för viss tid sex med förhållandena inom denna lags verksamhetsområde förtrogna ledamöter. Två ledamöter skola utses bland personer, som kunna anses företräda näringsidkare inom den egentliga butikshandeln, en ledamot utses bland personer, som kunna anses företräda näringsidkare inom kioskhandeln, en ledamot bland personer, som kunna anses företräda näringsidkare inom detaljhandeln, en ledamot bland personer, som kunna anses företräda konsumenternas intressen, samt en ledamot bland personer, som kunna anses företräda tidningsutgivarna. För var och en av dessa ledamöter, som vid tjänstgöring i arbetsrådet skola ersätta de ledamöter, som jämlikt lagen om arbetstidens begränsning den 16 maj 1930 utsetts efter förslag av arbetsgivare och arbetarsammanslutningar, skola utses minst två suppleanter.

Vid arbetsrådets behandling av ärende, som avses i denna lag, skola närvara minst fyra av de jämlikt bestämmelserna i denna lag utsedda ledamöterna eller för dem utsedda suppleanterna samt minst en lagfaren ledamot bland dem, som jämlikt 9 § lagen om arbetstidens begränsning den 16 maj 1930 utsetts utan förslag. I övrigt skola bestämmelserna i nyssnämnda paragraf, med undantag av vad i 6 mom. stadgas, i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet. Vad i 8 mom. sägs skall äga tillämpning å beslut, som jämlikt 11 § 3 mom. 3) denna lag ankommer på arbetsrådet.

Beträffande skälen för ifrågakvarande förslag hava de sakkunniga anført:

Antalet särskilda ledamöter har föreslagits till sex för att i möjligaste mån tillgodose de olika intressen, som göra sig gällande på butikstängningslagens område. Med hänsyn till att den egentliga butikshandeln intager en dominerande ställning inom detaljhandeln har det ansetts naturligt, att denna form av detaljhandel blir representerad med två ledamöter i arbetsrådet. Kioskhandeln, vars intressen beröras särskilt vid handläggningen av tillståndsärenden enligt 11 §, synes böra vara företrädd av en ledamot. De sakkunniga hava vidare ansett lämpligt, att arbetstagarna inom detaljhandeln, som hava intresse ej blott av arbetstidens längd utan jämväl av den i butikstängningslagen i viss mån reglerade förläggningen av arbetstiden, erhålla en representant i arbetsrådet. Jämväl den köpande allmänheten synes böra bliva företrädd genom en ledamot, därvid det ur flera synpunkter torde vara lämpligt att härtill utses en kvinna. De sakkunniga hava slutligen ansett, att tidningsutgivarna böra erhålla en representant i rådet. Dessa hava nämligen, särskilt när det gäller beviljandet av tillstånd enligt 11 §, intresse av att försäljning av tidningar, som äger rum i samband med annan handel, kommer att ske under förhållanden, som både från tidningarnas och allmänhetens synpunkt äro tillfredsställande.

Övriga ledamöter i arbetsrådet vid handläggningen av nu ifrågakvarande ärenden skulle utgöras av de tre av Konungen utan förslag utsedda ledamöter,

som tjänstgöra vid behandlingen av ärenden enligt samtliga de arbetstidslagar, med vilka arbetsrådet har att taga befattning.

I fråga om arbetsrådets organisation och arbetssätt har — i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln — föreslagits en hänvisning till 9 § i allmänna arbetstidslagen, som i tillämpliga delar skall äga giltighet. Med hänsyn till att arbetsrådet enligt de sakkunnigas förslag vid behandlingen av ärenden enligt butikstängningslagen kommer att bestå av lägst fem och högst nio ledamöter, har vid hänvisningen till bestämmelserna i nyss nämnda paragrafer i allmänna arbetstidslagen föreslagits, att stadgandena i 6 mom. av paragrafen ej skola vinna tillämpning. — Då ansökningar om tillstånd enligt 11 § 3 mom. 3) i vissa fall kunna vara av mycket brådskande natur, har föreslagits, att arbetsrådets ordförande, liksom fallet är beträffande brådskande övertidsärenden enligt arbetstidslagarna, skall kunna fatta beslut mellan sammanträdena. Dylikt beslut skall för att erhålla fortsatt giltighet konfirmeras av rådet vid nästföljande sammanträde.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

I åtskilliga yttranden har den föreslagna sammansättningen av arbetsrådet kritiserats.

Arbetsrådet anser, att antalet representanter i arbetsrådet för de olika intressegrupperna inom detaljhandelns område utan olägenhet kunde sänkas, förslagsvis till fyra. *Svenska arbetsgivareföreningen* framhåller, att, då arbetsrådets utan förslag utsedda ledamöter finge anses hava en särskild skyldighet att tillse, att konsumenternas intresse av att kunna bekvämt göra sina inköp icke trädde för nära, särskild representant för konsumentintresset icke behövde tillsättas. Med hänsyn bland annat till att de sakkunniga föresloge, att en ledamot skulle utses bland personer, som kunde anses företräda näringsidkare inom kioskhandeln, ifrågasatte föreningen, huruvida särskild representant för tidningsutgivarna behövde utses. *Landsorganisationen i Sverige* anser speciell representant för tidningsutgivarna överflödig, och behov syntes ej heller föreligga av mer än en representant för näringsidkare inom den egentliga butikshandeln. *Daco* påpekar, att enligt förslaget arbetsgivarna erhöles fyra representanter mot endast en för arbetstagarna. De anställda borde genom sina organisationer få utse två ledamöter. *Tobakshandlarnas riksförbund* framhåller, att, särskilt i betraktande av att kioskidkarna skulle företrädas av lika många representanter som butikshandeln, en av butikshandelns två representanter borde företräda specialtobakshandeln. *Sveriges kioskägares riksförbund* och *svenska choklad- och konfektyrfabrikantföreningen* anse, att i stället för en av den egentliga butikshandelns representanter borde insättas en representant för chokladindustrin. *Sveriges frukt- och konfektyrhandlareförbund* yrkar att bliva representerat inom arbetsrådet. Representationsrätten kunde lämpligen ordnas så, att vid behandling av ansökningar enligt 11 § 3 mom. 2) i butikstängningslagen butikshandelns ena representant utbyttes mot en företrädare för frukt- och konfektyrhandeln, utsedd av förbundet. Å andra sidan framhåller *Skånes handelskammare*, att arbetsrådet icke tillfördes den erforderliga sakkunskapen inom detaljhandelsområdet, därest endast två ledamöter skulle företräda den egentliga butikshandeln. Lämpligen borde olika före-

tagsformer inom detaljhandeln, bland annat varuhus och lanthandel, erhålla representation i rådet liksom även hantverket. Däremot finnes icke behov av representant för tidningsutgivareintresset. *Sveriges köpmannaförbund* finner det anmärkningsvärt, att kioskhandeln beretts lika stor representation som butikshandeln. Då man kunde utgå från att representanten för arbetstagarna inom detaljhandeln komme att hämtas från arbetstagarnas organisation, borde enligt *handelns arbetsgivareorganisations* mening även arbetsgivarna på motsvarande sätt hava blivit representerade i rådet.

Liksom i arbetstidslagen för detaljhandeln hava i en första paragraf under allmänna bestämmelser upptagits stadganden rörande arbetsrådets sammansättning. Då arbetsrådet enligt departementsförslaget icke skall bliva underställnings- eller tillståndsmyndighet utan dess befattning med lagen skall inskränka sig till att avgöra frågor rörande lagens tillämpningsområde, synas regler om dess sammansättning i enlighet med de sakkunnigas förslag icke erforderliga. Jag föreslår i stället bestämmelser i förevarande hänseende nära överensstämmande med de i 11 § arbetstidslagen för detaljhandeln föreslagna.

Departements-
chefen.

14—16 §§.

Dessa paragrafer motsvara 15—17 §§ i sakkunnigförslaget och 13—15 §§ i gällande lag.

Gällande lag innehåller i 13 § straffbestämmelser, i 14 § föreskrifter om forum och böter samt i 15 § stadgande angående straffansvarets överflyttning på butiksföreståndare m. fl.

I *sakkunnigförslaget* föreslås i dessa paragrafer endast de ändringar, som betingats av de sakkunnigas förslag att arbetsrådet skulle utöva vissa funktioner enligt lagen.

Bestämmelserna i gällande lag hava upptagits i departementsförslaget med allenast formell jämkning i 14 § samt ändring i 15 § första stycket med hänsyn därtill, att det numera icke finnes någon poliskammare med domsrätt i riket.

Departements-
chefen.

17 §.

Denna paragraf motsvarar 10 § i såväl gällande lag som de sakkunnigas förslag.

Gällande bestämmelser.

10 § i gällande lag innehåller den bestämmelsen, att i fråga om köping, som icke utgör egen kommun, samt municipalsamhälle vad i lagen sägs om kommun skall äga motsvarande tillämpning; av kommunen enligt lagen fattat beslut får därför ej gälla köpingen eller samhället.

Yrkanden i yttrandena över sakkunnigutredningen.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anmärker, att föreskrifterna i 10 § borde intagas under »Allmänna bestämmelser», då i annat fall tvekan kunde

uppstå exempelvis angående vilken kommunal myndighet, som skulle yttra sig enligt 11 § 1 mom. över ansökan om tillstånd till utsträckt affärstid inom köping, som ej utgör egen kommun, eller municipalsamhälle. Anmärkning av samma innebörd framställes även av *länsstyrelsen i Älvsborgs län*.

Kommunalfullmäktige i Solna anföra:

Köping, som icke utgör egen kommun, samt municipalsamhälle skola enligt de sakkunnigas förslag äga besluta om avvikelser från butikstängningslagens bestämmelser samt avgiva yttranden om tillstånd till annan affärstid än den vanliga, medan kommunen skall äga besluta i vad rör icke municipala områden. Syftet med lagstiftningen bör vara att, där icke synnerliga skäl föranleda till annat, få enhetliga bestämmelser till stånd inom varje kommun. Splittrandet av beslutande- och yttranderätten i dessa frågor på olika organ inom en och samma kommun kan föranleda, att av förhållandena icke påkallade varierande bestämmelser bliva tillämpliga inom olika områden av kommunen, vilket blir till nackdel för såväl allmänhetens som näringsidkarnas förståelse för bestämmelserna. Inom kommuner med flera municipalsamhällen kunna bestämmelserna bliva olika för varje municipalsamhälle och för de icke municipala delarna med därav följande svårigheter för övervakningsmyndigheterna. Kommunalfullmäktige vilja därför föreslå, att beslutanderätten i dessa frågor icke skall tillkomma köping, som icke utgör egen kommun, och municipalsamhälle.

Departem-
ents-
chefen.

Gällande bestämmelser synas böra bibehållas i lagen. De hava emellertid ansetts böra erhålla plats under rubriken allmänna bestämmelser, då deras placering under rubriken kommunala avvikelser kunnat föranleda missförstånd. Med anledning av vad kommunalfullmäktige i Solna anfört må påpekas, att det vid prövningen av kommunala beslut ankommer på länsstyrelsen att tillse, att ogynnsamma verkningar av förevarande bestämmelser i det hänseende kommunalfullmäktige påpekat icke inträda.

18 §.

Denna paragraf, som i viss mån motsvarar 11 § 5 mom. i gällande lag, innehåller bestämmelser om rätt att föra klagan över beslut av länsstyrelse enligt butikstängningslagen.

19 §.

Denna paragraf är likalydande med 16 § i gällande lag och 18 § i de sakkunnigas förslag.

Ikraftträdelse och övergångsbestämmelser.

Gällande stadganden.

I ett *första stycke* föreskrives, att nuvarande lag gäller under tre år till och med den 31 december 1942 samt att beträffande förseelse mot lagen, som begåtts under tiden för dess giltighet, vad i lagen är stadgat dock skall fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

Genom *andra stycket* upphäves lagen den 30 maj 1919 om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse samt beslut, som fattats

med stöd av nämnda lag. Det föreskrives emellertid att därvid skall iakttagas följande:

1) beslut, varigenom i kommun fastställts kortare affärstid än den i 3 eller 4 § av nya lagen medgivna, förbliver i denna del giltigt till dess det upphävts i den ordning, som nya lagen förskriver;

2) näringsidkare, som vid nya lagens ikraftträdande med stöd av 15 § lagen den 30 maj 1919 bedriver rörelse under längre tid av dygnet än nya lagen medgiver och som drivit sådan rörelse sedan den 1 juni 1937, må utan särskilt tillstånd fortsätta rörelsen på oförändrat sätt till den 1 januari 1942; och må tillståndsmyndigheten, när det gäller näringsidkare, som på grund av sjuklighet, invaliditet eller hög ålder eller som eljest för sin egen och sin familjs försörjning har särskilt stort behov av att även i fortsättningen få bedriva rörelsen utan ändring, efter särskild prövning kunna giva tillstånd härtill utan hinder av de i 11 § av nya lagen uppställda villkoren, dock endast för ett år i sänder. Vad nu sagts om näringsidkare, gälle ock dennes efterlevande make.

I tredje stycket stadgas slutligen, att vissa beslut enligt nya lagen skulle få meddelas före dagen för dess ikraftträdande men med verkan tidigast från nämnda dag.

De sakkunnigas utredning.

De sakkunniga hava med hänsyn till den korta tid, som förflutit sedan 1939 års butikstängningslag trädde i kraft, och med hänsyn till de föreslagna nya bestämmelserna ansett, att den nya lagen borde erhålla endast provisorisk giltighet, samt föreslagit, att densamma skall gälla för en ny treårsperiod.

I överensstämmelse med vad som stadgats i andra stycket under 1) i övergångsbestämmelserna till gällande lag föreslås, att med stöd av nämnda eller 1919 års butikstängningslag fattade kommunala beslut fortfarande skola äga giltighet i den mån därigenom fastställts kortare affärstid än som är medgivet enligt 3 eller 4 § i den av de sakkunniga föreslagna nya lagen.

De sakkunniga hava icke funnit skäl att i sitt lagförslag upptaga den i andra stycket under 2) stadgade bestämmelsen om särskilt tillstånd till utsträckt affärstid för viss kategori av näringsidkare. Enligt de sakkunnigas åsikt kunde ifrågavarande undantagsbestämmelse utan större olägenhet undvaras, framför allt om medgivande av tillstånd enligt 11 § överlämnades till en central myndighet, där bedömningen skedde efter för hela landet enhetliga grunder. Övergångsbestämmelsernas syfte nåddes nämligen genom en tillämpning av punkten 7) i 11 § 3 mom., som toge hänsyn till ifrågavarande kategori av näringsidkare.

I tredje stycket hava de sakkunniga föreslagit ett stadgande — motsvarande föreskrifterna i sista stycket av övergångsbestämmelserna till 1939 års lag — vilket möjliggjorde för arbetsrådet och de kommunala myndigheterna att fatta beslut redan före den nya lagens ikraftträdande.

Slutligen hava de sakkunniga anfört, att de av de nuvarande tillståndsmyndigheterna meddelade tillstånden enligt 11 § i de flesta fall torde gälla till och med den 31 december 1942. För sådana tillstånd, som lämnats för viss tid efter sistnämnda dag eller som meddelats att gälla tills vidare, hade övergångsbestämmelser icke föreslagits. Det syntes nämligen med hänsyn till att

tillståndsgivningen överlämnats till en central myndighet, arbetsrådet, vara lämpligast, att även dessa tillstånd upphörde att gälla vid samma tidpunkt som nuvarande lag. Därigenom vunnes att arbetsrådet redan från början finge taga befattning med samtliga tillståndsfrågor och den olägenheten undvekes, att rådet efter den nya lagens ikraftträdande saknade kännedom om vissa ännu gällande tillstånd.

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Länsstyrelsen i Malmöhus län tillstyrker förslaget om upphörande av den i övergångsbestämmelserna till gällande lag upptagna bestämmelsen, enligt vilken tillståndsmyndigheten i visst fall ägde medgiva särskilt tillstånd utan hinder av de i 11 § uppställda villkoren. Tillämpningen av nämnda bestämmelse hade vållat mycket trassel och talrika överklaganden. Något behov att bibehålla stadgandet föreläge så mycket mindre som genom 11 § 3 mom. 7) möjlighet beretts att tillgodose de näringsidkares intressen, varom vore fråga.

Sveriges kioskägares riksförbund framhåller, i anledning av de sakkunnigas uttalande, att övergångsbestämmelsernas syfte nåddes genom tillämpning av 11 § 3 mom. 7), att varken formuleringen av nämnda punkt eller kommentarerna till densamma gäve klart uttryck åt den meningen, att tankeinhållet i de nuvarande övergångsbestämmelserna skulle respekteras. Förbundet yrkade därför, antingen att övergångsbestämmelserna skulle kvarstå eller att i kommentaren uttalades, att det förutsattes, att tillstånd att bedriva rörelsen utan ändring skulle beviljas näringsidkare, som på grund av sjuklighet, invaliditet eller hög ålder eller som eljest för sin egen och sin familjs försörjning hade särskilt stort behov därav och som bedrivit rörelsen sedan den 1 juni 1937.

I detta sammanhang må även hänvisas till *tobakshandlarnas riksförbunds* under 11 § 3 mom. 7) återgivna yttrande.

Slutligen anför *länsstyrelsen i Västernorrlands län*, att de sakkunnigas uppfattning, att de av de nuvarande tillståndsmyndigheterna meddelade tillstånden enligt 11 § i de flesta fall gällde till och med den 31 december 1942, åtminstone i vad avsåge Västernorrlands län vore felaktig. Det avgjort övervägande antalet tillstånd, som utfärdats med stöd av nämnda lagrum, hade av länsstyrelsen givits tills vidare och så länge länsstyrelsen icke funne skäl återkalla tillståndet. Därest arbetsrådet bleve tillståndsmyndighet, borde samtliga tillstånd omprövas. Enär allmänheten icke torde inse, att av länsstyrelsen givna tillstånd upphörde att gälla i och med att 1939 års butikstängningslags giltighetstid utginge, borde i övergångsbestämmelserna till den nya lagen ett påpekande göras därom.

Departement-
chefen.

Den nya butikstängningslagen synes, liksom arbetstidslagen för detaljhandeln, böra erhålla provisorisk karaktär med en giltighetstid av tre år, räknade från och med den 1 januari 1943.

Kommunalt beslut jämlikt 1919 eller 1939 års lagar, varigenom fastställts kortare affärstid än den i den nya lagen som huvudregel föreslagna, böra för-

bliva giltiga till dess att de upphävts i den ordning den nya lagen föreskriver. Andra kommunala beslut, t. ex. sådana som fattats enligt 5 § andra stycket under 1), 2) eller 3) i 1939 års lag, komma däremot, då undantagsbestämmelse beträffande dem icke synes böra givas, att förlora sin giltighet i och med det att 1939 års lag upphör att gälla.

Tillstånd enligt 11 § i 1939 års lag, vilket enligt sin lydelse gäller även för tid efter den 31 december 1942 — vare sig detta uttryckligen föreskrivits eller tillståndet meddelats att gälla tills vidare — synes böra fortfarande äga giltighet. Ett stadgande härom synes böra upptagas i övergångsbestämmelserna.

I likhet med de sakkunniga anser jag, att motsvarighet till de i andra stycket under 2) av övergångsbestämmelserna till 1939 års lag upptagna stadgandena icke erfordras i den nya lagen, då hänsyn till de fall, som där reglerats, kan tagas genom tillämpning av 11 § 3 mom. 7) i nya lagen. Därvid bör tillstånd att bedriva sin rörelse utan ändring beviljas näringsidkare, som på grund av sjuklighet, invaliditet eller hög ålder eller som eljest för sin egen eller sin familjs försörjning har särskilt stort behov av att få bedriva rörelsen utan ändring och som bedrivit sin rörelse sedan den 1 juni 1937.

Slutligen tillstyrker jag den av praktiska skäl i sista stycket föreslagna bestämmelsen, att vissa beslut enligt den nya lagen skola kunna fattas redan före själva ikraftträdandet.

Departementschefens hemställan.

Departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över de inom socialdepartementet upprättade förslagen till

arbetstidslag för detaljhandeln,

lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning samt

butikstängningslag,

av den lydelse bilaga (*Bilaga A*)¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Anders Lundstedt.

¹ Denna bilaga, som fränsett vissa jämkningar av redaktionell natur är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Antalet arbetsställen inom detaljhandeln och därmed jämställd verksamhet, grupperade med hänsyn till om däri sysselsätts a) endast innehavare och familjemedlemmar, b) en arbetstagare eller c) flera än en arbetstagare, samt antalet arbetstagare i dessa grupper (b) och d)).

		0—1 arbetstagare		Flera än en arbetstagare	
		a)	b)	c)	d)
		antalet arbetsställen med endast innehavare eller familjemedlemmar	antalet arbetsställen med en arbetstagare = antalet arbetstagare	antalet arbetsställen med flera än en arbetstagare	antalet arbetstagare
Butiker	landsbygden	8,712	6,618	6,532	23,295
	städerna....	8,192	10,132	17,867	80,649
	summa	16,904	16,750	24,399	103,944
Kiosker	landsbygden	570	411	153	328
	städerna....	1,004	430	326	810
	summa	1,574	841	479	1,138
Frisersalonger	landsbygden	885	661	247	587
	städerna....	1,389	1,678	1,344	3,801
	summa	2,274	2,339	1,581	4,388
Fotografiateljéer	landsbygden	194	88	31	79
	städerna....	190	203	268	1,046
	summa	384	291	299	1,125
Badinrättningar	landsbygden	49	405	86	249
	städerna....	14	17	119	1,091
	summa	63	422	205	1,340

Uppgifterna, som avse förhållandena vid årsskiftet 1941—42, hava genom yrkesinspektionens medverkan införskaffats från de kommunala tillsynsorganen inom landet. Av tillfrågade 2,622 kommunala tillsynsorgan hava uppgifter inkommit från 2,423 d. v. s. från drygt 92 % av tillsynsorganen. En höjning av de i tabellen angivna siffrorna med 8 % torde därför måhända giva en riktigare bild av läget.

Utredningen har givit vid handen, att antalet innehavare och familjemedlemmar, som äro sysselsatta å de med undersökningen avsedda arbetsplatserna, för landsbygdens del uppgår till 29,300. För städernas del saknas motsvarande siffra.

Av tekniska skäl har i utredningen varje arbetsställe redovisats för sig i stället för varje företag, vilket hade varit riktigare. Detta förhållande torde dock vara av ganska underordnad betydelse.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den
2 juni 1942.*

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet NISSEN.

Enligt lagrådet den 28 maj 1942 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 30 april 1942, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

*arbetstidslag för detaljhandeln,
lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om
arbetstidens begränsning samt
butikstängningslag.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av chefen för rättsavdelningen i socialdepartementet hovrättsrådet Sven Björkholm.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 juni 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, DOMÖ, ROSANDER, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och handelsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets den 2 juni 1942 avgivna utlåtande över de den 30 april 1942 till lagrådet remitterade förslagen till

*arbetstidslag för detaljhandeln,
lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning samt
butikstängningslag.*

Föredraganden hemställer, att förslagen, vilka av lagrådet lämnats utan erinran, måtte efter viss redaktionell jämkning jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan-Erik Stenius.